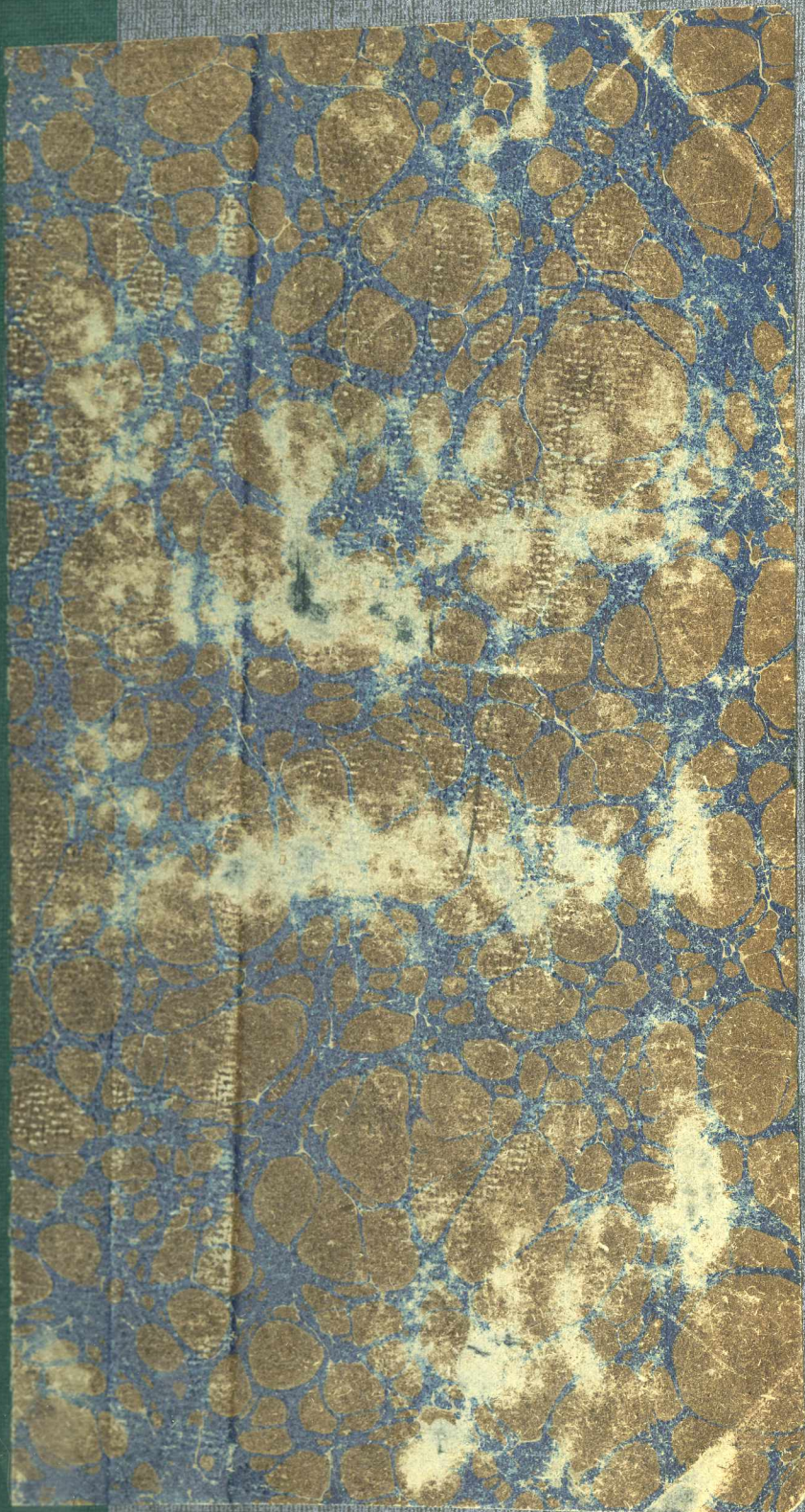

Politikai
röpiratok.

127.

127
1112

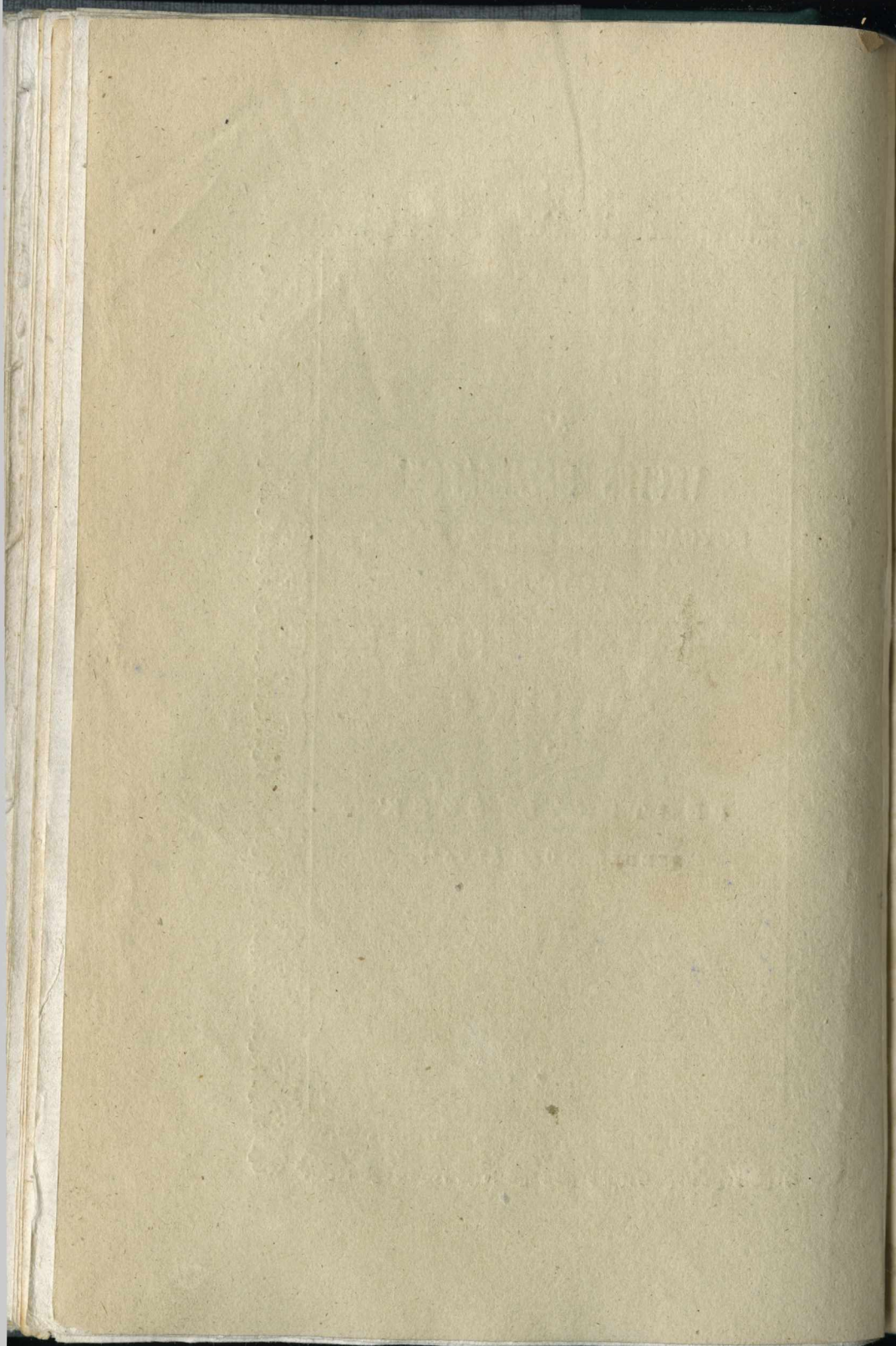
2002

A'
VEGYES HÁZASSÁGOK'
EGYGÁZI ÜNNEPESÍTÉSE KÖRÜL
FENFORGÓ
K É R D É S E K
M E G F E J T V E

A'
P E S T I K A L Á S Z O K'
SZEDEGETŐJE ÁLTAL.

2.

(Ára : 40 kr. ezüst.)

A'

VEGYES HÁZASSÁGOK'

EGYGÁZI ÜNNEPESITÉSE KÖRÜL

FENFORGÓ

K É R D É S E K

MEGFEJTVE

A' PESTI KALÁSZOK' SZEDEGETŐJE ÁLTAL

1841.

PESTEN,

ESZTERGAMI K. MEIMEL JÓZSEF BETŰIVEL.

„A' mit nektek setében mondtam, mondjátok a' vilá-
gossághban, 's a' mit fületekben hallottatok predi-
káljátok a' békázatokon.“

Jézus Krisztus.

„Nihil est in sacerdote tam periculosum apud Deum,
tam turpe apud homines, quam quod sentiat, non
libere enunciare.“

S. Ambros. Epist. 40. ad Theodos. Imperat.

1. §.

Századunk' jelszava az *előrehaladás*,ⁿ — 's mint minden elfogultlan bíráló kénytelen megismerni, e' nagy jelentőségű szónak törekszik is tetteleg megfelelni korszakunk tikkadhatlan munkássága, és a' polgár-élet' jóllétére dús eredményű hatása által. Miben? mekkora? milly üdves lépésekkel haladt előbbre jelesül Magyarhonunk is egypár évtized óta e' dicső pályán, a' következő nemzedék fogja még azt részrehajlaltan bírálásával megítélni, és a' tetteknek áradozóbb 's jótekonny gyümölcseit élvezni. Többire a' mit minmagunknak is a' jelen kor' szellemének legfényesebb dicsőségeül, sőt legüdväsebb hatásu mivéül kell ismernünk, az, a' közbéke; melly majd egész Europa' öszves tartományinak keblében jótévőleg virágzik, és szelédén viritó olajágaival a' nemzeteket fejedelmeikkel, és ezeket egymás között attyafilag egybekoszoruzza; vagy a' hol a' szent kötelék szakadni indul, embervért, életet, vagyont kímelve törekszik azt ismét az összeengeszte-

lésnek mennyei balzsamával egybeedzeni, és azt ivadékról ivadékra bonthatlanul áteresztetni.

Van azonban egy valami századunk' különös sajátságú szellemében olyan is, a' mi azt nem csak nem legdicseretesebb jellemmel bélyegzi, de sőt méltán szivaggasztó gondokba is meríti a' jövőbe mélyebben tekintő embernek elméjét. A' katholika keresztény religio és egyház' sorsa és állása ez. Minél becsesebb ajándéka az égnek amaz, és minél mellőzhetlenebb intézet emez az elsőnek eredeti épségébeni fentartására, annál szorongóbb kebelrel látja mindenki, kinél e' két isteni szerzemény kellő becsben és tiszteletben áll, korszakunk' szellemének helytelen irányzatát, tettleges merényét, 's hivatlan avatkozását a' ker. religionak és egyháznak lényegét érdeklő ügyekbe és kérdésekbe. Igen is, úgy látszik, hogy azok, kik a' polgári állomásnak nagy terjedelmű körében jogszerű eljárással vannak felruházva, meghatalmazottaknak vélik magokat lenni egyszer'smind a' religio és egyház fölött is rendelkezni, határozni, végzeni: úgy látszik, korunk' sok emberei az egyházi és polgári állomás közötti költsönös viszonyok' és határok' kimérésében keveset, vagy mitsem ügyelnek ezen két külön és saját rendeltetésű és célú intézményeknek hatáskörére; de legkevesbé figyelnek az egyháznak különös sajátságú irányzatára, nézeteire és megmásíthatlan elveire; hanem éppen a' mit ezeknek ellenére néhány a' zajongók' tapsának rovasára számoló hevültt vérű szónonkok, 's kormány- és jogtudományhősök a' szőnyegre dobnak, azt rendíthetlen tiszta igazság gyanánt bámulja és öleli az ujnak, tulságosnak és religio elleninek megtapsolására szoktatott, 's titkon a' végre föl-

szóllított nagy tömeg. *) *Tantum quisque orator sperat, quantum erranti populo persuadere potest.* Tacit. dialog. de oratorib. c. 36. Igen, meg kell ismernünk és őszinte vallanunk, hogy korunk olly föltűnő előmenetet tett a' szónoklati mesterségben, mi szerint a' tapsra szinte jogositva érezheti magát lenni; jelesül magyar nemzetünk' kebelében több szónok képződött és tüntette ki mesteri ügyességét csak a' három utolsó pozsonyi országgyűlés óta is mint a' régiebb századokban tán egész Európa mutathatott; csak az a' fájdalom, hogy — ha Tacitus igazat írt — „nem mindég jó jel az, ha valamelly nemzet a' szónoklati mesterségében nagyon kitünteti magát, az igaznak szépnek és jónak tanulásában nem tartván meg az előrehaladásnak szükséges aránymértékét; mert azt mondja ő — Tacitus — *magna ista eloquentia est alumna licentiae, quam stulti libertatem vocant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine servitute, contumax, temeraria, arrogans, quae in bene constitutis civitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedaemonium, quem cretensem accepimus? Rhodii quidam, Athenienses plurimi oratores exstiterunt, apud quos omnia*

*) Bei der Bestimmung des Verhältnisses zwischen Kirche und Staat nimmt man jetzt und den Gesichtspunkt der Kirche wenig Rücksicht, sondern es wird das, was die Juristen und Staatsmännern davon lehren, für Wahrheit gehalten — — — diese aber erheben sich selten zum Gedanken der kirchlichen Freiheit, noch seltener zu den Forderungen eines christlichen Staates. Frid. Walter Kirchenrecht. §. 44.

populus, omnia imperiti, omnia, ut sic dixerim, omnes potuerant. Nostra quoque civitas, donec *erravit*, donec se *partibus* et *dissensionibus* ac *discordiis* confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla in senatu concordia, nulla in judiciis moderatio, nulla superiorum reverentia, nullus magistratuum modus, tulit sine dubio valentiorum eloquentiam: sicuti indomitus ager habet quasdam herbas laetiores. — Quo modo minimum usus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quae firmissima valetudine ac saluberrimis corporibus utuntur: sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores, et in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententiis, cum optimi cito consentiant? quid multis apud populum concionibus, cum de Republica non imperiti et multi deliberent, sed sapientissimus unus.“ Dialog. de oratorib. c. 41. 42.

Azonban hogy e' jeles, és a' történetekben és mindennapi tapasztalásban gyökeredzett és alapult valomásnak ellenére is az ujdokornak szóhősei az egész világgal elhíthessék, hogy az ő pártjukon áll a' tiszta, alapos és kétségtelen igazság, nem pedig az ellenfél részén, mit cseleksznek? A' köztanácskozások' szent teremeit megtömi a' pártjokra hajlottaknak sokaságával, kik majd türelmetlenséget jelentő püsszegéssel, morgással, majd szinte hangos zajra kitörő süvöltéssel, tombolással nyomják el a' másik fél szózatát, nem ritkán egyenesen elhallgatást is próbálnak parancsolni 's a' t. — De azt kérdem: alkalmas, célhozvezető mód és út-e ez a' minyájunkat egyaránt érdeklenni kellő igazsághoz, békéhez, jogérdekekhezzi jutásra? Ha két ellenség mindig némán állana egy-

mással szemközt, ki fogna-e az valaha békélni? vagy ha az egyik félnek igazságos és jogszerű védszerekhöz nyulni sem szabad, helyes uton vívta-e ki a' másik magának a' győzelmi koszorút? Vagy a' szóhősek az által akarják-e az ellensfélnek kínos árgodalmát és égető fájdalmat enyhíteni, hogy a' szót, a' panaszt 's még a' sóhajtást is ellenzik neki? Ó! barátim ha ti egy valamelly méltatlan nyomasztást szenvedőnek eltiljtátok a' panaszt, el a' zúzott szívnek sóhajtását 's a' csurdoltig megteltt szemek' könnyhullatását, igaz, hogy ti ekkor nem fogtok keserű könnyekkel ázott szemeket látni, nem fogjátok a' szétdultt szívnek fájdalom csikarta sóhajtását hallani: de lecsendesült-e' azért a' szenvedőnek fájdalmak' árával hullámozó kebele? a' bánatot, mely a' könnyekben és magát bizodalmasan kiöntő panaszban sem kereshet enyhülést, nem tették-e az erőszakos elfojtás által még kínosabbá és gyötrelmesebbé? 's nem tarthatok-e méltán attól, hogy az ekképen elnyomattatott fölingerlitek, és ez utat keresend elfojtott fájdalmának és sérelmének orvoslására?*) —

Nem mondom, hogy a' főstvény éppen hű másolatát és képét mutatja honunkban a' kath. k. egyház' jelen állapotjának; de hogy sok vonás találkozik benne mégis olyan, melyet nem lehet abban is nem látni, kétségbehozhatlan minden igazságos bíráló előtt. Valamint pedig Európának egyéb tartományiban, ugy

*) A' vallás nem lehet politika tárgya, ha csak az a' status' céljaival ellenkező vallás nem volna. Ezen szerencsétlen beavalkozásnak árát majd minden országa Európának megadta vérrel és könnyekkel. "Z—i követ. Octob. 21. ker. ül.

nálunk is a' vegyes házasságok körüli kérdések azok, melyek néhány év' elforgása óta leginkább mozgásba sőt lehet mondani, már már elkeserítő ingerültségbe kezdék az egy édes anyahon' gyermekeit hozni, és köztük a' hazánkat eddig is gyakran sujlogató vallásfelekezetek miatti egyenetlenkedés és visszavonásnak veszély és átok hozó magvát újra hinteni.

A' sarkalatosabb vitatkozások e' tárgyban főleg az iránt folynak: 1) megengedhetők-e a' vegyes házasságok? 2) átalán-e vagy föltételelesen bizonyos óvások' kikötése mellett ha t. i. a' protestans fél*) által írásbéli kötelezvény-reversalis-adatik az iránt, hogy a' születendő magzatok, mind a' két nembeliek, a' kath. ker. hitben fognak fölneveltetni. 3) ha ilyen biztosítás nélkül házasságra lépne valamely katolika személy protestansal, tartozik-e a' kath. pap az ilyen házasságot ünnepesíteni az egyház' szertartása szerinti megáldás által? A' két elsőbb kérdést jó formán eldönté már a' legutolsó országgyűlés, vagy inkább kivívták azok eldöntését a' szabadelmük' tulnyomó erőködései és pedig—mint elgondolhatn—éppen nem kedvezőleg a' kath. ker. hit' és egyház' szellemére és elveire nézve. A' harmadik kérdést érintetlen kívánta hagyni ugyanazon országos törvényhozó testületnek egyik része—a' felső tábla — és a' második táblának ellenkezőt szorgoló

*) A' *protestáns* nevezettel, melyért eddig evangélikus atyánkfiai nehezteltek, már most ugy hiszem bátran és szeretes nélkül élhetek; mert az utolsó országgyűlésen nyíltan kimondá egy nagy protestans ur, hogy ez a' fölvilágosodásnak, előrehaladásnak, 's így a' legnagyobb dücsöségnek neve. Lásd a' gyorsírók' naplóját.

kiváratára nyíltan kimondá, miképen erről rendelkezni egyedül és kizárólag az egyházi hatóságnak elidegeníthetetlen sajátságaival tartozik, és hogy az egyházi áldás valamint általában, úgy a házassági kötésnélis sem az 1791 26. törvénynek sem a polgári törvényhozásnak tárgya nem lehet, s ehez képest az áldás megtagadásában semmi törvénysértést nem lát. Azonban ennek ellenére is mi történik? A' kornak sympathiájára sokat, mindent számító tetteleg merénykesznek a' függőben hagyott kérdést eldönteni, és némelly egyes megyei hatóságok pörbe-idéztetés és pénzbeli büntetés által akarják a' katolikus papokat arra kényszeríteni, hogy a' vegyes házasságokat minden óvás' kikötése nélkül megáldják. Mire, 's mennyire terjed e' tárgyban a' két hatalomnak hatásköre? 's mire kötelezhetni jogszerűleg a' katolikus papot, mire nem? ezt vizsgálni 's a' törvények és szakadatlan gyakorlat' ösvényén nyomozva kifejezni, czélja e' csekély iratnak.

2. §.

A' religió' és egyház' állapotja felőli gondolkozásuk módját tekintve, katolikus keresztény honfiainkat két osztályra lehet leginkább sorozni a' szerint, a' mint a' kath. ker. religió és egyház' állapotjáróli gondolkozásmódjuk két részre oszlik. Ugyan is a' mint tapasztaljuk, némellyek így elmélkednek: megigérte Krisztus mind azt, hogy az ég és föld elmulnak, de az ő tanítása örökké fenmarad, a' nélkül, hogy abból csak egy betű is elvesszen, mind azt, hogy anyaszentegyházát olly rendíthetlen kőszálra építette, melyen a' pokol' kapui soha erőt nem vehetnek. 'S ezen hiedelmük mellett nyugottan 's minden aggodalom

vagy irtózás nélkül tudják nézni a' viharteljes felhőket, melyek a' kat. ker. egyház fölött csatázva és vészhozó villámokat szórva tolyongnak, és a' zajongva dagadozó hullámaktól, melyek Péter hajóját mérgesen csapdossák, úgy annyira nem irtóznak, hogy a' védelem' eszközeiről gondoskodni legkevesebbé sem tartják szükségesnek. — A' másik osztályhoz tartozók éppen szemközt egyenes ellenponton állanak; elrémülnek ezek a' legcsekélyebb zordon jelenet' megpillantására, és mihelyt lengedezni, annál inkább ha süvölteni hallják valamely részről a' szelet, 's itt ott egy kissé emelkedni a' hullámokat, azonnal csüggedni kezd hitük, és vélvén hogy Krisztus alszik, minden csekély hullámcséppben végveszélyt sejtnek, és a' nélkül hogy a' kétségbe esettek maguk is a' menekvés' eszközeiről gondoskodnának, csak Krisztust ébresztetik, és a' kicsiny hitű Péterrel rémülten kiáltják „szabadíts meg uram bennünk, mert elveszünk! —

Mint átlátni könnyű, van helyes, de van alaptalan oldala mind a' két osztály' véleményének. Jezusnak valamint tanítmánya magában egy betűig igaz és változhatlanul fog örökké maradni, úgy az általa alapított egyházat sem döntheti meg soha semmiféle ellenhatalom és erőszak : de egészen másképen áll a' dolog, ha a' religiót és egyházat egyes személyekre, vagy nemzetekre 's tartományokra vonatkozólag tekintjük: t. i. igaz és rendithetlen marad ugyan Jézusnak mind tanítmánya mind egyháza magában tekintve, de egyes emberek, sőt egész nemzetek és országok tévedhetnek el mind egyiktől mind másiktól annyira, hogy végképen megszűntnek, elenyészettnek lehet tekinteni köztük mind az egy igaz isteni hitet, mind az egy igaz és

üdvezítő annyaszentegyházat, mikint ezt az embernem' religio' és egyház' történetei számtalan meglett példákkal tanusítják, és szemünk elé terjesztik : mikép az egyik nemzet lerontva a' bálványok' oltárát az egy igaz élő Istent kezdé imádni ugyanakkor, midőn a' másik veszteségnek nem tartá Őseinek hú kezéből átvett élet- és üdvözség-adó hagyománytól elpártolni. Így lévén ez, azt kérdelem : helyeselhethet-e azok' véleményét, kik, mivel Jezusnak tanítmánya és egyháza magában tekintve változhatatlan és rendithetetlen, mit sem gondolnak, és aggódnak arról, hogy ez a' magában igaz, szent, és másilhatlan tanítmány és egyház alanyosan is — subjective — ilyen maradjon, 's hogy az bennünk, köztünk és honunkban épen, tisztán és rendithetetlenül fentartassék? 's a' kik erre nem törekeshetnek, 's hanyagon és hideg vérrel nézik a' kath. ker. hitnek és egyháznak rontására törekvők' különféle cselszövényeit, nem árulják-e el ez által járatlanságukat mind a' nemzetek' történeteinek évrázsaiban, mind pedig az evangéliomban, mellyben az mondatik világosan, hogy az ur Isten elveszi az evangéliomot a' hanyag, gondatlan, és kores népektől, és olyan nemzetnek adja azt, melly az égi adományt eléggé tudja és akarja méltányolni, és kellőleg törekszik azt gyümölcsözővé tenni. *)

*) A' mondottakból kitűnik, mennyire igaz, vagy nem az, a' mi az utósó országgyűlés alkalmával egyik kerületi ülésben mondatott, hogy t. i. nem a' vallást kell a' statusnak védelmezni; az isteni vallás emberi védelemre nem szorul; hanem a' tiszta vallásosságot kell emelni sat. Lásd a' gyorsírók' naplóját. Ha a' vallásból kiforgattatik a' nép; mikint lehet ott a' tiszta vallásosságot emelni?

Helyes a' második osztály' véleménye is annyiból, hogy a' fenyegető veszélyek között főleg az isteni gondviselésre kell hagyatkoznunk, és abba bízunk; mindazáltal időtlen az ő rémültségük, sőt csüggedésük bizodalmatlanságuk, kicsinhitőségük szinte feddést érdemel, mint egykor Péter, kit Jezus innig dorgála meg: kicsiny hitű! miért kételkedtél azon, hogy én megóvóm hajócskádat a' tátangó örvény veszélyétől habár alunni látszatod is! Igen is, ez rendeltetése, ez sorsa a' kath. ker. egyháznak, hogy különféle viszonyltságok által hányattassék, és nem csak kívülről, de saját kebelében is támadjanak ellenei, kik azt majd egy, majd más oldalról szorongassák; de azért elveszünk-e mingyárt minden reményt? lemondjunk-e a' szabadulásnak kezünkön lévő ótalomszereiről? kételkedni kezdünk-e hitünk' és egyházunk' szilárd rendithetetlenségéről azért mivel azt mondják némellyek, hogy *valamint mindennek e' világon, ugy a' catholicismusnak is hanyatlani kell?* *) Az aranyat nem azért tesszük-e tűzbe, hogy salakjától megtisztuljon és eképen becse növekedjék? Ezt kell hinnünk a' kath. ker. hitnek és egyháznak sorsára nézve is; megtámadták mind azt, mind ezt többszer nem csekély számú ellenek, kik az örök időkre Istentől alapított intézvényt saját nézeteik szerint merénykedtek és kívánták szabályozni, 's azt koronkint, mint az öltözetet az időszak divatszelleme után idomitni; ez történik jelen korunkban is; de kétségbe kell-e ezért esnünk? azt higyjük-e

*) P—t megye teremében hangzottak ezen borzasztó szavak egy katolikus grófnak szájából nov. 17, és köv. napjain tartott közgyűlés' alkalmával 1840.

hogy végveszély fenyegeti honunkban a' kat. egyházat? Nem! hitsorsosim! nem vagyunk ennyire, 's nem is fogunk ennyire jutni, csak megne szünjünk a' Jezus' tanítmányának méltó gyümölcseit teremni, csak azok, kiket Jezus széles e' világra küldött minden nemzeteket tanítani, 's kiket ugyanazon hatalommal, mellyel maga birt, fölruházott a' religio' és egyház' ügye fölött rendelkezni; meg ne szünjenek a' proféta' mondásakint szavukat mint a' harsagó trombita, fölemelni, és egy részről Izraelnek az ő bűneit meghirdetni, a' vétkeseket rettenthetlen lelkülettel megfeddeni, a' tévedés' veszedelmében hanykodókat az igaz ösvényre téríteni; más részről pedig szilárd elszántsággal apostoli lelkülettel ragaszkodjanak azon igényekhez és jogokhoz mellyek a' kath. ker. religio és egyház' biztosítására honi alkotmányunkban és törvényeikben szinte gyökeredzve vannak, valamint az Isten változhatatlan szavában. — Mig a' zajongni indult vihar' fellegei eloszlanak ismét, vigasztalásunkra szolgáljon a' lefolyt századoknak azon tanuja, hogy a' kath. ker. egyház többszer ment győzedelmi koszorut aratni gyászruhában, mint ünnepi díszöltözetben. Így győzött egykor annak szerzője a' Krisztus Jezus éppen akkor, midőn az ő tanítmányának ellenségei őt keresztre feszítették.

E' helyütt még emlitenem kellett volna katholikus hitsorsosinknak azon osztályát, kik a' kath. keresztény név' méltóságára nézve sokkal atantabb állanak, hogy sem a' két emlitem osztaálybeliek között helyet érdemlenének: a' hanyaglangyos, indifferentisták nagy tömege ez. Mivel azonban jelen korunknak vallástárgyazó mozgalmai vagy egyenesen ezektől származnak, vagy e' végre hitszegőleg vékes eszközül

adják az ellenfél' kezébe magukat, 's így a' religio és egyház' ügye melletti iratoknak, valamint e' jelennek is főleg ellenők kell irányozva lenni, szándéklatosan ki akarám őket a' különös czimű sorozatból hagyni.

3. §.

Midőn a' kath. ker. egyház' igényeit, jogait és hatalmát az Isten' szavából és rendelkezéből meritve ki akarom mutatni, egyedül a' vegyes házasságokat tartom szem előtt; sőt mivel az efféle házasságok körüli kérdéseknek két elsője nagyobbadán eldöntetett már (—§. 1.—) főleg a' harmadikra, t. i. a' papi áldásra szorítom értekezésem' irányát, és azt mondom: hogy valamint általán a' kegyzserekről vagy is szentségekről, ezeknek hogyan? minő szertartásokkal? kinek? mikor? minő feltételek és készülétek melletti kiszolgáltatásáról rendelkezni egyedül, kizárólag és egyenesen az egyházat illeti; ugy elidegeníthetetlen joga, és saját tulajdona azt is megbírálni, lehet e? szabad e? kell e? és minő feltételek alatt a' vegyes házasságokat megáldani?

Természetesen, mi előtt az ur Isten azt mondotta volna az első emberpárnak „növekedjete, szaporodjatok és töltsétek be a' föld' színét; előbb szóllott így „teremtsünk embert a' mi képünkre és hasonlatosságunkra“ (I. Moz. 1, 27 — 28.) melly szavak által, ha azokat helyesen akarjuk érteni — elég világosan kijelentetett valamint általán az ember' rendeltetése; ugy a' házassági kötésnek tulajdonképeni célja is, melly az idézett isteni szavak szerint nem abban áll és végződik egyedül, hogy általa az embe-

ri nem fentartassék, é. szaporodjék, hanem hogy a' koronkint szaporodó nemzedék az előképtől — ideale — ne csak el ne fajuljon, hanem hogy a' szülők az igaz hit', az isteni tanítmány' mennyei világának 's rendíthetetlen elveinek utmutatása szerint nevelvén magzatjaikat, olyan karba helyezték azokat, mi szerint a' tiszta és valódi erényességnek habár tövises is de biztos útján haladva, mind mindenkori állásuk viszonyainak és ezekből eredő kötelességeinek pontosan eleget tenni képesek legyenek, mind pedig ez uton a' mindenoldalú öntökéletesbítés' munkáját szakadatlanul folytatva oda ügyekezzenek azt vinni, hogy a' teremő által kitűzött előképhez mind inkább és inkább közeledjenek. „Matrimonium ordinatum est ad tres fines: Primo ad perpetuitatem generis humani, qui finis matrimonii ab ipsa natura praefixus est. Secundo ad bonum rei publicae profanae. Tertio ad bonum rei Ecclesiae Jesu Christi, seu ad sanctificationem Fidelium, quatenus scilicet matrimonium in nova lege ad dignitatem sacramenti est elevatum.“ S. Thomas L. IV. contr. gentes. c. 78.

A' mondottakból, úgy látszik önkint következik : a) hogy a' házassági szövetséget maga az ur Isten rendelte; b) hogy az tűzte ki annak célját; c) hogy ezen célnak valósitása nagy részben a' szülőktől függ, mi szerint d) a' házasoknak nem csak testi táplálónak és gondviselőnek kell lenni, hanem egyszersmind tulajdonképeni nevelőknek, tanítóknak és úgy szólván papoknak is; végtén hogy a' házasság teljesen megfeleljen nagy céljának, szükséges e) hogy olyan intézet létezzék, melly mind a' házassági szövetségre, mind a' szülőkre és magzatokra felügyeljen, és szün-

telen szemén tartsa, ha valjon megfelel-e a' házassági kötés végczéljának? a' szülők képesek-e, akaratjuk van-e magzatjaik iránti tartozó öszves kötelelességeiknek megfelelni? Avagy lehetséges-e religiót és egyházat csak képzelni is az emberi nem' fentartása és szaporodása nélkül? ha nem : gondolhatni-e hogy az, kinek örök végzése közé tartozott embert teremteni, azt fentartani, neki religiót adni, és ezen religionak fönmaradására egyházat alapítani; mondom gondolhatni-e hogy ezen legbőlcsebb teremtmő, és a' kit ez örök végzéseinek teljesítése végett küldött e' földre, a' Krisztus Jezus föl nem ruházta volna az anyaszentegyházat olyan hatalommal, melly szerint az úgy rendelkezhesen a' házasságról, 's annak olyan irányt adhasson kiszabott, vagy a' szükségekhez képest kiszabandó rendelei, 's szabályai által, mi szerint az mind a' religió isteni eredetének méltóságával és szentségével, mind az Istennek és egyháznak czéljaival tökéletesen összehangzó legyen? Nem kellene-e különben azt mondani, hogy az ur Isten és Krisztus czélt tűzött ki a' házasságnak a' maga religiója és egyháza által elérendőt a' nélkül, hogy egyszersmind ezen czél' elérésének szükséges eszközeiről is gondoskodott volna.

Ugy vagy on, nyíltan kimondá Kristus az apostoloknak, és ezek' törvényszerű következőjiknek „menjetek el az egész világra, és tanítsatok meg minden nemzeteket azokra a' miket mondtam nektek“, azután e' parancsolathoz ilyen fölhatalmazást csatolt „valamit megkötöztök e' földön, meg lesz az kötve mennyekben is; és a' mit e' földön ti megoldoztok, mennyekben is meg lesz az oldozva.“ Végten ezekhez adá e' nagy jelentőségű ígéretet „mne! én veletek va-

gyok a' világ' végezeteig.“ Mat. XVIII. Már valamint az első helyen idézett szent igékkel általános kötele-ségévé tette az anyaszentegyháznak széles e' világra küldeni az evangéliom hirdetőjít; úgy az utóbbi sza-vak által olyan hatalommal ruházta azt föl egyszers-mind, melly szerint a' religio' és egyház' lényeges ér-dekei fölött függetlenül és minden megszorítás nélkül szabadon rendelkezessen, 's ekkép' a' házasságnak mint szentségnek kiszolgáltatásáról, és a' kiszolgáltatást illető egyházi szertartások fölött is. Ugyan is nem mondta Kristus „ha ezt vagy amazt megkötitek, ha-nem általán *valamit* — quaecunque — megkötöztök a' földön, meg lesz az oda fön mennyekben is kötöz-ve. Nem mondta: ha így vagy amugy megkötöztitek; hanem a' *mikép'* ti kötöztök meg a' földön va-lamit, vagy megoldoztok, úgy van az bizonyo-san mennyekben is megkötve vagy feloldozva. In-net következik, hogy a' *megkötöztök* és *meg-oldoztok* igék alatt nem csupán a' gyónás-beli bűnoldozást, vagy megtartást kell érteni, hanem azt: hogy *valamit* az egyház rendel a' religio' és erkölcs' ügyében, 's a' *mikép'* ez kitűzi, meghatá-rozza e' részben a' kollátokat és szabályokat, azon-kép helyben hagyatnak azok mennyekben is, és így isteni jóváhagyás által erőteljesek annak ebbeli rende-letei, és Isten' bántalma nélkül át nem hághatni. Ezen értelemben veszik Krisztusnak fölhozott szavait maguk a' protestáns tudósok is; jelesül Vitringa de Synagoga vetere p. 751 eképen nyilatkozott: „*Quaecunque* vos licita aut illicita pronunciaveritis: *quae* vos praecepe-ritis vel prohibueritis, *ea* ratihabenda sunt in curia coelesti,“ melly értelmezésre ezt jegyzé meg Rosenmül-

ler Scholia in Nov. et Vel. Test. Edit. Sexta. pag. 375 — „ex ejus Vitrigae — Sententia Christus hoc voluit: si hoc remedio, quod nunc praescripsi vobis — Apostolis — non satis cautum videatur contra scandala in Ecclesia suboritura, *vestrum* erit *alia remedia*, prout occasio tulerit, *excogitare*, et adhibere. Concedo enim vobis potestatem (quam Petro jam antea concessi) post meum a vobis discessum talem constituendi¹ disciplinam, quam rerum temporumque conditionem efflagitare censebitis.“ Az egyháznak ezen önálló és megszorítás nélküli hatalmát, jelestül a' házasságra vonatkozólag ekképen fejt ki egy másik nem gyanus, se nem részrehajló tanu : „Ha igaz az, hogy a' házasság szentség — a' mint hogy az is nálunk katolikusoknál — a' házasságbeli dolgok *átalán* az egyházi hatóság elébe tartoznak, 's abban rendet, módot szabni: miként kellyen a' házasságbeli kérdéseket elintézni, és azok iránt végezni, az anyaszentegyházat illeti, mellynek hierarchiája isteni eredetű. Mire nézve a' világi hatalom nagyobb sérelmet nem ejthet az egyházin, mintha ezen keresztény hierarchiának különféle jogait magának tulajdonítaná.“ Mirabeau de la Monarchie Pruss. T. VII. p. 83.

4. §.

Mikint az ember két mivolti részből áll, testből és lélekből, és mikint ő ezen alkotó részeinél fogva két világhoz, szellemihez és testihez egyenlően tartozó lény : a' szerint maga az, ki az embert és világot teremté, két rendbeli hatalmat is rendelt e' földön, mellyek közül egyik a' szellemi, másik a' testi világot

kormányozza, és oda vezesse, hogy mindenik saját célját elérhesse. Mivel pedig az ember mind a' két világhoz tartozik, alája is van ő vetve mind a' szellemi, vagy egyházi, mind a' testi vagy polgári hatalomnak; azonban mivel ugyanazon emberek, kik társai a' polgári testületnek, egyszersmind tagjai az egyháznak is, és mivel mind egyik mind másik viszonyukban bizonyos és saját céljuk vagyon, melyre törekedniük, 's mellynek valóstítása lehetségesnek is kell lenni: látni való, hogy valamint ezen két rendbeli cél, úgy a' két világ, és a' kétféle hatalom se ellenkezelik egymással, és pedig annál inkább nem, ha meggondoljuk, hogy valamint a' testnek és léleknek, 's valamint a' szellemi és testi világnak, úgy az egyházi és polgári társaságnak, 's az egyházi és polgári hatalomnak is ugyanazonegy szerzője vagyon, az Isten. Igen is, mikint a' test és lélek együtt egy embert teszen, 's mikint egyik rész a' másiknak szolgálatjára siet mindenben, a' hol egymás segedelmezésére van szükségük: úgy az egyházi és világi hatalomnak is nem szolgailag egymástól függve, hanem atyafiságosan egymást értve törekszik mindenik saját tagjait kitűzött céljának valóstítására vezetni. — Ha ezen két hatalom egymás mellé sorozásának — coordinatio — és együttlétének — coexistentia — szabályai valahol szentek voltak a' polgári társulat és hatóság előtt, tiszteletben tartotta igazán azokat mindenkor a' magyar nemzet, és annak nyolecz századokat túl éltt constitútiója. Vegyük bár akár a' honi nagy törvénykönyvünket, akár egyéb évrájj-tárgyazó munkákat kezünkbe és látni fogjuk, miképen szerény lelkületű és szellemű őseink mindenkor óvakodva és hüven ügye-

keztek a' két hatalom közötti vonalt sértetlenül megőrizni és állandóan fentartani. Ugyan is az érintett törvénykönyv és évrázok' nyomán fölfelé szinte polgári alkatmányunk' keletkezésének első korszakáig haladva és nyomozódva látjuk ugyan, hogy a' religio körül több kérdések mogfordultak és tárgyalattak országgyűléseinken; de látjuk azt is, hogy ez csak annyiból történt, a' mennyire a' polgári allomásnak is érdekében feküdt, hogy a' religió a' maga épségében főtartassék, és annak üdvteljes elvei szerint a' tiszta és szilárd erényességben neveltesse a' hon' polgári: mihez képest a' polgári törvényhozó testnek rendelkezései teljességgel nem terjeszkedtek másra, mint arra, hogy az egyháznak elegendő bátorság és biztosítás szereztessék, mi szerint mind szolgálji kellőleg az élet' szükségével elláttassanak, mind pedig hivataluk körében akadék és gátlás nélkül szabadon és pontosan eljárhassanak. Polgári alkatmányunk' első alapítói, Sz. István László és Kálmán királyaink annyira távol voltak a' religionak és egyházi hatóságnak lényeges ágazatiba és körébe ereszkedni, hogy inkább megfordítva az egyházi zsinatoknak canonjait és végzéseit szóról szóra törvényeikbe iktaták, mikint ezt egyebek közt Kováchich Supplem. T. II. és Batthyán Legg. Eccles. T. I. több példákkal kimutatták; de utóbbi korban is a' polgári hatóság a' religióbeli tanitmányoknak, és egyházi hatóságnak nem csak lényegét érdeklő tárgyakba nem avatkozott soha a' legutóbbi időkorig, hanem még a' csupa változékony szertartáshoz tartozó kérdésekről is csak az egyházzal egyetértve rendelkezett. Így például azon Papok' házasságát, kik előszer és törvényszerűleg vettek maguknak nőt, jóvá

hagyta sz. László király, de csak úgy, és addig „mig — úgy mond — az apostoli atya, a' romai pápa mást nem fog rendelni.“ Decr. L. I. c. 3. Tudni illik az elv ki volt már sz. István által e'képen mondva és állapítva „Ut episcopi habeant potestatem res ecclesiasticas providere, regere, et gubernare, atque dispensare secundum canonum auctoritatem: volumus ut laici eorum ministerio obediant 's a' t. Decret. L. II. c. 2. Hasonló ehhez ezen elv: Si statutum sit contra libertatem Ecclesiarum diuturnam, vel privilegia eis concessa, non valet. Idem dicendum, si circa ea fuerint statuta, quae salutem animae respiciunt. Prolog. Tripart.

Ezen elv az említett korszak' utáni időkben is mindenkor vezéricsillagul szolgált a' világi törvényhozó testület előtt. A' 16dik század' elején keletkezett vallás-reformatio nagy mozgásba hozta ugyan országgyűléseinket nem egyszer; de mindazáltal a' leghevesebb és ingerültebb vitatkozások között is elég mérséklettel birtak azok a' religio' és egyház' lényegét illető tárgyak' körébe nem ereszkedni. Irányuk és törekvésük egyedül abban központosult a' reformatiót pártolóknak, hogy szabad gyakorlat engedtessek az ujonnan keletkezett és az országba behozatott vallásoknak; többire nem ereszkedtek ők sem az új tanítmányok' vi'sgálatába, sem a' kath. ker. hit' dogmáinak hánytorgatásába.

Ugy látszik, a' vallási forrongások és egyenetlenkedések, mellyek I. Leopold' uralkodása után valamennyire lecsöndesedtek honunkban, II. Leopold alatt ismét lánggra kezdenek lobbanni, főleg a' vallásos kérdésekre vonatkozólag; mindazáltal a' nagy tüzzel folytt 179 $\frac{2}{3}$ ki országgyűlés is nem csak azt határozta a' 26.

dik törvényben, hogy mind a' kath. hit, mind a' többi bevett vallások sértetlenül meghagyassanak szabadságaikban, és törvényes jogaik' gyakorlásában; hanem midőn a' házassági szövetkezésnek lényegét illető kérdés hozatott szőnyegre a' 11dik §ban, ha t. i. a' törvényesen kötött házasság fölbontható-e vagy nem a' protestansok között? Nem csak bele nem ereszkedett az országgyűlés ezen kérdésnek végképeni eldöntésébe, hanem nyíltan azt mondá ki, hogy, ha az illető hatóság által elválasztatnak is a' protestans házasságok egymástól, mindazáltal az ilyen elválasztás ne terjesztessék egyébire, mint a' házasságnak csupán polgári eredményeire — effectus pure civiles — a' katolikus püspökök pedig semmiképen ne kényszeríttessenek az ilyen fölbontás' törvényszerűségének megismerésére.

Ezen nyomon haladva a' magyarhoni kath. ker. egyház' keletkezésének legelső korszakától kezdve a' legujabb időkig háborítatlanul benne volt mindenkor azon jogok' gyakorlatában, mellyek szerint valamint egyéb szentségeknek, úgy a' házasságnak kiszolgáltatása' módjáról, rendiről, szertartásairól szabadon és a' világi hatóságtól függetlenül rendelkezett: függetlenül mondom; mert polgári törvényeink a' házasságra vonatkozólag csupán csak annak polgári eredményeire nézve ereszkedtek részletes rendelkezésekbe, egyébaránt megismerték, hogy arról mint isteni szerzeményről intézkedni, egyedül és kizárólag az egyházi hatalom' köréhez tartozik; mihez képest ha szellemi — lelki — tekintetben kívánt valamit a' világi hatóság a' házasság körül rendelni, ezt nem másképen cselekedte, mint az egyházi hatósággal egyetértve, 's rendeltit az egyházéihez alkalmazva. Így például sz. Lász-

16 I. K. 20. r. rendeltetett „Si quis uxorem in adultério deprehenderit, et in iudicium statuerit, *secundum instituta canonum* ei poenitentia imponatur.“ Kálmán király hasonló módon rendelé „Ut omnis dispensatio conjugalis, in conspectu ecclesiae praesente sacerdote, coram idoneis testibus, aliquo signo subarrationis et consensu utriusque fieret.“ Lib. II. c. 15. Nem külföldben az 1792^oki országgyűlés is csak holmi általános rendeletek' határai között állapodott meg, azt végezvén jelesül a' vegyes házasságokra nézve a' 15. §ban „hogy ezek mindenkor katholikus pap előtt köttessenek.

A' törvényhozó test t. i. mindenkor szeme előtt tartotta azt, hogy a' kath. ker. egyház magával hozta a' maga' jogait a' magyar nemzet közé akkor, midőn ez a' kath. ker. hitet a' maga kebelébe fogadta. Valamint tehát minden állapotbeli embert, és állapotot — Stand — mellyet a' status egyszer befogadott a' maga kebelébe, állhatatosan oltalmazni is köteles azt, és azon jogaiban meghagyni, mellyekkel ellátva azt kebelébe fogadta hajdan: úgy miután a' magyar nemzet elfogadta a' kath. ker. hitet, és ezzel a' kath. ker. egyházat, köteles is ezt, és minden jogszerű intézkedéseit nem csak tűrni, de hathatósan pártfogolni is, és jogainak gyakorlásában meghagyni: következésképp' miután a' magyar polgári alkotmány a' kath. ker. hittel és egyházzal a' házassági szerződést is mint isteni intézményt a' maga kebelébe fölvette, és ilyennek lenni megismerte, azt időhaladtával sem módosíthatja lényeges részeiben saját nézetei szerint; hanem köteles azt ezen állapotban meghagyni, mellyben azt a' kath. ker. egyház a' Krisztus Jezustól vett hatalmával, és az evangéliom' változhatatlan elveinél fogva minden időkben

kezelni és kiszolgáltatni szokta, egyedül arra lévén a' világi hatóságnak joga, hogy ezen nagy fontosságú szövetség — a' házasság — mindenkor olly módon, olly feltételek mellett köttessék, mi szerint az a' statusnak igazságos és jogszerű céljaival semmiképen ne ellenkezzék: de éppen ennél fogva kérdem, ha erre joga van a' statusnak, valjon meg lehet e más részről az egyháztól is azon jogot tagadni, mellynél fogva az is csak ollyan házassági kötések helyesek, melyeket hasonlókép' a' maga céljainak valóstítására céliránysoknak ítél? Lássuk, ilyenek-e a' vegyes házasságok?

5. §.

Sz. Pál apostol az efezusbeliekhez irtt levelében a' házasságot nem csak nagy szentségnek nevezi Krisztusban és az anyaszentegyházban; hanem ezt is mondja, hogy az *jelképe symboluma* azon szent és fölbonthatatlan *egységnek*, melly Jézus és az anyaszentegyház között létezik; és azon szeretetnek, mellyel Jézus az ő anyaszentegyháza iránt viseltetik. Hogy pedig a' házasság hű jelképe legyen ezen egységnek és szeretetnek, eképen folytatja tovább oktatását az apostol: „Férfiak szeressétek a' ti feleségeket, a' mint Krisztus szerette az anyaszentegyházat, és önmagát adta érte, hogy azt megszentelné, és dűcsőségessé tenné, nem lévén makulája vagy sömörgözése, vagy egyéb efféle, hanem hogy szent és makula nélkül legyen: mert a' férfiu feje az asszonynak, a' mint Krisztus feje az anyaszentegyháznak.“ V. R. v. 23—27. Azt kérdem most: hű és méltányos jelképe-e a' vegyes házasság ezen egységnek és szeretetnek, melly Jézus és az anyaszentegyház között létezik? Van e, lehet e a' külön vallásu

házások között olyan egyesség és szeretet, a' minővel Jézus viseltetik az ő anyaszentegyháza eránt? ügyekszik e azon a' protestans fél, hogy az ő házastársa minden makula és sömörgözés nélkül *szent* legyen, mikint Kristus megszentelte az anyaszentegyházát? Kész e a' protestans fél magát adni az ő házastársáért, mikint Kristus az anyaszentegyházért adta magát? Ó! nem; e' nagy jelentőségű egyesülésnek és szeretetnek, nem csak hű jelképe nem lehet a' vegyes házasság, de sőt a' mennyire az által a' katolikus rész az igaz hittől elpártolásnak, vagy legalább az abbani elhanyaglás' veszedelmének kitétetik, és a' mennyire a' születendő magzatok az egyház' kebeléből kiragadtatnak, inkább végképen megsemmisíti Jézusnak az anyaszentegyházzal egyesülését, elvonván ezen egyesülésnek alapját, és úgy szolván anyagát a' magzatoknak kibocsátása által az egyház' kebeléből. De lássuk ezen veszedelmeket bővebben, mellyek miatt a' vegyes házasság hű képe nem lehet ezen többszer említett titkos egyességnek és szeretetnek.

a) A' vegyes házasságban meghidegül lassankint a' katolikus fél az igaz hitben, és az a'hoz tartozó kötelességek' teljesítésében, — a' mint ezt igen kevés kivétellel az efféle házasságbeli példák tanúsítják — úgy hogy végten vagy tellyességgel elpártol attól, vagy csak név szerint marad katolikus. Vagy azon isteni tisztelet és imádás módja, mellyre maga a' legszentebb teremítő tanította az embernemet, meddig maradt fen eredeti tisztaságában, mennyei titkos értelmű méltóságában az őskornak emberei között? Nemde mig — az írás' mondásakint — az Isten' fiai az emberek' leányival össze nem vegyültek a' házasság

által? Azi mondod: a' protestansok is Isten' fiai szint-
 ugy mint a' katolikusok. Ez igaz; de a' kiket előbb
 említettem, 's kiket a' sz. írás emberek' leányinak ne-
 vez, nem voltak e ezen értelemben szintugy Isten'
 gyermekei, mint amazok, kiket az írás tulajdonképen
 ezen nevezettel bélyegez? és mégis az összeházaso-
 dás által annyira elkorcsosodtak ez utóbbiak, hogy a' vé-
 géetlen irgalmu és hosszuvárakozásu Isten ezen
 igékre fakadna „bánom hogy teremtettem az embert!”
 Tudni illik Isten' fiai voltak ugyan mind a' két rend-
 beliek egyenlően, mennyire annak teremtményei vol-
 tak; de az egy igaz Istent az ő teremtdjüket nem
 azonegy módon tisztelték; innét keletkezett köztük
 a' névveli megkülömböztetés, innét a' házasság általi
 elkorcsosodás.

Hogy az őskornak egyéb példáját ne említsem,
 ki nem látja e' veszelyt Salamon király' példájában; ki
 kit noha különös mértékben megáldott az ur Isten böl-
 csességgel; mégis bálványozó női által, kikkel az Ur'
 törvényének ellenére házasságra lépett, annyira elcsá-
 bítatott, hogy a' bálványok' tiszteletére oltárokat és
 templomokat építtetne, és azokban maga is megjelen-
 ne. III. Kir. XI. Így történik mainapig is a' vegyes há-
 zasságokban elhidegölése, 's gyakran végképeni elpár-
 tolasa a' katolikus félnek. A' protestáns rész majd ér-
 zéki kéjelemből fakadt kedveskedéssel, majd vallásából
 's annak elveiből merített álokoskodásával borítja el ka-
 tholikus házastársát, hogy a' vallások' külömbisége se
 nem olly nagy jelentőségű, sem olly veszedelmes
 nem lehet, mint talán ez képzei magának*). Ezen

*) Picteti Theol. Dogmaticájában az egyház' ismertető jelei-

szóvali megnyugtatóshoz, vagy inkább reábeszéléshez járulnak a' mindennapi példák, 's olyan tettek, melyek a' protestans vallás' szabályaival megegyezhetnek ugyan, de nem a' kath. ker. hit' és egyház' szellemével és rendeleteivel is. Mi következik ezen körülményekből? Az természetesen, hogy a' katolikus félnek szorongó lelkiismerete lassankint tágulni, saját hitének és egyházának rendeleteihez buzgalma és ragaszkodása gyengülni, hidegülni, és ingadozni kezd; 's a' szokott ájtatosságok' 's egyházi szertartások' gyakorlását bizonyos szemérem, vagy inkább protestans házastársátoli tartózkodás előbb titkoltatja vele, utóbb a' nemgyakorlás felejteti azt, míg végre vagy önkinti hajlomása, az evangélikus félhez, vagy ennek talán szinte kényszerítése egészen lemondatt vele hitéről.

Vagy, ha az igaz hittől végképpen el nem pártol is a' katolikus fél, azt kérdem rovább: lehet e helye a' egyes házasságban a' házastársok' egymás' kölcsönös erkölcsi és vallásos tökéletesbítésének, a' mi pedig egyik főczéljuk és kötelességük a' házasságban élőknek?*) Azt felelem: nem. Ám ezen kölcsönös erkölcsi és vallásszerű tökéletesítésnek egyik lényeges és legfoga-

ról szólván, csak „ad notas accidentales“ számítja a' dogmákban megegyezést — convenientiam — indogmatibus. — Szerinte tehát azon egy egyháznak tagjai lehetnek azok is, kik a' dogmákban meg nem egyeznek. Innét magyarázható, miért a' protestansoknál nem nagy jelentőségű a' vallások' különbsége.

*) Existimare autem debet mulier bene composita, mores viri esse legem suae vitae impositam sibi a Deo per conjunctionem matrimonii atque consortii. Aristoteles de Societ. Conj. Cap. VII.

natosabb eszköze az imádság, a' szentségekhez járulás, az Isten' igéjének hallgatása, és mind a' magános házi, mind a' nyilvános isteni tisztelet' gyakorlása; ugyde éppen ezek azok, a' mikben a' külön vallásu házastársak egymástól különködnek. A' katolikus kereszttetéssel kezdi és végzi imádságát; imádság közben leszokott térdepelni, mellét verni, kezeit összetenni, az egekhez emelni 'sa't. imádságába foglalja a' B. Cz. Máriát, Angyalokat, és egyéb dücsöült Szenteket: imádkozik a' megholtakért, tiszteli a' sz. képeket, ereklyéket, temjénfüsttel, szentelt vízzel él az Isten házában, 'sa't. —'s a' protestáns fél veszen-e vele mindezekben részt? Sőt vallásának elveinél fogva nem veti-e meg mindezeket? nem kárhoztatja-e mint vétke babonát és bálványozást? Hogy több szentségeket ne említsek, csak azt kérdelem: ha a' katolikus fél lebetegszik, és talán se gyermekei, se közelrokonai nincsenek, ki fog arról gondoskodni, hogy az a' kath. ker. egyház' szokása szerint a' haldoklók' szentségeivel elláttassék, és az egyházi szolga által elkészitessék kellőleg az örökkévalóság' utjára? protestáns házastársa valamint szentségnek nem tartja a' gyónást és utósókenetet, ugy szükségesnek sem véli akár ezt akár amaszt az üdvezséges halálhoz. De tegyük, hogy a' katolikus fél akárki eszközlése által csak ugyan nem maradt lelki vigasztalás nélkül ezen végső szükségében; de vigasztalhatja-e ő egyszersmind azzal is magát, hogy majd holta után is meg fog róla emlékezni protestáns házastársa részint saját imádságiban, részint szent misék' szolgáltatása által? Ó! nem; nem várhatja ő ezt protestáns férjétől, nem azon saját szülőitől, kiket protestáns

vallásban engedett neveltetni; babona ezek előtt a' mise, és a' holtakért imádkozni szükségtelen! — Hol már, kérdem ezek után, hol a' hű jelképe a' Jézus és anyaszentegyház közti egyességnek és szeretetnek a' vegyes házasságban? Hol van legkisebb nyoma a' kölcsönös erkölcsi és vallásos tökéletesítésnek a' külön vallásu házastársak között? Sőt azt kell inkább mondanunk, hogy az ilyen házastársak nem csak nem törekeshetnek egymás tökéletesítésén, hanem a' szerint, a' mint saját vallásához kisebb, vagy nagyobb mértékben vonszódik, a' szerint törekszik egyik fél a' másikat vallásának gyakorlásában gátolni, 's attól végképen elvonni; és mivel a' jelen kérdésben — midőn t. i. a' katolikus fél házasságra lép protestánsal gyermekeinek a' katolika hitben leendő neveltetésük biztosítása nélkül — már nagy gondatlanságot, hideg egykedvűséget mutat saját hite és egyháza iránt, nem ez forog-e mindenkor bizonyos veszedelmében a' hittéli elszakadásnak?

Említést kellene még itt tennem az étkek' különbségéről; böjtökről, ünnepekről 'sat., melyekre nézve hasonlókép' nem egyeznek meg a' különvallásu házastársak, 's a' mik gyakran okul szolgálnak a' házi béke' és csend' fölzavarására; de ezeket mellőzve sietek átmenni a' második okra, melly miatt a' vegyes házasságok meg nem egyezhetnek a' kath. egyház' céljaival, 's így nem is lehetnek hű jelképe a' Jézus és anyaszentegyház közötti egyességnek és szeretetnek, és ez:

b) A' magzatok' nevelése. Hogy a' gyermeknevelés legyen alapja a' polgári állomány' jóllétének színtügy, mint az egyház' virágzó állapotjának, ez ugyan mindenkor kétségtelen igazság volt magában tekintve;

de, századunk' dücsőségére legyen mondva — a' jelen korszaknak' jobb emberei kezdék ezt kiváltképen megismerni, és a' tárgyat kellőleg méltányolni. Azonban csak azon gyermeknevelés lehet alapja a' polgári jóllétnek és az anyaszentegyház' virágzó állapotjának, mely az isteni religiónak elveire építetik. és szerintük intéztetik. Azt mondod : a' protestáns is az evangéliom' utmutatása szerint nevel. Legyen úgy; nem is akarom mondani, hogy általán a' protestánsok' nevelésmódja rossz, elvszerint kárhózasos 's a' t.; csak azt jegyzem meg elsőben, hogy magát az evangéliomot is sok helyütt máskint értelmezi a' protestáns, máskint a' katolikus; mivel pedig Krisztus' szándéka nem lehet ugyanazonegy szóval különböz, annál kevesbé ellenkező értelmet összekapcsolni : nyilván következik, hogy vagy a' protestánsok, vagy a' katolikusok' értelmezése hibás, 's így a' nevelés is hijános elveken alapítatik egyik vagy másik fél által; az ilyen evangéliom értelmezési különzés' esetében melyik rész mellett álljon nagyobb praesumptio, hogy Jézus' szándékát és akaratját fejtette ki az evangéliom' igéjéből, nem akarom vitatni, csak azt az egyet említem, hogy Jézus ígéretet tőn apostolainak „ime én veletek vagyok a' világ' végezetéig — a' ki titeket hallgat, engemet hallgat — a' ki titeket követ, nem jár setétségben.“

De ha mindez nem volna is így; 's habár azon esetben, midőn mind a' két házastárs protestáns vallásu, a' nevelés az ő elveik szerint helyes lehet is; de azt mondom másodszer : éppen a' vegyes házasságban nem lehet a' magzatok' nevelése minden tekintetben helyes, sőt telyességgel veszélyeztetve vagyon az, és pedig annál bizonyosabban, minél búzgobben ragasz-

konik egyik is másik is a' maga vallásához. Ám tudjuk azt, hogy az anyja, bármilly' vallásu, sorsu és rangu legyen az, legnagyobb részt veszen a' magzatok' nevelésben, kivált az ugy nevezett elemi vagy kezdő nevelésben, de tudjuk azt is, miképen ezen első nevelés által adott irány, mintegy az anyai téjjel beszívott gondolkozás- és érzésmód megszokott öröködni a' gyermekben annyira, hogy attól élteőbb korában sem távozik el (Prov. 26, 6. —) Már ha az anyának vallása nem egy azzal, mellyben a' gyermeket nevelni kell, miképen adhat ő annak alapos vallásos nevelést? Ha teszem az anyja katolika, a' magzat pedig fiu, kit az atya protestáns vallásban kíván fölneveltetni, mit fog az édes anya ekkor cselekedni? Mást nem gondolhatni, mint hogy vagy abban a' vallásban fogja a' gyermeket nevelni, mellyet maga benső meggyőződése szerint kárhoztat, vagy annak a' religionak elveit ügyekszik a' gyermek szívébe önteni, mellyben a' nevelést tiltja neki a' polgári törvény, vagy végtén teljességgel elhanyagolja fiu gyermekének vallásos nevelését, akár mellyiket tegye pedig e' három közül a' szerencsétlen katolika anya, lehetetlen, hogy lelkeismeretének kínos gyötrelmeit ne érezze. „Da eine jede Confession sich für die allein wahre hält, so entsteht bei einer jeden Ehe unter verschiedenen christlichen Religionsverwandten, wo nicht bei dem Einen oder Beiden eine völlige Gleichgültigkeit herrscht, in Beziehung auf die Ehegatten eine Unbeständigkeit der Lebensgemeinschaft, hinsichtlich der Erziehung der Kinder eine *unauflösbarer Conflict* religiöser Ueberzeugungen, und für die eine oder die andere Confession die Gefahr, den einen Ehegatten oder doch die Kinder sich abwendig gemacht zu sehen.“

Frid. Walter, Lehrbuch des Kirchenrechts. 1839. §. 318 S. 631.

Hát majd a' felnőtt gyermek ha teszem a' kath. hit' elveiben neveltetett — gondolkozni, érteni, ítélni kezd, és a' kath. anyától hallott oktatásokkal ellenkező példákat lát a' protestáns atyától, ezen oktatás és példák közötti ellenkezés nem teszi-e előtte gyanussá egyiket vagy másikat szülői közül? 's midőn az egyiknek személyéhez és vallásához jobban vonzódik, nem csökkenik-e meg benne természetesen a' másik iránti köteles tisztelet, bizodalom és szeretet?*)

Végre, ha meghal a' katolikus fél, és a' gyermekek, kiket a' kath. hitben kellett volna nevelni, még neveletlenek, az életben maradt protestáns férj a' katholika hitben fogja-e, tudja-e, akarja-e azokat nevelni? 'S ezen gondolat, hogy a' hátrahagyott árvák nem fognak az egy igaz üdvözítő hitben neveltetni, o! ezen gondolat mondtam, nem kinzóbb-e a' haldokló katholika anyára nézve a' halálnak minden gondolható fájdalomnál! Azt kell még itt megemlítenem, hogy az utósó országgyűlésen az ellenfél által elv gyanánt állítatott föl ez: Religio est extra commercium humanum; tehát eladni, 's kötelezni nem lehet. Mikor még a' jószág' eladást is lehet invalidálni, ha irrationabilis volt a' Fassio: hogy

*) *Educati siquidem recte a parentibus per sanctos et justos mores, boni merito evadent liberi. Contra si fiat, sentient detrimentum. Nisi enim parentes exemplum vitae filii praestent, evidentem excusationis causam erga se illis relinquunt. Ac timendum est, ne contempti a filiis, quasi non bene vixerint, in sectate deserantur. Aristoteles de Societ. Conj. Cap. VIII.*

ismerhetném el az édes anyának olly jussát, hogy az én vallásomat eladhassa, még pedig ivalidálhatatlanul? Így okoskodott a' B—di követ oct. 21. ker. ül. Ha ez elv — minthogy az is az ellenfélnél — és ha abban mint elvben olly nagy erőt lát az ellenfél a' Reversalisok ellen, azt kérdem : nem lehet-e ezen elvet a' józan Logikának szabályai szerint minden igazsággal vizsatorlani a' vegyes házasságok' általános megáldását szorgolók ellen? Nem mondhatom-e helyes joggal én is : Religio est extra commercium humanum ; tehát a' katholika édes anya el nem adhatja az ő gyermekeinek vallását! Nem adná-e pedig el, ha megegyezne abban, hogy gyermekei más vallásban neveltessenek, mintsem azt a' katholika religió' és egyház' parancsolja?

Ezekből világosan kitűnvn az, miképen a' vegyes házasságok nem lehetnek hű jelképei a' Krisztus és anyaszentegyház közötti egyességnak és szeretetnek, sem az anyaszentegyház általuk el nem érhetvén célját, úgy mint a' mélyek az igaz hívek számát kevesbitik, a' katholikus részt az igaz hittől elpártolás' veszedelmébe viszik, a' magzatoknak igaz, alapos, vallásszerű nevelését lehetlenné teszik, azt kérdem; midőn a' magyarhoni katholika egyház is úgy, mint mindenütt a' keresztény világon, tiltja a' vegyes házasságokat, vagy az egyházi áldást megvonja azoktól, ha csak a' magzatoknak a' kath. hitbeni neveltetésük nincs biztosítva — *a' sötétség' békeirigy anyyala* (magyarul ez gondolom ördög) *törekszik-e homályos ködbe burkolni a' felvilágosodásnak tisztán sugárzó napját?* Vagy „*a' nemzet benső életének ereje központosítására szükséges nyugalmat akarja-e felzaklatni, 's az'*

*olly nemes irányt vett előrehaladásában feltartóztatni?**) Nem! — a' kath. ker. egyház' tiltván a' vegyes házasságokat, sem a' hazát nem akarja setésébe burkolni, sem a' nemzet' nyugalmit fölzavarni vagy azt előrehaladásában gátolni ottan, hol annak iránya valóan *nemes*; sőt éppen a' setéség' békeirigy angyalát akarja megczáfolni, ki az álfelvilágosodásnak szemeket kápráztató csillogásával törekszik a' neki hódolókat vakítani, mintha az ujdouj tanitmánya volna a' kath. ker. egyháznak. Lássuk tehát mennyire lehet a' katholika egyháznak ezen gyakorlatát felvinni az őskor' történetinek és a' közönséges gyakorlat' nyomdokán?

VI. §.

Nagy fenékkerítés nélkül mondjuk ki mindjárt, hogy a' vegyes házasságokat mindenkor és mindenütt csak föltételelesen engedte meg a' kath. ker. anyaszentegyház, nem pedig általán és minden óvás nélkül; azon föltétel alatt t. i. ha a' protestans rész megegyezik abban, hogy mind a' két nembeli magzatok a' kath. ker. hitben neveltessenek; sőt arra is mindenkor bizonyosan számolt az egyház, hogy maga a' nem katolikus házastárs is a' kath. ker. hitre térend még a' házassági kötés előtt, vagy legalább arra lépve leszen hajlandó katolikus társa által magát megtéríttetni. És ezt cselekedni nem csak joga, de mulhatlan kötelessége is volt, és vagy az anyaszentegyháznak, ha csak önmagával ellenkezni nem akar mást tanítván in theoria, és mást

*) Egy nemes megye nyilatkozott így a' mult év' augusztus' 27-dikén tartott gyűlésében.

cselekedvén in praxi. Ugyan is nem szokása e a' kath. ker. anyaszentegyháznak világszerte azért könyörögni, a' litiániában, misében, és egyéb imádságiban esdekle-
ni, hogy az Isten az igaz kath. ker. hitet és egyházat megtartani, gyarapítani, és terjeszteni méltóztassék, az attól eltévedteket pedig isteni malasztjának világával annak keblébe ismét visszatérítse, 's ellenségeit megalázza? Ha tehát a' vegyes házasságokat minden óvás nélkül megengedné az egyház, és szokott szertartásaival azokat ünnepesítené, nem azt látszanék-e kívánni és az Istentől kérni, hogy ez gyámolítsa, erősítse és szaporítsa az egyház' ellenségeit? Vagy, azt kérdem tovább, jutott-e valaha eszébe valamelly státusnak roszalni az egyháznak azon említett imádságait, mellyekkel az Istennek könyörög az igaz hitnek gyarapításáért, és a' tévelygéseknek kiirtásáért? Ezen célra irányozni az imádságot, és a' vegyes házasságot óvás nélkül meg nem áldani, nem azon egy hitelvbeli cselekedet-e? Nem egyidejű-e magával a' keresztény katholika religióval azon tanítmány, hogy mikint egy az Isten, úgy egy a' hit is, és egy azon intézet, mellyet Kristus maga állított ezen hitnek föntartására? és hogy csak ezen egy intézetben, anyaszentegyházban találtnak fel az üdvességek minden eszközei legbiztosabban? Nem tanította-e mind ezt mindenkor a' ker. katholika egyház kezdetétől fogva? 's ezen tanításáért vádoltatott-e az valaha valahol e' földkerekségén valamelly státustól, hogy *homályos ködbe törekszik burkolni a' fölvilágosodásnak tisztán sugárzó napját?* vádoltatott-e arról valaha máskor, mint jelen korunk' elfajult névszerinti katholikusaitól, hogy a' *nemzetnek' nyugalalmát fölzaklatja?* *Fanatismus-e, bigottismus-e ultra-*

montanismus-e *). tehát ha a' magyarhoni kath. egyház ezen ősi, és az evangéliomban gyökeredzett elveihez ragaszkodik jelenleg is a' vegyes házasságok' óvás nélküli meg nem engedésére, jóvá nem hagyására, és a' szokott szent szertartások általi nemünnesítésére nézve? Nem mutatott-e a' kath. ker. egyháznak, és püspökeinek ebben maga sz. Pál apostol példát, ki (1. Kor. VII.) a' pogány és keresztény között megengedte ugyan a' házassági összekelést, de csak azon reménynek fejében, hogy a' hittelen fél a' keresztény által az igaz hitre térítetik, és így a' születendő magzatok mind az egyház' tagjai leendenek? Éppen ezen oknál fogva engedte meg, vagy inkább csak elnézte a' kath. ker. egyház is kezdetben az eretnekekkeli házasságra lépésöket a' kath. keresztényeknek; a' minek világos nyomára találunk honi törvénykönyvünkben is; jelesen Kálmán' I. könyvének 48dik fejezete azt parancsolja, hogy az országban tartózkodó Izmaeliták csak keresztényekkel léphessenek házasságra, 's miért ezt? minden bizonnyal nem azért, hogy az Izmaeliták szaporodjanak, a' kath. keresztény magyarok' száma pedig kevesbedjék; hanem ellenkezőleg, hogy a' nem igaz hiten levők ezen házasságok által a' kath. ker. egyház' kebelébe térítessenek, a' mint ez igen nyilván kívüláglik az idézett törvényt megelőző, és nyomban követő czikkekből. Ugyan is az első azt rendeli, hogy az Izmaeliták minden faluban, a' hol meg vannak telepedve, szentegyházat építsenek, és azt illő jegyadománnyal — dote —

*) Lásd az utolsó országgyűlésről naplójukban a' gyorsíróknak B—i és Z—i követek' nyilatkozását.

ellássák; az utóbbi törvényben pedig az parancsoltatik, hogy, ha lakomát adnak az Izmaeliták, vagy különben vendégjük érkezik valahonnand, mind maguk az Izmaeliták mind pedig vendégjük disznó hust egyenek. "Az Izmaeliták t. i. vallásuknál fogva tilalmasnak tartották a' disznóhus-evést; mivel pedig látták és tapasztalták, hogy Pannoniában ezen husétek' neme éppen nem veszedelmes az egészségre nézve, mint a' délszaki meleg övezet alatti tartományokban, Kálmán királyunk, hogy a' szorongóbb keblűeknek lelkükismeretét megnyugtassa, és a' kath. ker. hitnek felvételére nekik ez által is könnyebbítse az utat, nem csak megengedte, hanem törvény által parancsolta is a' disznóhusevést, ugymint a' kath. ker. hit és egyház által éppen nem tiltott eledelt.

Mivel azonban csak hamar és igen rövid idő múlva kitudt a' tapasztalásból, miképen az efféle egyes házasságok által nem csak a' pogány vagy más eretnek fél az igaz kath. ker. hitre nem tért, de sőt ellenkezőkép' a' kath. keresztény is elkorcsosodott, pogány, vagy eretnek vallásu házastársához simult lelkében, és vallásos érzelmeiben is, ennél fogva már sz. Pál apostol, ki, mint említém, elejénte elnézte a' keresztények és pogányok közti házasságot, elsőben komolyan intette a' hiveket átalán „hogy az Urban lépjenek házasságra“ (I. Kor. VII.) utóbb teljességgel eltiltá köztök a' házassági összevegyülést mondván, ne vonjatok igát a' hitetlenekkel — vagy micsoda része is van a' hívőnek a' hitetlennel“ (II. Kor. VI.). Azt mondod: a' protestansok nem pogányok, hanem ők is keresztények. Tudom, tudom; de nem romai katolikus keresztények; ők lutheránus és kálvinista vallásu kereszt-

tények; tehát olyan keresztények, kik a' keresztény religionak igazságait nem merétk azoknak két eredeti tiszta forrásiból, a' hagyományokból, és sz. írásból; olyan keresztények. kik a' religiót érdeklő kérdésekben valamelly más bírót, 's authoritást, az emberi pusztá észen kívül nem ismernek; olyan keresztények, kik a' vallásbeli igazságokat az isteni kijelentésnek csak egyik forrásából, a' szentírásból vélik kiszemelhetni, 's kik a' religiobeli igazságok' ezen egy részének tárházába sem azon kulcsal járulnak, mellyet I. Kristus Jézus az igaz religionak szerzője adott az emberek' kezébe, t. i. az ősi apostoli hagyományok' utmutatásával; hanem egyedül és kizárólag a' magára hagyatott pusztá emberi észnek vezérlésével; ezt tartják ők legfőbb bírónak a' sz. írás' értelmének fejtegetésében szíutugy, mint a' valláskörüli kérdéseknek eldöntésében. Keresztények tehát a' protestansok annyiból, hogy meg vannak keresztelve, és a' keresztény religionak egyik kutforrását elfogadják; a' mennyire azonban ezen kutforrással is csak az említett mód szerint élnek, minél kevesebbé lehet a' magára hagyatott emberi ész a' sz. írás' helyes vagy helytelen értelmének meghatározásában biztos kalauz és bíró, annál kevesebbé engedheti meg a' kath. ker. egyház a' maga hiveinek föltételetlenül házasságra lépni protestansokkal csak azért, mivel ezek is a' fenkitett értelemben keresztények. — Vagy azt mondod: akár mint legyenek ezek, elég az: hogy a' Protestansok is az egy igaz Istent imádják, azon egy mennyei boldogságot remélik; ők is becsületes, igazságszerető, jóakaratu emberek? Mind ezeket legkevesebbé sem akarom kétségbe vonni; noha Luther ekép' tanította követőjét: „Légy vétkes!

vétkezz erősen; de erősebben higj és örvendezz Krisztusban, ki legyőzője a' bűnnek: vétkeznünk kell, míg itt vagyunk az életben — elég, hogy az Isten' dicsőségének gazdagsága által megismertük a' bárányt, ki elveszi a' világ' bűneit: ettől el nem szakaszthat minket a' bűn, habár napjában ezernyi ezerszer páráználkodunk is. " Epist. Mart. Luth. a. Jo. Aurifabro coll. T. I. p. 345. Edit. Jen. Noha mondom Luther ezt tanította, mégis sok protestansokat ismerek, kiket tisztelni és szeretni kedves kötelességemnek tartom, és buzgón kérem minnyájokért az Istent, hogy azon mennyei boldogságba juttassa őket, melyet reméllenek; — mindazáltal az igazság iránt hideg, egykedvű nem lehetek — nem szabad lennem. Vagy ha elég az csupán, hogy becsületes, igazságos, jóakaratu emberek legyünk, miért jött e' világra Jézus? Nem voltak-e a' zsidók és pogányok között sok becsületes emberek, kiknek jeles tetteit maig is csudálja, 's magasztalja a' keresztény világ? miért akarta hát Jézus még is ezeket ősi vallásokból kiemelni, és keresztényekké tenni? Nemde ezen tett eléggé tanúsítja azt, hogy, midőn a' religióról és léleküdvözéségről van a' szó, nem elég az, hogy csak becsületes ember legyen valaki a' szónak tágos értelmében? Vagy — a' jelen kérdésre vonatkozólag — ha mindegy, akár a' katholika hitben, akár a' protestans vallásban neveltesse a' vegyes házasságból származó gyermekek, miért törekszik a' protestans férj arra, hogy a' magzatok, legalább a' fiuk, az ő vallásában neveltesse? Nem engedi és ismeri-e meg, hogy a' katholikusok is becsületes emberek? nem tudja-e, hogy ezek is egy igaz Istent hisznek, és imádnak, és a' men-

nyei boldogságot reméllik? nem tanítja-e a' protestans vallás elveinél fogva, hogy a' kath. hitben is lehet üdvözülni? Miért nem egyezik meg tehát abban, hogy minden gyermekei a' kath. hitben neveltessenek? Azért nemde, mivel igen természetes az, hogy kiki a' maga vallását tartja legjobbnak? legalább mivel nem akar a' maga vallása iránt hideg és egykedvű lenni? Miképen kívánhatja tehát ő mint becsületes, igazságszerető és jóakaratu ember, hogy az ő katholika nője egykedvű legyen azon hit és egyház iránt, mellyet az egyedül igaznak és idvezítőnek hiszen? Sőt nem kellene-e a' protestansnak mint becsületes, igazságszerető, 's jóakaratu embernek szükségképen az olyan nőt megvetni, ki saját hitét kevesebbé becsüli, mint ő a' maga vallását? 's ki csupán egykedvűségből, vagy holmi csekély mellékes nézetek' kedvéért kész gyermekeinek örökké való boldogságát föláldozni? Mikint remélheti a' protestans férj, hogy az olyan nő hű legyen ő eránta, és minden kötelességeit pontosan teljesíteni, ki anyai legszentebb tartozásait illy lélekisméretlenül meg tudja vetni, hanyagolni, és tapódni? „Primum igitur leges sint viro ad uxorem, et iniuria cesset. Sic enim, nec ipse injuriam patietur. — Recte vero se habet et illud Hesiodi: puellam accipere oportet, ut gratis eam moribus imbuere possis, diversitates enim morum nequaquam sunt ad dilectionem.“ Aristoteles de Societ. conjugal. cap. IV.

Tovább: a' kath. ker. anyaszentegyház mindenkor úgy tekintette a' házásokat, mint a' maga keblében, és úgy szólván, kertjében tenyésző gyümölcsfákat, kikre maga az ur Isten mondotta az áldást „növekedjetek és szaporodjatok“ tehát neki—az egyháznak—

teljes joga van megkivánni, hogy a' vegyes házasságból származó gyermekek nembeli különbség nélkül az ő tagjaivá, 's így a' kath. ker. hitben neveltessenek, következésképen hatalmában is áll, egyedül olyan házasságokat helyeselni, mellyek által ezen igénye és joga semmiképen sem csorbul. Végtén mint mondtam a' legközelébb mult országgyűlés alkalmával elvképen állított föl — jelésül az october 21ki kerületi ülés által az, hogy „Religio est extra commercium humanum“ tehát — így okoskodott a' B.... di követ — eladni, 's kötelezni egyformán nem lehet. Mikor még a' jószág eladást is lehet invalidálni, ha inrationabilis volt a' Fasio: hogy ismérhetném el az édes anyának olly jussát, hogy az én vallásomat eladhatná, még pedig invalidálhatatlanul?“ Már ha az elv, a' mint hogy annak is ismértetik az ellenfél által, — és ha mint elvben olly nagy erőt lát abban az ellenfél a' Reversalisok ellen, azt kérdem: nem lehet-e ezen elvet minden igazsággal a' józan Logikának szabályai szerint visszatörlni a' vegyes házasságok átlános megáldását kívánók ellen? nem mondhatom-e teljes joggal én is: Religio est extra commercium humanum: tehát az édes anya el nem adhatja az ő gyermekeinek vallását! Nem adná-e el pedig nyilván, ha megegyezne abban, hogy gyermekei más vallásban neveltessenek, mint sem azt a' kath. religio és egyház parancsolja?

Nem is mulasztotta el soha a' kath. ker. egyház világszerte ezen jógával és hatalmával élni. Így például az eliberitánomi zsinat — 300 — házasság értéktelenítő akadályok közé számálta a' vallás különiséget. A' laudiczeai — 364, cap. 10. — eképen nyilatkozott „Non oportet eos, qui sunt ecclesiae, indiscri-

minatim suas filias haereticis matrimonio conjungere ; és cap. 31. „Quod non oporteat cum hominibus haereticis miscere connubia, et filios aut filias *dare*, sed potius accipere, nisi promittant se *catholicos* esse futuros.“ A' leodiai így „si Parochi *alterum* ontrahentium *haeresi* infectum, aut non temere *suspectum* invenient, *eos non conjungant*, nisi *haeresi* in manibus vicarii nostri prius *abjurata*.“ E' szerint századról századra szinte a' jelen korig be lehetne az egyházi zsinatok' végzéseiből bizonyítani, miképen a' kath. egyház az eretnekekkel házasságkötést soha meg nem engedte általán, hanem csak azon óvás mellett, ha az eretnek előbb az igaz hitre tér, mikint ezt bővebben láthatni Binterimnek az egyházi emlékezetes dolgokról irtt igen becses munkájában, és az Athanasia czimű folyóirat' 1829ki VI.dik kötetében 's a' t.

Ezen nyomot követte a' magyarhoni kath. egyház is mindenkor a' mint zsinatjainak, jelesül az esztergaminak — 1111 — ; budainak — 1279 — pozsonyinak — 1309 — ; szepesinek — 1515 — ; végzéseiből kitűnik. Ugyan is a' pozsonyi zsinat VIII.dik pontja eképen határozott: „Nullus praesumat haeretico, paterno, Schismatico filiam, neptem vel consanguineam connubio dare. Qui vero contra inhibitionem praesentem, filiam, neptem vel consanguineam suam pestiferis hominibus dederit, aut danti *consenserit*, vel ex proposito et scienter hujusmodi scelestis nuptiis *adstiterit*, eo ipso excommunicationis mucrone se perfossum noverit.“ Okául e' végzésnek azt adja a' zsinat „quod teste experientia viri ab unitate fidei separati uxores suas quantumvis catholicas ad in-

fidelitatis — haereseos — errorem trahant. Innét tehát kitűnik az is, hogy nem a' nagyváradi pásztorlevél mond legelőször kárhozatot azon egyházi férfiakra, kik a' vegyes vallású házasságokat össze esküdtetik!**) —

Igaz, hogy azon egyházi zsinatok, melyek honunkban a' reformatio keletkezése óta tartattak, nem tiltják név szerint a' protestánsokkal házasságralépést valamint maga a' tridenti közönséges gyülekezet sem ereszkedett ezen kérdésbe. De ennek oka a' volt elsőben — a' második okát alább említendem — mivel eset nem adta még magát elő, és hallatlan dolog volt, hogy ezen ujjonan keletkezett, és olly sok vérengző zavarokat okozó vallásnak követőjével valamelly katholikus keresztény házasságra kívánt vagy akart volna lépni.***) — Csak miután a' tridenti gyülekezet által az alattomos házasságok szigorúban eltiltattak, ekkor támasztatott kérdés a' katholikusok és protestánsok közötti házasságról, ha valjon megengedhető-e az vagy nem? Nagy figyelmet vont magára e' tárgy mindenütt, és több universitásokkal közöltetett véleményadás végett; de ezek egyenlően tagadólag nyilatkoztak a' kérdésre. Jelesül a' bécsi universitas Május 18kán 1656ben ekép: „A' protestánsok házasságai katholikus tartományokban, nem hagyattathatnak helybe, ha azok az egyházi törvényeknek ellenére köttetnek; t. i. a' magzatok nevelését érdeklő óvás nélkül.

*) Lásd a' gyorsírók 1840ki naplójában a' Z—i követ nyilatkozását.

**) „Azon időkben az akkori *fanatismus* miatt nem is lehetett képzelni, hogy különböző vallásuak egymással házasságra léptek volna.“ Gr. K — i, dec. 30. ül. 1840.

— Binterimnél, Merkwürdigkeiten VII. B. — Hasonlókép honunkban is az egyházi zsinatok azért nem hoztak végzést a' vegyes házasságokra a' katolikusok és protestansok közöttiekre nézve; mivel ilyen esetek vagy éppen nem, vagy igen gyéren fordultak elő! 's a' melly esetek előadták magukat, azokat az illető püspökök a' régibb zsinatok végzései szerint maguk is el tudták intézni. Így például Lippai György az esztergami érsek 1651ben megparancsolta a' plébánosoknak, hogy senkit, legyen az hajadon, vagy özvegy, kézfogásra se eresszen addig eretnekké lépni, míg ez meg nem ígéri, hogy a' kath. hitre térend. — Hasonlókép Kollonich Leopold, és Augustus szász herczeg esztergami érsekek megkivánták „hogy a' protestans fél kötelezze le magát az esküdtetés előtt arra, hogy sem kátholikus házastársát nem fogja hitében háborgatni, sem a' magzatok' katholicus módóni nevelését gátolni.“ Efféle példáról tanusító okleveleket könnyű volna a' püspöki és megyebeli hivatalok' levéltáraiból előkeresni és mutatni, ha a' szükség kívánná: de mutasson valaki arra is példát, hogy a' magyarhoni kath. egyháznak ebbeli eljárása ellen valaha valakinek panasza lett volna, vagy ezen eljárásmodot törvény elleninek, *csöndességzavarónak*, *bigotismusnak*, *obscurantismusnak*, *lélekvásárlásnak* 's t. ef. nevezni valakinek jutott volna eszébe, annál kevesebbé, hogy egész törvényhozó testület, vagy valamely hatóság saját méltóságáról annyira megfeledkezett 's az egyházi hatóság hivatalos eljárását illy lealacsonyító nevekkel piszkolta volna! midőn tehát jelenleg ugyanazon magyarhoni kath. ker. egyház kényszerítetve látja magát lenni az ősi szokáshoz, az apostolok' idejétől a

legújabb időkig folyton folytatott rendszabályokhoz ragaszkodni; valjon azt *mutatják-e püspökeink, hogy nem tudják az anyaszentegyház tanítását? **) Vagy midőn a' hatóságuk alatt lévő papokat az egyháznak az evangéliomon és szakadatlan gyakorlaton alapult jogaihoz és századok' gyakorlata által megszentített szokásához serkentik ragaszkodni, valjon a' *törvények letapodására, a' törvények elleni engedetlenségre készítik-e azokat? ***) Vagy a' *hierarchianak zászlóját a' hazai törvénynek ellenére tűzik-e ki azon törvények ellenére, melyeknek a' fejedelem hódol és az egész nemzet? ****) Majd meghalljuk ezen törvényeket is; most még azt kell említeni itt, hogy más országokban korábban kezdtek protestansok között házasságok köttetni, mint nálunk; mi miatt az egyházi hatóságoknak figyelmét is jobban magukra vonták; így p. o. az ermélandi zsinat — 1575 — ezt végzé, és tevé kötelességül a' lelkipásztoroknak „Ne matrimonia cum haereticis contrahenda denuncient, neque copulent eos, qui sacram *Eucharistiam ritu catholico* in sua Parochia confessi prius non susceperint.“ Egy év múlva az antverpi zsinat ismét ezt végezte: „Propter temporum pericula et difficultates concilio Mechlinensi et Tridentino adjiciendum duximus cano nem 16. concilii, liberitani — (mellyet főlebb említék) — qui prohibet, ne fideles cum haereticis nuptias contrahant.“

*) Lásd a' gyorsírók idézett naplójában a' Z—i követ nyilatkozását.

**) Egy ns megye a' mult év' auguszt. 27. gyűlésén szóla ekkép.

***) Lásd az idézett naplóban G—i követ' beszédét.

Azonban úgy látszik illy régi törvényekre, és a' kath. egyház' jogszerű gyakorlatára nincs is szükségünk visszamenni; ám az ellenfél maga is azt állítja, hogy csak ötven évtől fogva léteznek a' vegyes házasságok háborítatlan gyakorlatban; 's panasza egyedül azon szigorubb mód ellen vagyon, mellyhez néhány év óta kénytelenítették a' magyarhoni püspökök is nyulni: 's ezen szigorubb mód, melly 's kath. ker. hitnek elveiben gyökeredzik, és századok' gyakorlata megszentelt, mondám ezen szigorubb mód az, melly most *sanatismus, obscurantismus, ultramontanismus, bigottismus, száz fejű hidra-hierarchia, tribunal inquisitionis, siciliai este, erkölcsi támadás, közbéke-zavarás, átokszoró setétség* 's a' t. *) nevekkal bélyegeztetik; és pedig azok által bélyegeztetik, kik olly igen szokják és szeretik nyelvükön, a' *tűrelmet, Jézus szelidségét*, és átalán annak példáját, 's a' felebaráti szeretet pergetni; azok, kik megvalják magukról, hogy nem *dogmaticusok*, nem *theologusok* ugyan, de még is olly sűrűen szoknak a' theologia tárához futni, és holmi eszükbe ötlött mondásokat, mintha azok szórul szóra az evangéliomban foglaltatnának, abból eléidézni, illyen az „Krisztus azt mondja“ ne átkozz, hanem áldj; ne üldözz, hanem tűrj és szeress.“ **) Hogy ezen nemtheologus theologizáló urak annyira eltévednek az evangelium szavaitól és szellemétől, csudálni nem lehet; mert az evangelium helyett, mellyre szóval hivatkoznak, éppen avval szemközt ellenkező forásokból szokják theologusi bölcsességüket meríteni,

*) Lásd az idézett gyorsírók' naplóját.

**) Ugyanott.

ilyen ez : Predigt am Reformationsfest 1838. zu Weimar gehalten von Dr. Frid. Röhr, és : Kirchen- und Welthistorische Zeugnisse für die frevelhafte Verunstaltung des Christenthums durch die römische Hierarchie Weimar 1839. 's a' t. melyekből egész mondásokat szóra kiemelve találhatni sok szónokaink' előadásiban. Többször magyarhon kath. egyház szigorubbna mutatkozik is birta ha a' jelenleg a' vegyes házasságok iránt, lássuk: mi adott neki erre okot? és van-e joga a' szigorubb bánásmódhoz?

6. §.

Mint az eddig mondottakból kiviláglik, kétségtelen igazság az, hogy a' kath. ker. egyház soha sem helyeselte, és engedte meg a' vegyes házasságokat általán, hanem csak azon föltétel alatt, ha a' hittelen, vagy eretnek fél az esketés előtt az igaz hitre át akar menni. Ezen szokás divatozott honunkban is, mint az előbb §. említett példák tanusítják. — Miután pedig a' tapasztalás azt mutatta, hogy a' vegyes házasságban nem csak a' protestáns fél nem tér a' római kathol. hitre, hanem gyakran a' katolikus rész is átcsábul a' protestáns vallásra, és az efféle házasságokból származó magzatokat is elveszti a' kath. egyház; miután tapasztaltatott, hogy a' szóbeli pusztá ígéret, ha bár az tanúk előtt tétellett is, nem volna elegendő biztosítása akár a' protestáns fél' megtérésének a' kath. hitre, akár a' magzatok' katolikus módóni nevelésének; arra látta magát a' kath. egyház kényszerítetve lenni, hogy azon föltételt, melly nélkül soha sem helyeselte a' vegyes házasságot, írásban kívánta adadni magának a' protestáns fél által. — Ez hű, és történetyszerű eredete a' reversalisoknak egy részben: mondom egy

részben, mert keletkezésüknek más oka is volt, mint látni fogjuk. — De még ezen magános hatalom által kieszközölt irásbeli kötelezvények sem bírtak minden előfordultt egyes esetekben elegendő erővel és hatással; mire nézve kénytelen volt az egyházi hatóság ezen kérdéses reversálisoknak a' világi kormány általi megerősítését és közzétételét kieszközölni; míg végre az országosan összegyűlt törvényhozó testület által azon törvény állapítatott meg, mely szerint ha az atya katolikus, mind a' két nemen lévő magzatok a' kath. hitben neveltesse; ha pedig az anya követi a' kath. hitet, csak a' leányok neveltesse a' kath. hitben — 1790. 26. — Innét kiviláglik: 1) hogy historiai valótlanág és bollás azt állítani, mintha a' most idéztem törvény 13dik §-nak önkényes magyarázatából hozta volna a' kormány divatba a' reversálisokat; mert ezek a' kath. ker. egyháznak keletkezésétől fogva mindenkor gyakorlatban voltak, és mulhatlanul megkívántattak az egyház által, és pedig — mint föntebb kimutattam, elejente tettel kellett ezen biztosítást adni t. i. még az esküdtetés előtt a' kath. hitre térés által, utóbb szóval és tanuk előtt, míg végre ezen óvás a' kormány által is megerősítetett, az 1790. törvény által pedig az itt előadott mód szerint változtatva ugyan de mégis jóváhagyatott. Kitészik 2or) hogy az irásbeli reversálisokra magok a' protestánsok adtak okot. Mert ha én valakivel szerződést kötök, és szerződő társam tüstént teljesíti a' szerződésnek haladék nélkül teljesítendő pontjait, van e arra szükségem hogy tőle irásbeli kötelezvényt kívánjak szerződésünk' alkujinak leendő teljesítésére? Hasonlóképen tehát a' kérdéses esetben is mivel a' kath. egyház a' házassági szerző-

dést csak azon föltétel alatt engedte meg, ha még az esküdtetés előtt a' nemkatholikus fél a' kath. hitre tér, ezen föltételnek írásbeli biztosítását megkivánni csak az által vala kényszerítve az egyház, mivel annak a' házassági kötés előtt is, de még inkább utána teendő teljesítését sokak által elmulasztani tapasztalta.

De még más oknál fogva is igazsággal állíthatni, hogy a' protestánsok adtak okot a' reversálisokra, a' mi nyilván kitűnik az 1790. 26dik törvény 13ik §ból, a' hol az áll: „*injungitur praeterea sub severa poena ne quisquam deum ullum catholicum ad amplectendum Religionis evangelicae professionem quocunque praesumat allicere medio.*“ Lebet-e pedig az allectionak, a' csábításnak foganatosabb eszköze, mint a' reversalis nélküli vegyes házasság? Mivel tehát az idézett törvényóvásra kétségkívül a' protestánsok' részéről előfordult csábítási esetek adtak okot; nem helyesen állítam-e, hogy a' reversálisokra ezen oknál fogva is a' protestánsok adtak okot. De 3or) A' protestánsok mutattak példát mind a' vegyes házasságoknak végképeni eltiltására, vagy csak föltétel alatti megengedésére, mind pedig a' tulajdonképen írásbeli reversálisok' megkivánására is. Ugyanis már maga a' reformatio' atya, — Luther — nyíltan ezt tanította: „*hogy azon törvényt, mellynél fogva az ur Isten hajdan megtiltotta az Izraelitáknak házasságra lépni a' Kanaanitákkal, szükséges megújítani, és az új vallás' követőjinek meg nem engedni, hogy házasságra lépjenek a' katolikusokkal, mivel e'képen az igaz tudománytól elpártolás' vészdelmére tétetnének ki azok.*“ Egy régi Confessioban pedig ezeket olvasom §. 3. propos. 63. „*Matrimonio cuius jungi licitum est, qui consensum suum*

praebere valet cum iudicio: verum tamen solum in Domino connubia inire debent christiani: proinde quotquot religionem veram reformatam profitentur, non debent cum *infidelibus papistis*, aut aliis quibuscunque *idololatrīs* connubio sociari, neque sane debent, qui pii sunt, *impari* iugo copulari conjugium cum illis contrahendo, qui aut improbitate vitae sunt notabiles, aut damnabiles tuentur haereses.“ A' nagyváradi synodus — 1624 — ezt végezte a' VII. pont alatt: „Qui a legitimo ministro certis et aequis rationibus ducto non copulantur, et ad Valachos, Ruthenos, Pontificios confugiunt, ab eisque copulantur, ii e consortio Ecclesiae ejiciantur, magistratuique politico ad puniendum tradantur.“ Lampenál I. 373. „A' házastárs' választásában szoktak nézni a' vallásra is. Rendesen kiki maga vallását választja, és e' jobb is. — A' melly embernek nagy hajlandósága van *téríteni* az ne házasodjon más vallásuval össze; mert az ilyen dolog által sok egyenetlenkedésre, kedvetlenkedésre, sziv idegenkedésére, a' gyermekeknek kivált a' *vallásban csak imiggy amugy* való *neveltetésekre* adatik alkalmatosság. — Mivel pedig igaz dolog az, hogy a' *vallás' egyformasága* a' kölcsönös szeretetre, és a' házi és közönséges Isteni tisztelt' gyakorlására 's a' *gyermekneknek jobban való nevelésekre sokat tesz*: jobb a' házastárs' választásában a' hit' egyformaságára is vigyázni. Tóth Ferencz Keresztlyén Erkölcstud. I. 464. — Miután Irlandban minden kigondolható módokat megkísértettek a' kath. hitnek elnyomására, és czélt nem érhettek a' protestánsok: végre oda vitték a' dolgot, hogy a' vegyes házasságok eltiltatnának, és *halálbüntetése* határozott azon papokra, kik az efféle házasságokat ünne-

pesíteni merészlené.“ Budapesti Szemle 1840. I. szám l. 133. Az újabb időkben is több protestáns tanítók, és más tudósok világosan a' vegyes házasságok ellen nyilatkoztak. Első helyen kell itt Klein Samuel honi tudósunkat említnem, ki ezen czimű munkájában „Tentamen Juris Eccles. Evangelicor.“ a' 190ki lapon ezeket írta: „Molestiis his, et fatigiis multi non essent expositi, nisi parentes eorum *mixta* iniissent *matrimonia*, quae ut *primarius litium* inter diversarum confessinonum ministros oriri salitarum *fons*, quam plurimis (omnibus, írta volna) Catholicis etiam Parochis minus grata.“ Az erlangi protest. folyóiratnak, mellynek szerkesztője a' hires Harlem professor, egyik darabjában ezeket olvashatni: „Die protestantische Kirche *muss* die *gemischten Ehen* überhaupt *ungern* sehen, sie muss insbesondere die Ehen, in welchen *nicht alle Kinder protestantisch werden sollen, entschieden missbilligen, und darf durch ihr Verfahren namentlich durch die Art der Trauung nicht eine Billigung derselben an den Tag legen.* Sie muss hierin die Handlungsweise der Katholischen vollkommen loben und ehren.“ Az Iris nevű ugyan protest. folyóirat 1805iki Junius havi füzetében ezen kérdés áll: „Ob die Schliessung und Vollziehung ehelicher Contracte zwischen Personen evangelischer und katholischer Religion nach kirchlich-religiösen Grundsätzen zulässig sei?“ A' felelet reá ez: „Die Kirche handle inconsequent, wenn sie einerseits Begriff, Pflicht und Mittel zur Erreichung der Ehestandes-Zwecke festsetzt, und anderseits doch einem Gliede ihres Vereins erlaubt, sich mit einem andern, das nicht dieselbe Begriffe davon hat, und sich nicht ganz gleicher Mittel

der Erreichung der Zwecke bedient, ja vielleicht gar selbe anders bestimmt, zu verehelichen, indem beide Contrahenten verbunden wären, den Vertrag unter möglich gleichen Ansichten, unter dem Gebrauche gleicher Mittel und zu gleichen Zwecken zu schliessen.“

— Hogy a' reversalisokat is, tulajdonképen az irásbelieket a' protestánsok kezdtették, valamint az áldás megtagadását is a' reversalis nélkül kötöttetett vegyes házasságokra nézve, azt oklevélszerűleg — diplomatically — be lehet bizonyítani; 1559ben az ágostai országgyűlésen panaszkodtak az egybegyűltt katholikus Rende az iránt, hogy, „ha katholikus férfi veszen magának nőül más vallásu özvegyet vagy hajadont, *az áldás megtagadtatik neki a' protestáns egyház által, ha csak irást* nem ad magáról a' katholikus fél, hogy átmegyen a' protest. vallásra.“ Tudva van az is, hogy Belgiomban a' vegyes házasság meg nem engedtetett különben, hanem ha a' katholikus fél átment a' protestáns vallásra. Henr. Browerus de Jur. Connub. c. 5. num. 24. l. I. — Németországban a' vallási béke előtt a' vegyes házasságok mint érvénytelenek felbontattak, Joan. Georg. Nicolai, Tractat. de repud. P. I. p. 68. — Későbbben egy kissé felhagytak e' szigorúsággal, de a' vegyes házasságot minden módon elnezték vallássorsosaiknak a' protestánsok; miután több nevezetes emberek, herczegek, fejedelmek vagy a' kath. hitre tértek, vagy önkint hajlottak gyermekeiknek a' kath. hitbeni neveltetésére; ennek meggátlására reversalisokat kívántak, mellyek ha nem adattak, a' papi áldás, vagy is egyházi szertartás megtagadtatott. Carpsovius Jurispr. cons. L. II. p. 16—7. Mart. Jos. Mack, über die Einsegnung der gemischten Ehen

S 35. De van erre honi oklevelünk is. Megvan még Dersffy Miklósnak 1604ről költt eredeti szerződése, mellyet Vesselényi Istvánnal mint katkolikussal kötött a' végett, hogy ő — Dersffy — csak azon föltétel alatt adandja Katalin leányát nőül Vesselényinek, ha ez mint katolikus teljesen biztosítja Katalint arról, hogy ezt sem a' maga evangelika vallásának gyakorlásában nem fogja háborgatni, sem a' kath. hitre áttéríteni, mit ha Katalin még is megtenné, és a' katholika hitre átmenne, az atyai javak' örökléséből kizáratva lenni tudja magát."

Az 1659ki országgyűlés' naplójából hasonlóképen kiviláglik, miképen a' protestánsok maguk ellenezték a' vegyes házasságokat, vagy ha mégis ilyen kötletett, *a' katolikus fél reversalis-adásra kényszerítettett*. Ugyan is a' bazini katolikusok' nevében panasz nyujtatott az emlitettem országgyűlés elébe „quod concives eorum evangelici connubia virginibus et viduis cum catholicis contrahenda *inhibere* soleant, et contracta dissolvant.“ Diar. Ablegator. Comit. Sáros. — A' komeathi synodus, mellyet 1636ban tartottak az evangelikusok és mellynek végzéseit Lampe is (Ember Pál tulajdonkép) említi, ezt határozta a' 40dik canonban, „Ne puellae fideles *infidelibus* — így nevezi a' Synodus a' katolikus keresztényeket — *conjungantur*. Notum est enim e Sacris literis olim divinitus *vetita* hujusmodi *conjugia imparia* fuisse, ne videlicet alterutra persona in vera religione corrumperetur. Si vero contra interdictum hoc fecerint Parentes, scientes et volentes, consuetae canonicae obnoxii erunt poenae.“ Ugyan ezen Canon előfordul Somorjai János Superintendens Lyturgiájában a' 119dik lapon ekképen

Tiltyuk a' körösztlyéneket, a' pogányoknak, a' sidók-
nak és az ereinek (azaz katolikus) embereknek há-
zasságátul isteni törvény szerint." Bod Péter ezen czi-
mű munkájában „Tractatus de Jure connubiorum“ e'
képen okoskodik a' vegyes házasságokról „Ausonius
ait: Quod impar est, dissidet. Cicero: dispares mores
disparia studia sequuntur. — Salvianus: Vir licet non
oderit uxorem, *errore tamen odit veritatem*. — Si
tibi odio est Religio conjugis, vix fieri potest, ut id
non redundet in personam.“ Végtlen felhozza Sz. Pál
apostolnak eme' szavait: „ha valamelly atyafinak hitte-
len felesége vagyon, és ez kész vele lakni, el ne bo-
csássa azt,“ 's ezen következt vonja ki azokból. „Ex
his quidem sequi videtur *conjugia disparis religio-
nis prohibenda*, non vero si semel convaluerint, diri-
menda.“ Ezek szerint a' protestánsok maguk adván
legelsőbb példát a' vegyes házasságoknak mind gátlá-
sában, mind a' reversálisok' megkívánásában, elég kö-
vetkezetesek és őszinték tudtak ők egész a' jelen kor-
szakig abban lenni, hogy a' kath. egyháznak is ha-
sonló jogát megismerték, és tiszteletben tartották. Így
1790ben Julius hónap' derekán adott nyilatkozásukban
ekképen fejezték ki kívánatukat „ut proles ex disparis
religionis matrimoniis procreatae, *nisi secus conven-
tum fuerit*, in religione sexus educari possint.“ A'
záradék, ni secus conventum fuerit, mit jelent egye-
bet, mint azt, hogy a' vegyes házasságokat csak re-
versális mellett engedni meg, joga van a' kath. egy-
háznak. Ugyan ezen említettem országgyűlésen a' 23-
dik ülésben ezen egyezés tervezetett „Proles utrius-
que sexus ex mixtis matrimoniis susceptae, vel su-
scipiendae suorum Parentum, i. e. filii Patris, filiae ve-

ro matris religionem sequantur *Salvo contractu inter conjuges disparis religionis libere ineundo.*“ A' tapasztalás azonban azt mutatta most is, mit régente, hogy ezen őszinteség nem állott a' protestánsoknál elég erős lábon; kik vagy teljességgel vonakodtak reversalist adni, vagy az adottak mellett sem engedték a' gyermekeket a' kath. hitben neveltetni, sőt kath. házastársukat is a' maguk vallására vonták által, a' mi több nemes megyék, jelesül Sáros 1791; Trencsén 1793; Pozson 1799; Szepes 1800 a' fejedelemséghez nyújtott panaszló felírásukból kiviláglik. Panaszkodtak pedig az iránt: hogy a' vegyes házasságok a' házibékét zavarják; hogy a' gyermekeket, sőt a' katolikus szülőket is az igaz hittől elszakadás' veszedelmének teszik ki, és hogy általán a' törvénynek az efféle házasságokat illető tett rendeleteit lehetetlen sikeríteni és végrehajtani; melly okokra nézve azt kérték a' fejedelemtől, mi szerint ez végképen eltűntán a' vegyes házasságokat *) Miután ezek szerint bizo-

*) A' Thurócz megyei eset különösen figyelmet érdemel. Nemes Thurócz megye pert indított némelly lakosok ellen azon okból, mivel a' vegyes házasságból származott magzatokat vonakodtak a' kath. hitben nevelni. A' per fölterjesztetett a' nagyméltóságu helytartó tanács elibe. Itt a' vélemények megszakadtak, némellyek mellette, mások ellene szavalván a' perindításnak. Jónak láttam az eljárást hiteles másolatban itt előadni. „Processum hunc, ac separatim nonnullorum consiliariorum votum substernens Consilio L. R. opinionem suam hunc in modum depromsit; caeterum dum obsequentissimum hocce Consilium Majestatis V. Decisioni Processum hunc, votum vero separatim gremialium Consiliariorum Obtutui substerneret: una demisse ad votum hoc separatim eo opinionem suam depromere e re censuit idem Consilium L. R. necessitatem actionis fiscalis erigendae aliam esse in casibus, quos sibi

nyos; hogy a' kath. egyház soha sem helyeselte a' vegyes házasságokat általán, hanem csak föltételesen

Majestas V. SS. pro decisione reservavit, aliam autem in reliquis casibus jam clare lege definitis. Ad priores spectant vigore Intimati ddo 12. Febr. a. c. de Benigno Jussu Majestatis V. SS. ad cunctas Jurisdictiones dimissi casus specifici, *omniaque impedimenta, quae circa proles e mixtis matrimoniis progenitas et in fide catholica educandas ponerentur*; prout est *Casus Reversalium*, atque *Transitus* Majestati V. repraesentandi. In his itaque casibus, antequam illi Majestati V. substernerentur, Actio Fiscalis suapte locum habere nequit, posteaquam autem Majestati V. substrati fuerint, actionem fiscalem tunc solum locum habere posse censeret obsequentissimum hocce Consilium, *si vel per Majestatem V. directe ordinaretur, vel si post edictam in tali casu Altissimam Decisionem huic debita paritio denegaretur*. In reliquis vero casibus, etiam novellari Lege decisis perque Majestatem V. in Specifico sibi haud reservatis publicarum Jurisdictionum actiones fiscales contra transgressionem legum erigendi activitatem coërcendam non esse censet hocce Consilium Regium, cuperet tamen, ut dum talis actio per aliquam Jurisdictionem determinatur, una circumstantialis eatenus Relatio Consilio huic Regio praestetur eo praecipue fine, ut ea, *quae ad mutuam animorum unionem conservandam videbuntur, ut ab hinc disponi, vel Majestatis V. decisioni substerni possint*: Processus autem in omnibus his casibus ante executionem prout et hucusque factum, semper obsequentissimo huic Consilio L. R. pro revisione submitendi forens; uti habet Repraesentatio Consilii L. R. ddo 22. Martii An. 1793. No 6773.

Separati autem Consiliariorum nonnullorum (*erant vero illi Inn. Jos. Vay, Baro Jos. Podmaniczky, Darvas, et Ladis. Majthényi*) voti summa haec est: „*Facultatem actiones fiscales in similibus Religionem tangentibus Objectis pro arbitrio, et absque praevia B. Resolutione Regia determinandi Comitatus nec antea competisse, neque nunc salva mutua civium harmonia, et tranquillitate activitatem eorum ad haec (excepto casu unico Violentiarum aliis praetextu Religionis illatarum, in quo leges, artic.*

engedte meg azokat; miután bizonyos az, hogy a' protestáns ekklésia is kezdettől fogva ellenezte a' ka-

quippe 1647, 14 et qui ad eundem provocat artic. 26, 170° §. 12. Judicium sedibus Judiciariis comitatum immediate detulerunt, illa unica in praecitato Anni 1647. articulo addita cautela, ut Judices ad Sedrias tales aequali numero ex utraque religione deputentur) *extendi posse*. Idque vigore Intimati sub 26. Maji 1780. ad Cottum Sárosiensem directi, alterius item ad Cottum Zempliniensem sub 14. Maji 1781. demissi, quibus eisdem, quod *pro arbitrio suo et absque B. Resolutione Regia ad suscitationes Fiscalium actionum in objectis religionariis processerint, altissimo Nomine Regio factum improbatur*, ac Intimati, quod B. Rescripto ddo 28. Januar. 1793. pro publicatione transmissum fuerat.

A' nagyméltóságu helytartó tanács' véleménye—mellőzve a' votum separatum-ot—jóváhagyatotta' kegyelmes királyi leirat által sub dato 11. Julii 1793. Nro 7379; mellynek következtetésében Ns. Thuróczi Vármegyéhez Julius 26. 1793. a' 17625. szám alatt e'képpen irt vissza: Illustrissimi, Reverendissimi . . . In Processibus Religionario Fiscalibus Evangelicorum, et Catholicorum parem numerum haud necessarium esse B. decreta ddo 14. Januar. 1820. Nro 625. ad Comitatum Trenchiniensem dimisso declaratum est: cujus exemplum hoc est: „SSmae etc. Cum perhibente Repraesentatione Ejusdem ddo. 18. Decembr. 1819. isthuc submissa Processus fiscalis contra Lazenses, Dubkovienses et Vidrenses Incolas propter renitentiam erga B. Resolutiones Regias manifestatam praerectus, in discussionem sedrialem ideo sumi nequiverit, quod A. C. Cojudices ductu artic. 14. 1647 pari numero cum Catholicis non fuerint, adeoque cum protestatione palatium sessionale relinquentes, eundem processum Statui duntaxat Catholicorum, judicandum reliquerint; *Citatus vero articulus 14. 1647. tam per assistentem Fiscalem quam et Assessores Sedriae ex parte Evangelicorum incongrue assumptus, et aequalem numerum Cojudicum Catholicorum et Evangelicorum in disquisitione solumurbationis in usu Templorum, Parochiarum et Scholarum praerequiri definiens, ad praesentem casum, dum de effe-*

tholikusokkali házasságot, 's miután kétségtelen az is, hogy a' protestánsoknál is gyakorlatban volt csak különös írásbeli biztosítás mellett engedni meg a' vegyes házasságokat, és végtén miután a' kath. egyházat az ellenfél kiakarja ütni azon jogbirtokából, mellynek gyakorlatában az őskortól kezdve a' legújabb korszakig háborítatlanul létezett; vádolhatni-e igazsággal a' kath. egyházat, ha jelenleg szigorubban ragaszkodik azon jogához, és a' hitnek elveiben gyökeredzett igényeihez, mellyek szerint csak a' szokott óvás és feltétel mellett engedi meg a' vegyes házasságokat, és nélkülök szokott szertartásai által nem ünnepesíti azokat? Azt mondom, nem vádolhatni: mert a) nincs törvény, melly az egyházat kötelezze a' vegyes házasságoknak szokott szertartásai általi ünnepesítésére, 's az ugy nevezett megáldásra, de van törvévéux b) melly ezt cselekedni tiltja.

*ctu Legis signanter §. 13. et 15. art. 26. 1790 procurando, puniendisq; Individuis cum contemptu Legis B. Resolutionibus Regiis obsequium praeberet detrectantibus, agitur, applicari haud possit: hinc eidem Comitatus, ut praeventum Fiscalem Processum incongrue per secedentes Assessores numero in Sedria revideri curet, et Sententiam ante executionem solito more horsum substernat. Viennae 14. Jan. 1820 etc. etc. — A' tárgyhoz valamit szólani fölöslegesnek tartom: de mindazáltal meg kell említnem mégis, hogy az előadottakból ezek világlanak ki: 1) hogy a' vallásos tárgyakban a' megyebeli hatóságok senki ellen pert nem indíthatnak a' királynak előre teendő feljelentés nélkül, kivéven a' törvényben megnevezett eseteket; 2) hogy az 1647diki 14dik törvény mind a' nagyméltóságú helytartó tanács, mind a' ns. megyék által a' templomok', paplakok' és iskolák' erőszakos elfoglalására magyaráztatnak 3) *Ifjabb Vay József, Bárá Podmaniczky, Darvas és Majthényi László* egyenesen oda nyilatkoztak, hogy a' vallást érdeklő tárgyakban valaki ellen pert támasztani sem most, sem ez előtt nem tartozott a' megyei hatóság' hatalmához királyi jóváhagyás nélkül.*

7. §

Hallottuk, miképen a' magyarhoni kath. egyház és annak főpapjai békezavarásról, status elleni zendülésről, törvénytapodásról 's a' t. vádoltatnak ezen szigorúságukért, és mint ilyeneket majd a' fejedelem által megfeddetni kívánják őket, majd száműzetési büntetésre ítélik, vagy a' főpásztori székükről lelépést tanácsolják nekik, midőn másokat a' fejedelem által kívánják főhivataluktól megfosztatni. — A' guny- és rágalomneveket eltűrik ugyan békével valamint fő- úgy alsóbb rendű papjaink; mert ezt egy részről Jézustól az ő isteni mesterüktől tanulták, részint mivel a' kéméletlen hangot egy idő óta meg kellett nekik szokni, valemint jobbelkülettű katolikus hiveiknek is, és pedig annál szivebben eltűrik, mert tudják, hogy mikor az ellenfél hasonló fegyverekhez nyul a' győzedelmi koszoru' kivívásáért, az minden értelmes emberek' ítélete szerint, az e'képen védett ügynek alaptalanságára mutat. „Dass seine Kirche verkannt und verdächtigt wird, dass man sie als ein gespenstisches Schreckbild dem protestantischen Volke stets vorgaukelte, und bei jedem rothen Streifen am Himmel gleich die Sturmglocke zieht, das ist der Katolik durch eine verjährete traurige Erfahrung schon gewohnt.“ (Betrachtungen über die neuesten Angriffe auf die Ehre der kath. Kirche. 1839. s. 1.) Midőn azonban polgári törvények tapodásáról, és erkölcsi támadásról is van a' vád, ezt szó nélkül hagyni annyi volna az egyháziaktól, mint a' természet' törvénye által parancsolt önbecsületük' igazságos védelmét elhanyaglani. Azt felelem tehát a' vádra először: Hogy törvénytapodásról csak ott lehet szó és vád, a' hol törvény létezik: de van-e honi törvénykönyvünkben csak egyet-

len egy betű is, melly a' katholikus papot a' vegyes házasságok' állános és minden óvás nélküli helyeslésére, annál inkább azoknak megáldására kötelezné? Azt mondom, nincs. Ugyan is a' religióra és egyházra vonatkozólag, ezek polgári könyvünkben és alkotmányunkban alap- és sarktvényeink: „Ut episcopi habeant potestatem res ecclesiasticas providere, regere, gubernare atque dispensare secundum canonum auctoritatem.“ Decr. S. Steph. L. II, c. 2. Tovább: „Nullus comitum, vel militum in ecclesia praesumat sibi vindicare potestatem, praeter solum episcopum.“ Decret. Colom. L. I. c. 65. — Miután pedig Luther és Kalvin új vallást kezdetek hirdetni, és ez honunkban is pártfogókra talált, a' törvényhozásnak ezek voltak szempontjai, ezek vezéresillagai: „Omnes Ordines et Status regni una voce sentiunt, cultum divinum, et religionem ad pristinam normam esse religendam, et haereses undique tollendas.“ 1548. art. IV. A' 13dik czikkben pedig arra kérte a' királyt az országgyűlés, eszközlené ki a' romai pápától, hogy minél előbb közönséges egyházi gyülekezetet hirdetne, melly honunkban is a' vallás miatt támadt egyenetlenkedéseknek véget vessen. — Quod Majestas sua diserte, simul et pie fideles suos hortari dignata est ad unionem fidei et religionis: agnoscunt in hoc quoque Ordines et Status Regni singularem in Deum pietatem, et in subditos clementiam, arbitranturque secundum benignam et Paternam admonitionem suae Majestatis, enitendum esse omnibus modis, ut sancta et catholica fides, ac religio, Deique op. max. cultus juxta veterem Sanctorum patrum doctrinam longo tempore per universum orbem christianum recepta atque approbata, ubique in Regno

restituatur: evulsisque undique haeresibus et impiis doctrinis, Sanctae Romanae et Catholicae Ecclesiae, quae unica est, et *perpetuo sibi constans*, errare non potest, omnes ex omnibus Ordinibus et Statibus Regni perpetuo adhaereant — 1550, art. 12. Ut autem id citius et facilius fiat Episcopi et Praelati primum moribus et exemplis, deinde vero doctrina et praedicatione muneri suo insistant, idque vel in primis curent, ut religionem cultumque divinum disseminent secundum pristinam Cath. Ecclesiae normam“ art. 13, 1550. — Mivel pedig e' korszakban a' püspöki székek többnyire vagy üresek voltak, vagy a' püspökök nem voltak a' romai pápa által hivatalukban megerősítve, ugyan ezen országgyűlés határozá azt is, hogy a' romai szék kérettesék meg a' végett, hogy a' ki-nevezett püspököket minél előbb erősítené meg. Art. 14.

Két év mulva ismét országgyűlés tartatott Pozsonban, melly az előbb idéztem törvényekre hivatkozva a' VII-dik cikkben azt határozá: „Restare igitur tantum modo, ut sua Majestas articulos ipsos, ab utroque ordine tam ecclesiastico, quam saeculari observari curet; et si alterutra pars obediens non esset, vel aliquis hos articulos non observaret, Majestas sua secundum praefatos articulos in eos procedat.“ — A' nyomon következett országgyűlés, 'melly hasonlókép' Pozsonban tartatott, a' most említett törvényeket megerősítette ismét ezen hozzáadással: „Si qui autem contra ipsos Praelatos et Concionatores ab eis delectos, ausu temerario palam insurgere, et ipsos *vituperiis, contumeliis*, verberibus, aut nece *afficere* — praesumerent, *tales* comperta rei veritate, pro delicti merito, jure mediante, per suam Majestatem *punian-*

tur.“ Vesd össze, ha tetszik, még az 1554ki 7. 1556, 25. 1557, 10. 1563, 31. czikkeket a' felhordottakkal.

Ugy látszik, mintha körülbelül félszázadig béke, csönd, egyetértés uralkodott volna honunkban a' külön vallásu felekezetek között; legalább törvénykönyvünkben nem olvasunk valamelly uj rendelkezéseket a' vallásra vonatkozókat; midőn ime! ez 1604dik országgyűlésen, felejtve minden eddigi rendelkezéseket — a' protestánsok suljaiknak és panaszaiknak roppant lajstromával lépnek föl, — olyan panaszokkal, melyek az ideig hallatlanok voltak, 's a' mellyeknek váratlan előgördítése, valamint egy részről álmélkodást gerjesztett a' fejedelemben, ugy más részről nem kevés illetődéssel látta azokban felséges személyét is nem kissé érintetni. Ezeket tanusítják Rudolfnak ezen szavai : „Sua Majestas recordari nequit, quod illis — protestantibus — per suam Majestatem in praetensa eorum Religione, aliqua injuria irrogata, vel aliquae Ecclesiae, aut earum proventus eis ademptae fuissent; — Panaszkodtak t. i. a' végett, hogy vallásuk' gyakorlásában háborgattatnak; hogy templomaiktól és ezek' jövedelmeitől megfosztatnak, és vallásszolgáik kimozdítatnak helyükből. — Ezen vád annál inkább fájhatott mind a' fejedelemnek, mind átalán a' katolikusoknak, hogy, miután fölszólítottak a' panaszló protestánsok, neveznék meg egyenkint és névszerint : kik vették el tőlük a' templomokat? mellyek ezen elvett templomok? hol és ki által mozdítottak el helyükből predikátoraik? mondám, midőn ezen kérdésekre bizonyos és meghatározott felelet kívántatott tőlük, semmi bizonyost nem tudtak válaszolni, sem senkit vétkesnek nem tudtak nevezni; hanem csak az átlános panasz mellett

maradtak, hogy ők vallásuk' gyakorlatában háborgattak. Art. 22. 1604. —

Többire alapos vagy nem alapos volt a' protestánsok' panasza, elég az hozzá, hogy két év múlva kivitták magoknak a' bécsi békekötést, melynek első czikke a' vallásra vonatkozólag e'képen alkottatott: „Quantum ad negotium religionis deliberatum est, quod omnes et singulos Status et Ordines, tam Magnates, Nobiles — — — in sua religione et confessione nusquam et nunquam turbabit — Rex — nec per alios turbari aut impediri sinet. Verum omnibus lib r Religionis ipsorum usus et exercitium permittitur: absque tamen praejudicio catholicae Religionis.“ — Ezen törvényczikk megújítatott 1608ki országgyűlés által azon különbséggel és hozzáadással, hogy a' vallásgyakorlat' szabadsága a' falukra és mezővárosokra is kiterjesztetett (art. 1.) Ezen állásában megerősítettett ismételve ezen törvény több országgyűléseken; jelesül 1622, art. II. cond. VI. 1630, 33. 1635, 29. 1638, 1. cond. VI. 1647. art. és 14. Ezen legutóbb említettem czikk jelesül óvást teszen arról, „hogy senki a' protestánsokat a' templomok', paplakok' és iskolák' építésében, birtokában vagy akármí módon vallásuk' gyakorlatában ne háborgassa, különben annyiszor a' mennyiszor hatszáz magyar forintra büntettség a' törvénszegő.“ Ezen törvényczikk ismételtetett több országgyűléseken, u. m. 1649, 10 1655, 18. 1659, 1. Az 1681, 25. czikk csak a' békekötés' első törvényét erősíti meg, az 1647, 14. czikkről mit sem említvén. Az 1687, 21. cikkben az mondatik, hogy az 1681, 25 és 26. törvény' rendelkezéseire méltatlanokká tették ugyan magukat az ágostai és helvetica vallást követők; mindazáltal a' maga kegyelméből

és jóakarattjából tovább is meghagyja azon 1681, 25 és 26. törvényeket a' maguk erejében, noha ellenük szegezte azoknak magát a' papság és a' katolikus Status. — Ezen most felhoztam czikkeket az 1715, 30. ismét megújította, azon hozzáadással, hogy ha a' protestánsok közül valakinek panasza leend a' vallás' dolga miatt, az ilyen panaszos egyedül a' maga személye, nem pedig egész közönség' nevében vigye folyamodását, és pedig nem az országgyűlésre, hanem egyenesen ó Felsége a' király' elébe. Végten az 1790. 26. törvény azt rendelte általán „Ut solum ad statum Legum annorum 1608 et 1647. reponatur negotium religionis.“

És ime! ezek azon rendelkezések, mellyek törvénykönyvünkben foglaltatnak tulajdonképen a' különféle vallásfelekezetek közötti jogokra és viszonyokra vonatkozó. Ha ezen említettem tekintetben akár baráti, akár ellenségei a' kath. ker. hitnek és egyháznak másokat is képesek kimutatni, azt mondom: legyen elveszve a' kath. hit' és egyház' ügye örökre a' kérdéses tárgyban!*) Ezek így lévén, hitünknek és egyházunknak legingerültebb ellenségeitől is azt merem kér. deni: mondják meg, mellyik törvényt tapodják le az idézettek közül püspökeink akkor, midőn a' vegyes há-

*) Klein Samuel fönt idézett munkájában még kevesebb számu törvényekre hivatkozik. „Annum 1790, quo lex nova, libertatem religionis evang. statuens condita est, esse debere annum normalem, ultra quem retrorsum omnes quaestiones respectu religionis cessare deberent, — — — hunc enim limitem transgrediendo alium, quam 1647, vel plene 1608, quibus primae leges pro evang. confessionis libertate sancitae sunt, non invenimus“ lap. 187.

zasságót meg nem engedik az illető lelkészek által áldadni, vagy is inkább az egyház' szokott szertartásai által az eddig gyakorlatban lévő óvás nélkül ünnepe-
síteni? Van-e mind ezen törvényekben legkisebb nyoma is a' házassági kötésnek, annál inkább az egyházi áldásnak? Azt 'mondod : gátoltatik e'képen a' protestans a' maga vallásának gyakorlatában! Gyávaság! értellenség, erőtetett törvéncsavarás! Mi gondja a' kath. egyháznak a' protestansok' házasságára, bár mi-
kint költessenek is azok maguk között. Nem a' protestánsnak ellenzi a' kath. egyház a' házasságót, mivel az nem is tartozik az ő hatóságának köréhez; de a' maga hívét, a' katolikust tiltja el azon szentségnek fölvételétől, mellyhez azt kellőleg elkészülve lenni nem látja.

Tudok azonban az itten fölhordott törvényeken kívül még más kettőt, mellyek a' házasságót tárgyzzák. Az egyik ez: „De desponsatione conjugali placuit sanctae Synodo, ut omnis conjugalis desponsatio in conspectu ecclesiae, praesente sacerdote coram idoneis testibus, aliquo signo subarrationis, et consensu utriusque fieret: aliter non conjugium, sed opus fornicationis reputetur.“ Decr. Colom. L. II. c. 15. Erre azt felelem először: ha törvényre hivatkozunk, és a' törvény' rendeletének lelkét, mivoltát, szellemét keressük; akkor ne saját gondolatunkat, előre megállapított eszméinket vigyük a' törvény' szavaiba, hanem azon értelmet hozzuk ki, melly azon törvénynek szavaiban fekszik. Ez rendíthetetlen elve a' hermenianak, az értelmezéstudománynak. Azt kérdelem már most, van-e legkisebb szó is Kálmánnak idézett törvényében a' házasságról? Nem szól-e az elég világosan és egyedül csak az el-

jegyzésről — *desponsatio fiat cum aliquo signo subarationis* — ? — De másodszor azt kérdem : lehet e ezen törvényt a' vegyes házasságokra, kivált protestánsok és katolikusok közöttiekre alkalmazni, ha csak azt nem akarja valaki vitatni, hogy a' fiyu saját attyánál idősebb. De habár akárhogy a' vegyes házasságokra csigáztatnék is az idézett törvényt, azt kérdem tovább van-e abban legkisebb szó az egyházi áldásról? Azon törvény sem többet sem kevesebbet nem mond ennél : hogy az eljegyzések *in conspectu Ecclesiae* azaz nyilván, nem alattomban — *clandestinae* — köttessenek a' papnak és hiteles tanuknak jelenlétében. 'S ez miután az eljegyzések II. József császár' ideje óta törvényes erővel nem bírnak — nem történik-e meg jelenleg is a' vegyes házasságokkal? Ellenzik-e a' püspökök, hogy a' vegyes házasságok ünnepesítésén jelen legyenek az ő papjaik? Nem, éppen nem, sőt azt parancsolják nekik, hogy hódoljanak a' polgári törvényeknek, melyek azt kívánják, hogy papnak jelenlétében köttesenek a' házassági szövetségek, és ezt teljesítik is a' lelkészek, az által, hogy ők a' törvények' rendelete szerint a' vegyes házasságra lépőket kihirdetik, házassági szerződésük' kötésén mint tanuk megjelennek, azok' nevét az anyakönyvbe beírják, 's a' t. hol itt a' törvénytapadás? hol a' protestánsok' gátlásának legkisebb nyoma vallásuk' gyakorlatára vonatkozólag? Azt mondod : az idézett törvényt szükségképen úgy kell érteni, hogy a' házassági szerződésen a' papnak azért kell jelen lenni, hogy az egyház' szertartása szerint ünnepesítse a' házasságot. Erre azt felelem elsőben, hogy a' történetek és egyházi szertartásos könyvek' tanúsítása szerint igen igen különböző szertartások voltak gyakorlatban a'

házassági szerződések' ünnepesítésére nézve, mint alább érinteni fogom és a' tridenti gyülekezetnek ezen szavaiból elég világos — „Parochus viro et muliere interrogatis et eorum consensu mutuo intellecto, vel dicat : Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine P. et F. et Sp. S. vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciae ritum Cap. I. de Refor. Matrim. Másodszor : ha azt akarod is velem elhitetni — a' mit nem hiszek — hogy Kálmán király idejében is ugyanazon szertartás divatozott a' házasságok' ünnepesítése körül, millyen jelenleg gyakoroltatik; én többet nyerek ezen állításoddal, mint te. Ám tudjuk, hogy Kálmán király már első könyvében a' 84ik czikkben azt rendelte, hogy az izmaelita leányok senkihez ne menjenek férjhez, mint keresztényhez azért hogy e' szerint az Izmaeliták' száma kevesedjék, a' katolikus keresztények pedig szaporodjanak. Azon esetben tehát, ha a' vegyes házasságok a' kath. ker. hitelveivel megegyezőleg köttetnek, és általuk az egyház elérí az éppen most említettem czélját, ne is kédelkedj, hogy most is kész az ilyen házasságokat szokott szertartásai szerint ünnepesíteni.

A' második törvényt a' házasságokra és pedig jelesen a' vegyesekre vonatkozót az 1790. 26. törvényben találom. Ez azon törvény, mellyben az ellenfél keresi és feltalálhatni véli azon hatalmas erőt és fegyvert, mellynek élével egy részről a' vegyes házasságok' megáldására szoríthatni a' katolikus papot, más részről az ilyen házasságot ünnepesíteni vonakodókat büntetéssel hajtsa. Mi fekszik tehát ezen törvényben lássuk. A' bevezetésben azt mondja ki *átalán* „ut negotium religionis solum ad statum

legum annorum 1608. et 1647. reponatur.“ Hogy ezen két törvényben egy szó sincs a' házasságról, már említettem, és láthatja kiki ha törvénykönyvünkbe tekint. Ezután részletes taglálásába ereszkedik ezen 26dik törvény mind azon tárgyaknak, melyekről valaha kérdés támasztatott a' katolikusok és protestánsok között a' vallásra vonatkozólag; és ugyan az 1. §ban azt rendeli „hogy a' protestánsok mindenütt a' magyarhon' keblében szabadon gyakorolhassák vallásukat, és abban sem fejedelem, sem földesurak vagy akárki más által ne háborgattassanak. A' II. §ban mondatik, hogy a' protestánsok ott is építhetnek templomokat és iskolákat, a' hol eddig nem léteztek, ha a' szükség úgy kívánja, és elegendő számmal vannak a' protestáns hivek vallásszolgáiknak ellátására. A' III. §us felszabadítja a' protestánsokat a' misehallgatástól és a' kath. egyház' szertartásaitól. A' 4dik §. határozottan kimondja „hogy a' vallás dolgában egyedül saját superintendenseiktől függnék a' protestánsok, úgy annyira, hogy a' mit Synodusaikban eddig végeztek, vagy ezután fognak végzeni „Neque per dicasterialia Mandata; neque per Regias Resolutiones possint alterari.“ Az V. §. arra jogosítja a' protestánsokat, mi szerint nem csak tetteleg fenálló alsóbb és felsőbb iskoláikat megtarthatják, hanem újakat is állíthatnak, és azokban a' tanítás' módját és tárgyait maguk határozhatják meg, iskolai és más vallásszerű könyveket nyomathatnak. A' VI. §. Felmenti a' protestánsokat azon teher alól, melly szerint az előbbi időkben stólat tártotztak a' katolikus lelkészeknek fizetni. A' VII. §. megengedi a' protestáns vallásszolgáknak, hogy betegjeiket meglátogathassák és a' halálra elkészítsék. A' VIII. §. Utat

nyit minden nagyobb kisebb nyilvános hivatalokra a' protestánsoknak. A' IX. §. fölmenti őket a' Szűz Mária és dűcsőült Szentek' nevére teendő eskütől. A' X. §. Óvást teszen, mi szerint a' protestánsokat senki se háborgassa kegyes alapítványaiknak kezelésében és használásában. Ugyanez a' XII. §. rendelkezése. A' XI §. rendeli, hogy a' protestánsok' házasságbeli ügyeik addig, míg Consistoriumaik kellőleg elrendeztetnek, a' világi-, vármegyei-, vagy városi-hatóság előtt folynak, eo tamen per expressum subnexo, quod divortii sententiae non nisi quoad effectus civiles ubique pro validis habeantur, Episcopos autem ad agnoscendam talismodi vinculi nullitatem, illamque ad catholicos extendendam obligare nequeant.“ A' XIII. §. Az iránt teszen Óvást, hogy a' katholika hitről senki vakmerőn a' protestáns vallásra át ne menjen. A' XIV. §. Kimondja, hogy ezen vallást érdeklő végzések Dalmát Horvát és Tótországokra nem terjednek. A' XV. §. Rendeli „hogy a' vegyes házasságok mindenkor katholikus pap előtt köttessenek, és azok semmi módon ne akadályoztassanak: többire az ilyen házasságból származott gyermekek mind a' két nembeliek a' kath. hitben nevelteszenek, ha az atya katholikus; ha pedig az anya katholika, csak a' leány magzatok kövessék ennek hitét.“ A' XVI. §. rendeli „hogy a' vegyes házassági ügyek a' kath. consistoriumokhoz tartozzanak. Végtére a' XVII. §. a' katholikusok' ünnepeitől szabadítja fel a' protestánsokat. 'S ez rövid kivonatban az 1790. 26. törvénynek veleje. Azt kérdem már most minden el nem fogultt keblű magyar honfitól, mondja meg, mellyik az idézettek közül azon törvényezikk, melly a' kath. papot kötelezi a' vegyes házasságok' ünnepesítésére? Van-e ezekben leg-

kisebb szóvali említés az egyházi áldásról? 's így a' hol törvény nem létezik, lehet-e ottan törvénytértés miatt panasz? és a' hol törvény nem sértetett, lehet-e a' büntetésnek helye? Az 1507. VIII. törvényre alaptalanul hivatkozol. A' törvény ez: „Quicunque contra statuta, decretaque Regni palam et aperte egerit, Decretaque, hujus modi temerario ausu violare de caetero praesumpserit, prout hactenus per plerosque potentes (egy némelly vármegye' közgyűlésén — mellyen magam is jelen voltam — (Augustus' 27dikén 1840.) egy valaki kezébe ragadván a' törvénykönyvet, így olvasta a' plerosque potentes-t „Clericos potentes.“ képzelni lehet az ingerültségnek zajongó kitörését a' papság ellen! fieri solitum erat: talis, si fuerit Praelatus, aut altera persona ecclesiastica, in amissione universorum bonorum et jurium suorum possessionariorum convincatur eo facto, et perpetuus Regiae Majestatis ac Regni infidelis et exul habeatur.“ Mondom alaptalanul hivatkozol e' törvényre; mert mit kelljen a' statutumokon és és decretumokon érteni, és minő vétkesekre hozatott a' büntetés, igen világosan kitűnik magának a' törvénynek további szavaiból, midőn azt mondja: „Si vero potens quispiam fuerit: ad hujusmodi proterviam *rebellionemque* domandam Dominus Palatinus ac Judex Curiae regiae bona illius in praedam convertere possit.“ Valamint tehát az idézett törvény nyilván azon világiakra szabott büntetést, kik a' hazában zendülést, lázadást gerjesztenek: úgy az egyháziak is csak olyan vétségért vettethetnek a' törvényben kimondott büntetés alá, melly az országnak közbékességét és nyugalmaát veszélyeztetné. Szem előtt kell tudni illik itt tartanunk, hogy Ulászló kormányának kivált vége felé mi hatalmas

vala Zápolya, és ennek pártfogása alatt sokan, 's milly igen nyomos oka volt a' törvényhozásnak ezek ellen óvakodni, a' csekélyebb birtoku honfiaknak tőlük félni 's a' t. Ezek ellen kellett ilyen törvényt hozni; nem pedig a' házasságot nem ünnepesítő papok ellen.

Szinte illy helytelenül csigáztatik az egyházi ünnepesítést megtagadó papra az. 1647. 14. törvény. Mert ezen törvény csak arról rendelkezik „hogy, ha valaki akár egyházi, akár világi a' protestánsok' templomait, paplakokat, iskolákat és ezek' jövedelmeit elfoglalná, vagy akármiképen azokat vallásuk' gyakorlatában gátolná, az ilyen elsőben intessék meg az alispány által, és ha még sem adja vissza az eltulajdonítottakat, annyiszor, a' mennyiszer hatszáz forintra büntettesék:“ Azt kérdem itt: templomokat, paplakokat iskolákat elfoglalni, és vegyes házasságokat nem ünnepesíteni mindegy-e? 's ha a' vétség nem azonegy, lehet-e azon egy a' büntetés? Nem kellett volna ns. Pestmegyének azt is felejtetni, hogy a' 600 forint büntetés már csak azért sem alkalmaztatható a' vegyes házasságokat nem ünnepesítő kath. papokra, mivel azon időben, midőn a' kérdéses törvény hozatott, egész Magyarországon sem volt egy plebánusnak is 600 forint jövedelme! sőt jelenleg is könnyen megszámlálhatnók talán ujjainkon azon plébániákat, melyek 600 forintot jövedelmeznek: mikint lehet tehát egy szerzetest, kinek semmije sincs sajátja, 600 forint büntetésre ítélni? Ne mond: hogy gátoltatik a' protestans vallásának gyakorlatában. Mint fölebb megmondám, mit sem gondol avval a' kath. egyház akármint házasodjanak a' protestánsok maguk között. Ő — a' kath. egyház — csak a' maga tulajdon katolikus híveinek nem szolgáltathatja ki hit-

beli elveinél fogva a' házasság szentségét akkor, midőn annak méltó felvételére nincsenek kellőleg elkészülve, mikint a' vegyes házasságban éppen azon eset vagyon. *Quod uni aequum, alteri justum.* Ha a' protestánsoknak van vallasszabadságuk: van a' katolikusoknak is: ha nekik vannak valláselveik; vannak nekünk is. A' vallásszabadság, ha nem hibázok; abban áll, hogy minden vallásos felekezet, miután törvényesen bevétetett, elvei szerint élhessen és gyakorolhassa vallását. A' protestánsok' vallás elveit nem sérti az, ha a' házasságtól megtagdja a' kath. egyház az ünnepesítést, mert ők ezen áldásra — mint sokszor hallhatunk általuk nyíltan kimondatni — különben sem adnak mit se: de sérti a' mi hit elveinket, az ha a' vegyes házasságok megáldására *kényszerítetik* a' katolikus pap. Tehát ha valaki ellen alkalmazható az idézett — 1647. 14. törvény; csak azon polgári hatóságokra lehet azt alkalmazni melyek a' hatalom, vagy inkább hatalmaskodás vasvesszéjével akarják hitelleni engedelmességre tette kényszeríteni az oltár szolgáljait. 'S ezek szerint már most azt kérdem kik a' rendbontók? kik a' törvénytapodók? kik támasztóji az erkölcsi zendülések? De különben is az 1790. 26dik törvény egyenesen és egyedül a' templomok', paplakok és iskolák' elfoglalására szorítja a' kérdéses 1647. 14dik törvényt. Ugyanis a' mixta deputatio a' 23dik ülésben beadván a' vallásos törvényjavalatot, ennek következtében November hetedikén a' kegyelmes királyi leirat az 1647. 14. törvényre figyelve a' büntetős rendeletet ekképen határozá meg „*Illos autem qui talium occupationum se reos fecerint, non secus, ac illos qui articulum hunc in toto vel in parte transgressi fuerint, poena articuli 14. 1647. sancita maneat.*“ Azonban az ország-

gyűlési Rendeeknek azon igazságos megjegyzésére, hogy az ezen kegyelmes leirat szerint alkotandó törvény végtelen zaklatásokra nyujtana alkalmat, mi okért jobbágyi hódolattal kérték a' fejedelmet annak megváltoztatására. Engedett az igazságos Király ezen országos kérelemnek, és a' második legkegyelmesebb leirásból ezen szókat „qui articulum (14. 1647.) in toto vel in parte transgressi fuerint, aut violaverint kihagyta, és a' törvény úgy szerkesztetett, mint jelenleg áll törvénykönyvünkben: „nullae deinceps quocunque sub praetextu ad mitti possint templorum, scholarum, ac parochiarum occupationes, illos autem, qui talium violentarum occupationum se reos fecerint, poena 600 florenorum ungaricalium art. 14. 1647. sancita maneat.“ A' jogtudósoknál a' homályos törvények értelmezésére nézve azon elv vagon, hogy a' régít az ujabból kell fejtegetni. Itt tehát az 1790. 26dik törvény megfejtí az 1647. 14dik czikket; de valamint ezen utóbbiban, úgy amabban sincs egy szó említés is sem a' házasságról általán sem a' vegyeseknek ünnepesítéséről; sőt ezen utóbbi törvény amazt ez 1647 14kit sokkal keskenyebb határok közé szoritotta, mint az országgyűlés actái és naplói szerint előadtam. Vagy ha akárki is az 1790. 26dik törvéynél fogva a' 600 forint büntetést a' vegyes házasságot meg nem áldó katholikus papokra akarja csavarni, fejtse meg nekem azt és adja okát, miért köti azon törvény a' 600 forint büntetést 12dik §hoz és miért nem a' 15dikhez, mellyben egyenesen és egyedül a' vegyes házasságokról van a' szó? — Ez véleményen szerint nem csekély fontosságú kérdés. Tudni illik sem a' régibb, sem az idézett 1790ki országgyűlésről nem lehet azt föltennünk, hogy hatalmá-

nak köréből kilépven, a' szoros értelemben vett lelki és egyházi dolgokban kívánt volna rendelkezni; hanem inkább azt kell hinnünk, hogy hatáskörének határait igen is ismervén, egyedül csak polgári tárgyakra akarta rendelkezéseit terjeszteni; következésképp midőn a' 26dik törvényben tiltotta, hogy a' vegyes házasságoknak semmi némű szin alatt se tétessenek akadályok, csak olyan akadályokat érthetett, mellyek a' házasságot mint házasságot és annak létesülhetését gátolhatnák. Illyen akadályokat pedig a' kath. egyház se nem tehet, sem tenni nem akar a' vegyes házasságokra nézve; legalább az egyházi vagy kath. pap általi ünnepesítésnek megtagadását illyen gátnak nem állithatni, miután e' nélkül is érvényes és erőteljes a' házassági szövetség. Végten a' déli napfénynél világosabb az, hogy az 1791. 26. törvény rendelkezett a' vegyes házasságokból származó magzatok' mellyik vallásban teendő neveléséről: 's teljesítetett-e pontosan e' törvény' rendelete? Nem adtak-e a' számos kihágások okot a' nyomban egymást követő kormányi parancsolatok' kibocsátására az egyházi és világi hatóságokhoz p. o. 1792. sep. 25. 1792. Decemb. 2. 1793. Jun. 25. 1797. Martz. 9. 1802. Nov. 3. 1807. Octob. 12. 1809. Martz. 14. 1811. Apr. 23. 1812. Apr. 21. 1813. Nov. 2. 1816. Febr. 27. 1818. Sep. 22. 1819. Aug. 24. 1820. Decemb. 12. 1821. Jan. 23. 1821. Sep. 4. 's a' t. 'S valljon azon evangélikusok közül, kik illy világos rendeletét a' törvénynek megszegték vagy kijátszották, ítéltetett-e valaki 600 forint büntetésre? Aztán a' 3. §. azt rendeli, hogy az evangélikusok sem misehallgatásra, sem processiókra, sem egyéb szertartásokra, mellyek az ő vallásukkal ellenkeznek, ne kényteleníttessenek megjelenni ulla titulo,

ullisque mulctis. Már ha a' protestánsokat így pártfogolja a' törvény; ugyanazon törvény a' nélkül, hogy képtelennek, önkényesnek, zsarnokinak ne láttassék, kényszeritheti-e a' kath. papot ennek hitelveivel ellenkező tetre? De végre azért is nem lehet még azt állítani, hogy a' kérdéses 26dik törvény kijátszatik az által, ha a' kath. pap csak pusztán mint tanu van jelen a' házassági egyezésén; mivel ha az kívántatik a' katolikus paptól, hogy a' házassági kötést az egyház szokása szerint ünnepesitse és beszentelje, joga van az egyházi szolgának sőt kötelessége, a' házasságra lépni kívánóknak értésükre adni azon feltételeket is, melyek alatt a' házasságot mint szentséget kiszolgáltatni engedi az egyház; ezen feltételek pedig nem mások, mint a' magzatoknak minden nembeli különzés nélkül a' kath. hitszerinti nevelésük, és a' katolikus félnek magának is háborítatlan megmaradhatása az igaz hitben. A' házassuló feleken áll azonban az, ezen feltételt elfogadni, vagy nem. Ha a' feltételt el nem fogadják, és mégis házasságra lépnek minden egyházi áldás nélkül; tetteleg bizonyítják be, hogy az egyházi ünnepesítés' megtagadása nem volt akadály a' házasság' létezésének: ha pedig a' föltétel el nem fogadtatott, de a' jegyesek házasságra sem akarnak lépni egyházi áldást nélkülözve, ekkor sem a' katolikus pap gátolja a' vegyes házasságot, hanem a' saját szívébe szálta, és isteni hitének elveit ismerő és tiszteletben tartani akaró katolikus félnek belső meggyőződése és lelkiismerete által gátoltatik az. Aztán mind a' többi már felhoztam vallásos törvényeknek mind az 1790, 26diknak alapja nem egyéb, mint az 1606ki bécsi békekötésnek czikkje, mikint a' sokszor említett 26. 1790, szavai bizonyítják „pro basi et fun-

damento in perpetuum restabiliti liberi Religionis exercitii Regnicolarum tam Augustanae, quam Helveticae confessioni addictorum assumantur et renouentur tenores Pacificationis Viennensis Articulo 1. ante coronationem anni 1608. citati ect. Már pedig¹ ki nem tudja azt, hogy ezen bécsi békekötésben egy szóval sincs említés a' házasságról? Ha tehát az 1790, 26dik törvény ezen békekötésen alapszik, nem lehet, nem szabad az alapnál szélesebbre terjesztetni azt, a' mi arra építettik; és annál inkább nem, mivel a' törvény egyenesen mondja, hogy a' protestánsoknak vallásszabadságát absque praejudicio catholicae romanae religionis engedi, nem szenvedne-e pedig a' kath. religio sérelmet, ha annak papjai olyan házasságok' ünnepesítésére kényszerítenének, melyek annak szintugy elveivel mint céljaival ellenkeznek.

Ne is mond: hogy, ha a' katolikus pap csakugy, mint tanu van jelen a' vegyes házasságkötésnél, kijátszatik az 1790, 26dik törvény, mely azt rendeli, hogy a' vegyes házasságok semmi módon ne gátoltassanak. Mert hisz a' melly katolikus elszánja magát az eddig gyakorlatban volt óvás — reversalis — nélkül is protestáns-sal házasságra lépni; azt ezután is megteheti szintugy mint eddig, és pedig a' honi törvénynek' és a' tridenti egyházi gyülekezet' parancsolatának értelmében, a' maga plebanusa és két vagy három hiteles tanu előtt. Mi panasza lehet tehát akár a' világi hatóságnak, akár a' protestánsoknak a' kath. egyház' eljárása ellen? Ha attól tart a' protestans ekklesia, hogy e' szerint talán kevesbedik híve nek száma: erre azt felelem, hogy Klein Samuel föntebb említett munkájában éppen ellenkező vélekedésit jelenté ki vallássorsosinak nevében, t. i.

„hogy éppen a' vegyes házasságok által veszt el a' protestans ekklesia sok nemes családokat“ és igaza van tökéletesen. Mert ha protestans férfi katholika nőt veszzen, elveszti az eddig fenálló törvények szerint a' születendő leányokat a' protestans ekklesia; és ha protestans nőt katolikus férfi veszzen el, mind a' két nembeli magzatokat: holott, ha protestans protestánsal lép házasságra, minden gyermekek a' protestans ekklesia tagjaivá lesznek. Többire vegyék e' részben kárpótléskül a' protestánsok azt is, hogy náluk a' vallásszolgák is házasodnak; e' mellett számolhatnak a' *rossz katholikuskok' átmenetelére is az ő vallásukra'sa' t.*

De nem ünnepesíti az egyház szertartása szerint és nem áldja meg a' katolikus pap a' vegyes házasságokat. Ez igaz; de minek is az olyan házasulandókra az egyházi áldás, kik azt vélik, hogy virágvasárnapon ágakat, husvétkor sonkát szentelni, és vegyes házasságokat megáldani mindegy!*) A' kik ilyen tanítókat hallgatnak és ilyen elvektől vezéreltetve lépnek vegyes házasságra, föltehetni-e hogy helyesen és kellőleg el vannak készítelve a' házasságszentségének a' kath. egyház' értelme és szertartása szerinti felvételére? sőt feltehetni-e róluk, hogy ezek legkisebb botránkoztatót látnak abban, ha házasságuk szinte protestans pap előtt hitelesítetik is? Többire mindenekből az világlik ki, hogy a' nagy zajt, és ingerültséget okozó kérdés merő tévedésből veszi eredetét, azon tévedésből, mintha a' házassági szövetségnek lényeges része volna a' papi áldás: holott a' kath. egyház azt tanítja, hogy azon házassági

*) Lásd a' gyorsírók' többszer említett naplójában a' S—nyi követ nyilatkozását.

szövetkezések is, mellyek papi áldás nélkül köttenek, ha különben semmi érvénytelenítő akadály nincs a' jegyesek között, *erőtelenek*, és minden tekintetben törvényszerűek; mint ezt XIV. Benedek pápánál de synodo diaec. I. 13 22. olvashatni. Nem különben VIII. Pius pápa Martius 15kén 1830. a' rajnaporoszpüspökökhez bocsájtott brevejében e'képen nyilatkozott: Per nostras has litteras volumus et mandamus ut matrimonia mixta, quae pothac in dioecesibus Vestris contrahi contingat non servata forma a tridentino concilio praescripta. — Si eidem nullum aliud obest impedimentum canonicum dirimens, tunc pro *ratis* et *veris* connubiis habeantur, prout Nos autoritate nostra apostolica matrimonia ea *vera* et *rata* fore declaramus non obstantibus quibuscumque. Quocirca catholicae personae, quae in posterum matrimonia hac ratione contraxerint, a sacris pastoribus edocendae erunt, ipsas verum et ratum conjugium inivisse.“ Ugyanis a' házassági szövetkezésnek érvényessége — validitas — és felbonthatatlansága nem a' papi áldástól függ, hanem annak saját eredeti rendeltetésétől, és az ezzel összekötött isteni rendelettől, mikint a' tridenti gyülekezet' szavaiból kiviláglik: „Matrimoniis perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronunciavit, cum dixit: hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Sess. XXIV. de Matrim. Melly isteni ihletéstől eredt szavak kimeri mondani, hogy a' vegyes házasságokra is nem alkalmaztathatók? „Nach dem aus der Natur des Verhältnisses gezogenen Grundsatz, dass die Ehe eigentlich durch die *Intention* beider Theile *constituirt* wird, erklärte sie jede mit dieser Absicht unter Christen geschlos-

sene Verbindung, welcher keine besondere Hindernisse entgegen ständen, auch kirchlich für eine *vollgültige* Ehe, wenn gleich alle Förmlichkeiten dabei fehlten. — Der Stoff dieses Sacraments ist der eheliche Stand als solcher; die Form beruht in der Art, wie zwei Personen in den christlichen Ehestand eintreten, was nach der Disciplin der Zeiten wechseln kann und wirklich gewechselt hat. Frid. Walter eml. munk. §. 292. és 295. — Mihez képest VIII. Pius pápa is 1830, October elején Dalberg Károl herczeg primáshoz bocsájtott brevében ezt írta: „Illud certe exploratum est, conjugale foedus a prima sua institutione, antequam ad Sacramenti dignitatem elevaretur, divino jure indissolubile perpetuumque extitisse.“

A' honnét következik, hogy a' papi áldás nélküli házasságokból származott magzatok semmiképen sincsenek polgárilag veszélyeztetve: az ő származásuk szinte tisztességes, örökösödésük így is biztosítva, az egész nemzedék jogszerűnek ismertetik; a' házások egymásközötti hűség, tartozás, családi, szülői hatalom, szóval minden szokott polgári eredményei a' házasságnak védve és rendíthetetlenül megállnak: mi panasz lehet tehát az egyházi ünnepesítés' megtagadásáért? Többire ha valjon az ilyen egyházi áldás nélkül kötött házassági szövetség, szentség-e? 'S ha tulajdonképen nem az, megszerzi-e a' házásoknak azon természetfölötti kegyelmeket és isteni malasztokat,“ mellyeket Kristztus Jezus azzal mint szentséggel összekötött? Ez egészen más kérdés; melly az anyaszentegyház által még meg nem lévén határozva, nem is akarok bele ereszkedni. Annyit tán mint bizonyost lehet állítani, hogy a' ki valamelly szentséget nem a'

Krisztus' rendelése szerint veszen föl, az azon Szent-ségnek kegyelmeire sem számolhat. „*Ad esse matrimonii* ista duo sufficiunt, scilicet legitimitas in personis, et unitas in consensu; ad *solemnitatem* vero et decorem sive honestatem requiritur et parentum traditio, et Sacerdotum benedictio; haec autem ita sunt *ad decorem Sacramenti*, ut tamen sint de necessitate praecepti.“ S. Bonaventurae in 4, List. 28. q.

Azt mondod: ha eddig megáldattak honunkban a' vegyes házasságok, miért nem lehetne azokat jelenleg és jövődöben is megáldani? Már mondtam sokszor mi módon engedte meg eddig a' kath. egyház a' vegyes házasságokat: t. i. elejénte úgy, ha a' nem katolikus fél még az esküdtetés előtt a' kath. hitre tért — 's (vajha ezen ősi szokásán soha se tágitott volna legkisebbet is, úgy most semmi baj sem volna!) — Utóbb az kívántatott, hogy legalább a' születendő magzatok minden nembeli különzés nélkül neveltessenek a' kath. hitben: tartassanak meg jelenleg is és jövődöben ezen óvások, legkevesebbé sem fog a' kath. egyház vonakodni a' vegyes házasságok' megáldásától. „Ergo ignotum Vobis non est, Ecclesiam ipsam a connubiis huiusmodi, quae non parum deformitatis et Spiritualis periculi praeseferunt, abhorrere, atque idcirco Apostolicam hanc sedem summo semper constantique studio curasse, ut canonicae leges matrimonia eadem prohibentes religiose custodirentur. Quod si Romani Pontifices a Sanctissimo illo Canonum interdicto *nonnunquam dispensare* inveniuntur, id profecto graves ob causas et aegre admodum fecerunt, suisque dispensationibus adicere consueverunt *conditionem* expressam de *praemittendis* matrimonio *opportunitis cautionibus* non

modo ut conjux catholicus ab acatholico *perverti* non possit, quin potius ille teneri se sciret ad hunc pro viribus ab errore retrahendum, sed etiam ut *proles utriusque sexus* ex eodem matrimonio procreandae in *catholicae religionis Sanctitate omnino educarentur etc.*“ Breve Pii VIII. ad A. eppum Coloni. et Eppos Trevir. Paderbor. Monasteriens. Ha depig az eddig gyakorlatban volt óvások meg nem tartatnak, kívánhatni-e, hogy az olyan házasságokat jóváhagyjon és szent szertartásai által ünnepesítsen az egyház, mellyekben a' katholikus félnek és magzatoknak legdrágább, legszentebb, 's elidegenithetetlen érdeke a' religió, és ennek eltei szerinti gyermek nevelés veszélyeztetik? Vagy nem ezen veszélyeztetésre mutat-e az kétségtelenül, midőn a' reversalisok' kívánatja és megadása nem csak jövőndőre tiltatik a' világi hatalom által, hanem még a' multa nézve is erőnélküliekké kívánják némellyek azokat tételni, mellyek adattak? 's midőn az indítványoztatik, hogy a' vegyes házasságokban mind a' két nemen lévő gyermekek mindenkor az attyuk' vallását kövessék, legyen az katholikus vagy akármelly vallásu? Ezen törekvés nem ingadoztatja-e magát az 1790. 26dik törvényt is, azt a' törvényt, melly a' bécsi békekötésben gyökerezik, azon békekötést, melly „pro basi et fundamento in *perpetuum* restabiliti liberi Religionis exercitii Regnicolarum, tam Aug. quam Helvet. confessioni addictorum“ vétetett fel? Tudni illik habár az 1790. 26. törvényben nem volt is tökéletesen megőrizve a' kath. egyház tanit-máuya — miért annak ellene is mondott a' clerus — de maradt benne némü menedéke, salvatelája a' reversalisok' adhatásában, és a' magzatok' neveléséről szóló §ban; De most másképen állunk. Reversalist pro futu-

re tiltják, a' reciprocitas elve fölállított, 's magasabb közfal huzatott, mint eddig! Ezentul remélni sem lehet, hogy a' házasságkötése után elégtétessek a' kath. egyház' kívánatinak; mi szerint nem maradt egyéb hátra mint visszalépni az őskori gyakorlatra.

Azt mondom: voltak esetek, midőn reversalis és minden óvás nélkül is megáldattak a' vegyes házasságok. Ezt tagadni nem akarom, hogy létezhetek ilyen esetek; de azokat úgy kell tekinteni, mint egyes kivételeket; a' kivétel pedig mindenkor ellenkező szabálynak fenlétét tanúsítja, és erősíti. Aztán hogy ez valamit nyomna, be kellene azt is bizonyítani, ha valjon az ilyen eseteket jóváhagyta-e az egyház? Mert a' mit egyik vagy másik katolikus pap cselekedett, talán nem kellő belátással, azt nem lehet úgy tekinteni, mint az egész egyház' tettét, 's a' rossz, a' helytelen, a' törvénytelleni tett megszűnik-e ilyen lenni, mivel abban egyik vagy másik példát mutatott? Sőt ha talán egy egész tartomány és nemzet elhanyagolná is az egyháznak valamelly jogát — a' mit a' jelen kérdésre nézve a' magyarhoni kath. egyházzal, mint alább előadom — nem mondhatni — még akkor sem lehetne sem az egész anyaszentegyházat tévedésről vádolni, sem a' maga jogait, vagy kötelességit elhanyagló részletes egyházzal mondani, hogy új tanítványt kezd, midőn ismét ősi jogainak gyakorlatába visszalép. „Falsam Sententiam nunquam tenere, prima laus est, secunda: mutare.“ S. August. „Veritati nemo praescribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non privilegium religionum. Facta non probant jus.“ Mack. eml. m. I. 54. Végtén azt is meg kell jegyeznünk, hogy ezen esetek között lehettek, voltak ollyan

nok is, mellyeket ez uton remélhető lelki haszon' fe-
 jébe, vagy a' közbéke' és csöndesség' tek'utetéből szinte
 kénytelen volt az egyház elnézni. „Est quod Ecclesia
 ferat extus, gemat intus.“ S. Augustin. Többire habár
 általán gyakorlatban lett volna is honunkban minden
 óvás nélkül megáldani a' vegyes házasságokat, azt
 csak nem állíthatja a' legingerültebb ellenség is, hogy
 ezen gyakorlatot a' világi hatóság hozta volna keletbe,
 hanem ha így történt is volna, mint állítatik, azt kell
 mondanunk, hogy a' kath. egyház elnézte 50 évtől
 fogva (mert csak ennyi időre számítja az ellenfél
 is, mint főlebb látánk, a' vegyes házasságok' békes
 létesítését honunkban) a' visszaélést, vagy ha azt mond-
 juk is, hogy talán éppen elaludta jogainak gyakorlatát;
 innét is csak az következik, hogy most sem tartozik a' világi
 hatóság' köréhez ezen visszaélésről határozni, annál keve-
 sebbé gátolhatja a' kath. egyházat abban, hogy ez ősi jogai-
 nak gyakorlatába visszalépjen. Vagy most nem szabad-e ezt
 cselekedni, és csak a' magyarhoni kath. egyháznak nem
 szabad-e, holott mindenfelé törvényhozó-, igazság ki-
 kizsgáló- és tanács teremek a' *szabadság'* hang-
 jától harsognak? 's midőn a' szóllás-, sajtó- és mi min-
 denféle szabadság a' napi rendnek föladata, és közbe-
 széd' tárgya? Igen, a' mi a' szóllás-^{szabadság'} a' pol-
 gári állományra nézve, ugyanaz a' tanításszabadság és
 függetlenség a' religióra és egyházra vonatkozólag.
 Vagy a' szabad hazában és nemzet közepette nem
 szabad-e a' kath. egyháznak magát defensive viselni,
 midőn offensive bánnak vele? 'S a' legszomorítóbb
 esetben is, ha teszem, a' polgári hatóság erőhatalom-
 mal kényszerítné a' kath. papságot a' vegyes házassá-
 gok' óvás nélküli megáldására, gátolhatja-e azt is, hogy

a' papok az ő hiveiket a' religio' igazságára oktassák? hogy ezeknek értésükre ne adják azon lelki veszedelmeket, melyekbe magukat és gyermekeiket keverik a' vegyes házasság által? hogy azoknak elméjükbe, szívéükbe ne ügyekezzenek önteni, hogy, mikint egy az ur és Isten, ugy egyetlen egy lehet az igaz hit és üdvözítő anyaszentegyház is? Megtilthatni-e a' kath. egyháznak, hogy ez hiveit figyelmetesekké ne tegye arra is, mit tanít a' protestantismus' szerzője ' házasságról? Egyebek között ezeket mondá Luther „ha a' házasság egymástól elválnak haragból, és összebékélni nem akarnak, de a' házassági élvezésétől sem tudják magukat megtartóztatni: lépjenek mással házasságra. Mert a' törvény nem kívánja, hogy tisztán éljenek, 's nem is tudják magukat a' test' kívánságától megtartóztatni; az Isten pedig nem kényszeríthet arra, a' mi lehetetlen. Gondolja tehát ilyenkor azt, hogy megholt az ő házastársa. „Luther, Tom. V. Lat. Vittemberg. fol. 111 És ismét: „Ha rosszul ütött ki a' második házasság — — Szabadon ujonan házasságra léphet, habár tízszer szükség volna is. Ha egyik házastárs eltávozik a' háztól a' másik megvárhatja azt, ha akarja, de nem köteles erre, u. o. fol. 112. Végten erre tanítá követőjit Luther: „Ha nóm nem akar — — — mondja a' férj, jöjjön a' szolgáló; 's képzelje magának, hogy nejét a' zsványok rablották el, és megölték.“ u. o. t. 123 Nem mondom, hogy a' papi hivatal, de maga a' felebaráti szeretet, az igazság nem azt parancsolja-e hogy a' lelki pásztor el ne hallgassa a' protest. ekklesiának azon tanítmányát, és elveit, melyeknél fogva abban illy bizonytalan lábon áll a' házassági szövetekezés' tartóssága. Ne is mond: hogy a' kath. egyház magát *egyedül üdvözítőnek* tartván

és hirdetvén, az Isten' ítéletibe avatkozik: mert barátom értsük meg csak helyesen egymást, ezen kifejezésben „egyedül üdvezítő hit“ nem arról von szó *ki* üdvezülhet? — ezt jól mondjátok, egyedül csak a' mindentudó Isten tudja; hanem arról van a' kérdés: *hogyan? miáltal?* 's mellyik vallásban vagyon legbizonyosabban és rendíthetetlenül üdvezülhetésünk' reménye biztosítva? Ezt barátom tudnunk lehet, ezt tudnunk kell. Mikor tehát a' kath. egyház arra tanítja a' maga híveit, hogy a' vegyes házasság veszélyezteteli a' gyermekek' üdvezségét, nem itéli ekkor egyszersmind pokolra a' protestánsokat; hanem csak azt mondja, hogy a' kath. ker. hitben és anyaszentegyházban legbizonyosabb az ember' üdvezülhetése; mert abban találatnak fel *mind* azon eszközök, mellyek Krisztus Jezus által rendeltettek üdvözségünk' megszerzésére: „Selig werden viele Unkatholiken durch d'e Katholicität unter und in ihnen, die christlichen Mysterien, die Sacramente, das Leben, den impliciten Glauben; nicht Selig viele Katholiken durch die Unkatholicität in ihnen, das schlechte Leben, Missgebrauch oder Ungebrauch der Sacramente, und den impliciten Unglauben. Die Meinung, dass es ausser der Wahrheit ein Seligmachendes, oder dass mehrere sich in sich widersprechende Wahrheiten giebt, wäre das non plus ultra von der Unkatholicität, Unchristenthum, Unphilosophie. Das Wesen des Christenthums in die dogmenlose Liebe zu setzen, ist ebenfalls zu absurd, und unter aller Widerlegung.“ Dr. Klee über die Ehe. S. 109.

Klein idézett munkájában a' 263dik lapon írta:
Canones per Synodos conditi non aliter, quam per Sy-

nondum alterari possunt. Valjon a' kath. egyház' rendelkezései csekélyebb figyelemre méltók-e a' polgári hatóság előtt? Ha a' protestáns Synodusok' rendeleteit, mint az 1790. 26. törvényben írva vagyon, semmiféle kormányhatósági parancsolatok sem másíthatják meg; valjon azon tárgyak, és szertartások fölött, melyek a' kath. hitnek elvein, az egyháznak szakadatlan gyakorlatán és számtalan gyülekezetek' végzésein alapulnak, — önkényesen rendelkezhetik-e a' polgári hatóság? Hallják csak katolikusaink, mit tanítanak az egyházi hatalomról a' protestáns theologusok, jelesül Picteti Benedek Theolog. Christiana cap. X. Lib. LXIII. pag. 603. Haec potestas est penes Pastores, non vero penes magistratum: nec ab illo derivatur ad pastores; quod probatur 1. quia sic datae fuissent magistratui claves, quod absurdum, 2. quia ipse magistratus potestati ecclesiasticae subest. 3. quia ministri essent magistratus ministri non vero Christi. 4. Illa potestas versatur 1) circa dogmata fidei — 2) quod jus habeat condendi leges et constitutiones — quae respiciunt tempus, locum, formam precum, concinonem, et administrationes Sacramentorum; quia Deus in genere praescipit ut omnia decenter fiant, nihil tamen in specie sancivit, sed prudentiae Pastorum reliquit — 3) circa disciplinae exercitium. — Ugyanott a' 611. lap. „Jus circa Sacra magistratus non est absolutum sed limitatum, et longe differt a Jure Pastorum 1. non potest novos fidei articulos condere, 2. non potest vim inferre conscientiae, 3. non potest verbum praedicare et Sacramenta administrare, 4. non potest disciplinam ecclesiasticam exercere, 5. non potest ministris praescribere ut aliquid contra regulas ministerii praestent.“ etc. Ezen

elvekhez hiven ragaszkodtak is mindenkor a' protestánsok, a' mint Synodusaiknak végzéseiből Lámpénál, és Ribinyinél elegendő láthatni, és számtalan adatokkal be lehetne bizonyítani, mennyire ügyeltek mindenkor arra, hogy a' világi hatóság a' szoros értelemben vett vallásos tárgyakba ne avatkozzék, 's hogy vallástanitmányaik épségben megőriztessenek. Így a' többi közt a' hercegszólósi Synodus 21ik Canonjában az mondatik: „Ideo statuimus praesertim Pastoribus, ut jam admonitos, et toties convictos haereticos juxta monitum Apostoli fugere discant, et ne verbulo quidem cum ipsis disputent — scriptum est enim haereticum hominem post unam ac alteram admonitionem fuge. — Interea hoc quoque cavebunt Pastores ut cum haereticis aliquam conversationem habeant, scriptum est enim, qui hanc doctrinam non affert, nec in domum recipiatis, nec ave ei dixeritis. A' 42dik Canon ekkép hangzik: „Illud etiam requirimus, ut diligenter consulerent, quos admittant; si enim eos admiserint, quos jure repellere possent, non minus peccabunt, quam si corpus domini canibus sumendum traderent.“ Lampe p. 286. és 291.

Hallottam azon ellenvetést is, hogy a' tridenti gyűlekezet ezt rendeli: „ne conjuges ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo cohabitent.“ Ez igaz, de mit következtetsz ebből? Azt-e, hogy a' kath. lelkipásztor köteles a' vegyes házasságokat megáldani? Értetlenség! a' régi történetek ismeretében járatlanság! Nem tudod e, hogy az ifju Tóbiás házasságának első éjelét imádságban töltötte? sőt hogy még a' pogányoknál is azon szokás divatozott, hogy az első éjelt a' szemérmetesség' istennéjének szentelnék? Többire ha a' tridenti gyűlekezetre hivatkozol

miért nem nézted meg figyelmesen a' Congregationak jegyzéseit és észrevételeit is, mellyekkel ez annak végzéseit kisíri, láttad volna, miképen világosan mondatik az is ezen észrevételekben: „Non pertinet ad substantiam Matrimonii, ut Parochus *aliqua verba* proferat: ideo valet matrimonium, quamvis verba exprimentia consensum prolata sint tantum a contrahentibus: dummodo Parochus sit praesens, et intelligat id, quod agitur, licet *dissentiat, et contradicat*. És ismét: „Parochus intellecto partium consensu, debet eas conjungere cum illis verbis, ego vos cenjungo in nomine P. et F. et S. S. vel similibus. Non tamen haec — verba — ad validitatem necessaria sunt, quoniam etiam coram Parocho cum fraude et dolo ad id vocato, sive etiam expresse dissentiente, aut fugiente, aut per vim detento, suas aures claudente, valide Matrimonium contrahitur, cum ejus *praesentia* seu interventus materialis sufficiat.“ Annotationes ad SS. Conc. Trid. Discurs. XXV.

Ezekkel úgy vélem, eléggé sőt talám untatásig is bebizonyítottam, hogy nincs törvény, mellynek erejénél fogva kötelezhessen a' világi hatóság az egyházat a' vegyes házasságok' ünnepesítésére. Ha pedig hatásköréből kilépve erőhatalommal akarna itt ott próbát tenni: hitesse el magával a' világi hatóság, hogy az illy erőszakos helyzetbe bonyolódott katolikus pap, miután mindent elkövetett az erőszaknak elmélőzésére, vagy az egész dolognak törvényszerű elintézésére, de czélt nem ért: mondám hitesse el magával a' világi hatóság, hogy az illyen katolikus pap ki meri mondani, a' mit Sz. Péter apostoltól tanult „hogy inkább kell engedelmeskedni az Istennek, mint az em-

bereknek! (Act. V. 29.) és tettel fogja igazolni Sz. Kri-
zostom' mondását: „hogya az Isten' szolgáját megölni
lehet, de hitének tanítmányától eltántorítani nem lehet.“
Ugy van, szeme előtt viseli minden katolikus pap, hogy
az igaz kath. ker. hit Krisztus Jezus' és az Apostolok'
vérével és halálával keletkezett, és erősített meg,
mellynek következésképp eredeti épségbeni fentartásáért
az apostolok' és tanítványok' következőjének is készek-
nek kell minden nemeire a' méltatlanságnak még a' vér-
padra is lépni, ha a' szükség kívánná. Annál is inkább,
mert:

8. §.

Vannak törvények, melyek a' vegyes házasságok'
egyházi ünnepesítését és megáldását tiltják. Mint érin-
tettem fõntebb, a' házasság isteni intézmény, melynek
maga a' legszentebb és legbölcsebb teremtvõ tüzött ki
tulajdon és különös sajátsága czélt, 's a' mellyet mint
már ezen eredeti állásában is szent és fölbonthatlan szö-
vetkezést Krisztus Jezus az uj szövetségben szentségi
méltóságra emelt. Mi következik innét? Az, hogy az
egyház is, ha a' maga hivatalának meg akar felelni, csak
olly módon helyeselheti a' házassági szövetkezést, ha
általá az Istentõl kitüzött czél eléretik: a' melly törvé-
nyek tehát tiltják az Isten' akaratjának elleni tettet, és
az emberi nem' erényességének és üdvõségének esz-
közölhetése végett tett intézményeinek elhanyaglását és
neminémüképen megsemmisítését, mindazon törvények-
be megütözik a' vegyes házasságok' óvás nélküli megál-
dása is. Innét van az, hogy egyházi szertartásos köny-
veink szinte eskünek letétele alatt parancsolják a' házas-
ságra lépõket kikérdezni, ha valjon Istennek rendelése

és a' kath. ker. anyaszentegyház' szokása szerint akarják-e házassági szövetkezésüket kötni?

A' házasság t. i. a' katolikus keresztényeknél élők' szentsége lévén, ki azt a' Krisztus' rendelése és az egyház' szándéka szerint akarja felvenni, szükséges, hogy minden legalább súlyosabb vétektől lelkeismerete tiszta legyen. Azt kérdem ennek következtében; a' melly katolikus tudja, hogy mind önmagát mind gyermekeit bizonyos, kész lelki veszélynek teszi ki vegyes házasságra lépése által, és így az Isten' akaratjának ellenére, az egyház' céljainak megsemmisítésére czéloz házassági szövetsége által, lehet-e arról azt mondani, hogy lelkeismerete tiszta minden bűntől?*) Ám vagy tudja ő, hogy csak egyetlen az igaz üdvözítő hit és egyház, vagy nem tudja; ha tudja, önmeggyőződése, saját lelkeismeretének sugalma ellen cselekszik; ha nem tudja, hiányzik nála a' kifejtett hit — fides explicita — a' mi pedig szükséges feltételezés az élteseknél minden szentség' felvételéhez. Akár tudja tehát a' katolika nő akár nem, hogy egy az idvezítő hit és egyház, egyik esetben sincs olyan állapotban hogy vegyes házasságra lépén, méltó volna ő a' házasságot mint szentséget felvenni. Vagy nem bűn-e, ha nem csak a' tettei bűnt, hanem még a' bűnre szolgáló veszélyt és alkalmatosságokat is nem kerülik? 's a' katolikus ilyen vétkekkel rutitott lélek-

*) Neque enim ullus negat, quia Catholici gravissime peccare soleant, cum haereticis matrimonia ineundo; haecque matrimonia ob multiplicia incommoda, ac praesertim praesentaneum periculum perversionis ad haeresim parti catholicae nec non prolibus imminens, esse plane detestanda. Van Espen Jus Eccles. univers. Part. II. Sect. I. Tit. XII. c. v. No. 38.

ismerettel fogja-e a' házasságot felvenni? Vagy inkább a' kath. pap kiszolgáltatja-e a' szentséget annak, a' kiről bizonyosan tudja, hogy nem tiszta annak lelkeismerete? Azt mondod: meggyónik és áldozik előbb, azután veszi fel a' házasság szentségét. Igaz, az a-nyaszentegyház gyónást és áldozást parancsol a' házassulandóknak az esküdtetés előtt; csak hogy itt új akadály, baj, és kérdés adja elő magát, t. i. föloldozhatja-e, az oltári szentséghez bocsáthatja-e a' kath. pap azt, a' kiről bizonyosan tudja, hogy vétkes tettet szándékozik elkövetni, 's ezen vétkes szándékától a' gyónás után sem akar elállani? Ha ezt teszi a' kath. pap, nem keveri-e mind önmagát, mind az ekképen házasságra lépő katolikus hívét szinte három szentség elleni szentségtörés' bűnébe? „Videant diligenter Sacerdotes, quando, et quibus conferenda, vel neganda sit, vel differenda absolutio; nec absolvant eos, qui talis beneficii sunt incapaces, uti sunt, qui nulla dant signa doloris, qui *proximam occasionem deserere* — — — *nolunt*.“ Ritual. Strig. p. 57. „Sacerdos benedicens nuptias, quas non debet, graviter peccat.“ Ritual. Constanti. „Illa benedictio, quam nupturae Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressionem violetur.“ Liricius Papa epist. ad Himer. ac 4. — Ehezképest az egyházi szertartásos könyvek komolyan intik valamint minden szentségnek, úgy a' házasságnak kiszolgáltatása előtt az egyházi szolgákat „ut meminert se Sancta sancte tractare debere.“ Jelesül a' házasság szentségét úgy szolgálják ki, hogy a' jegyesek „in legitima corporum conjunctione *unionem Christi* cum Ecclesia admirentur.“ Ritual. Strig. Praefat. Végre a' szertartásos könyvek egyebek közt

még azt is szigorun parancsolják a' lelkészeknek a' házasságszentségére vonatkozólag, hogy nyomozzák ki lélekismeretesen: An inter matrimonium contrahere volentes sit aliquod canonicum impedimentum? utrum sponte, libere et *secundum honestatem Sacramenti* velint contrahere? 'sat. Ezeket addig is előlegesen említvén, azt kérdem; nem mind olyan átlános óvások-e, melyeknek igen mélyen kell minden katolikus papnak lelkére hatni, és a' vegyes házasságok' egyházi ünnepesítésétől visszaborzadni, ha azok minden szükséges óvás nélkül köttetnek. Még azt is kérdezhetném itt előlegesen, és úgy látszik kérdésem nem csekély jelentőségű: ha az ellenfél elvásztja a' szentséget a' házassági szerződéstől, és azt csupán polgári egyezkedésnek tartja; miért ne választhatná el az egyház is a' maga ünnepélyes megáldását azon egyszerű hitelesítéstől, mely által az egyházi szolgának az ilyen házasság' kötéseni jelenléte által tanúsítatik, miképen ő előtte ezek és ezek között polgárilag erőteljes házassági szerződés kötött 's a' t. De menjünk tovább.

Az egyházi áldások — benedictiones — Jezustól a' mi sz. hitünk' szerzőjétől veszik eredetüket, jelesül eme szavaiból: Békességet hagyok nektek, az én békességemet adom nektek; nem mint a' világ, úgy adom nektek. Jan. XIV. 27. és ismét: a' melly házba bementek, mondjátok: békesség e' háznak' és ha ott van a' békesség' fija, úgy reá szál arra a' ti békességetek. Luk. X, 5 — 6. Az első helyen idézett sz. igék elég nyilván mutatják, hogy Jézusnak békekiváló üdvözlése nem üres hang volt, hanem az általuk jelentett lelki jóban, áldásban tetteleg is részesültek az apostolok. Az utóbbi helyen említett igék pedig azt

kétségbe hozhatlanul tanusítják, hogy Kristus az apostoloknak is adott hatalmat szinte olly foganatos üdvözlések' és megáldások' osztogatására; de ugyan ezen ígék igen világosan adják azt is értésünkre, hogy az áldásnak hatását és foganatossá létét azoknak elkészültségüktől, és méltóvoltuktól függesztette föl Jézus, kikre az áldásnak ígéji mondatnak: „Sanctorum salutationes sunt preces potentes et efficaces, quae a Deo impetrant, quae precantur.“ S. Cyprian. Ezekhez képest látni való 1) hogy az egyházi áldás nem egyéb, mint az egyháznak könyörgése, melly által az ur Istentől lelki javakat, kegyelmeket és jótéteményeket kér hiveinek számára. „Benedictio est sanctificationis et gratiarum votiva collatio.“ Sz. Ambrus. — „Per benedictionem singularis virtus et efficacia spiritualis imprimi creditur.“ Böhmer Jur. Eccles. T. III. p. 698. Ezt azonban csak a' katolikusokra nézve mondja a' protestans jogtudós; mert saját vallássorsosiról azt állítja „Inter Protestantes omnis deest benedictio“ eml. m. l. 696. A' házasságra vonatkozólag pedig így nyilatkozott „Benedictio sacerdotalis nihil aliud est, quam solennis declaratio consensus conjugalís coram ecclesia publice facta“ eml. h. l. 1290. 2or) A' mondottakból látni való, hogy az egyházi áldásoknak sikeresítésére szükséges mulhatlanul az isteni kegyelemnek megnyerésért nyújtandó könyörgés és imádság. 3.) Ezen isteni kegyelem, megnyerhetése iránt erős bizodalma és 4er) valószínű és okos hiedelme a' megáldónak a' felől, kire az áldásnak ígéjit elmondja, hogy az nem méltatlan az áldásnak elfogadására. Már most ezen ugy szólván mind annyi folyadékokat, mellyek az egyházi áldásnak eszméjéből származnak, a' ve-

gyes házasságokra alkalmazván azt kérdem: van-e, lehet-e azokban helye ezeknek az áldás' foganatosságához megkivántatott feltételeknek? Felelek: az első pont az áldásnak fogalmát adván elő 's kérdés alá nem tartozván, azt mondom, hogy a' második pont alatti föltételnek van helye a' vegyes házasságokban; mert ezeknek is vannak kötelelességeik, vannak viszontagságai, és miért nem lehetne az ur Istent kérni, hogy az ő kegyelmében részesítse a' vegyes házasságban élőket is, mi által mind kötelelességeiket hiven teljesíthessék, mind pedig viszontagságaikat békével tűrjék. — De nagyobb a' harmadik és negyedik pont alatti föltételekre a' kérdés, és nehezebb a' felelet. A' mi az Istent illeti, lehet ugyan a' megáldónak bizodalma, sőt bizonyos reménye, hogy az meg nem fogja azoktól a' maga kegyelmét, kik erre készakarva méltatlanokká nem teszik magukat; de éppen az a' baj a' vegyes házasság' egyes eseteiben, hogy — — — hogy — mit is mondjak? azt mondjam-e, hogy nem tudta a' pap, méltók-e az áldásra vagy nem? a' megáldandók; vagy azt mondjam? mivel tudja, hogy méltatlanok az áldásra, bizodalma sem lehet annak foganatossága iránt; mondjuk tehát így: nem tudhatja — ezt a' kath. pap a' protestáns félről, mivel ez a' kath. paptól nem függ, annak föl nem fődözi lelkeismeretének titkait, sem lélekismeretelleni tettnek nem tartja katolikus személyt a' maga vallására vonni 's a' t. Hát a' katolikus félről sem tudhatja a' pap, méltó-e az áldásra? Igen erről mindent tudhat ő. Látja ugyan is, és vérző szívvvel látja a' kath. pap, miképen az ő juhocskája minden oktatásoknak, intéseknek, óvásoknak ellenére kifelé tör a' Kristus Jézus' aklából; látja

és vérző szívvvel látja miképpen a' testi vágyak, könyelműség, vallás iránti hidegség 's egyéb mellékes nézetek által elcsábulva, 's az üdvözsegnak bizonyos utjától eltérve nem irtózik magát és gyermekeit a' lélekkárhozat' veszedelminek kitenni! — Így látja mondám, ilyen állapotban kell ismernie a' kalholikus papnak azon kalholikus hívét akkor, midőn vegyes házasságra készül lépni! 's valjon reá mondja-e még is jó lélekkel, reá mondhatja-e ez ígét! te ezen állapotodban méltó vagy az egyházi áldásra, méltó az Isten' szereterére és kegyelmére! — mondhatja-e neki: te mindent megtettél részedről, a' mi a' Kristus Jézus által a' házasság' szentségéhez kötött áldást reád nézve foganatossá teheti? O! és ha ezeket mondaná, ezeket cselekedné egy kalholikus pap, hű sáfára volna-e ő az egyház által reábizott mennyei titkoknak ekkor is? Ó nem! Ő egy könyelmű, szerénytelen bitanglója lenne így a' sáfarkodására bizott mennyei kincsnek, 's gyalázatos megszenségtelenítője a' Jézus által rendelt papi rendnek!

Azt mondod: hogy a' kalholikus pap több esetekben föladja, kiosztja egyik 's másik szentséget akkor is, mikor bizonyosan tudja, hogy a' szükséges előkészületek és feltételek hiányzanak a' szentséghez járulóknak. Ez igaz; de tudnod kell azt is, hogy az egyházi szolga csak ott és akkor cselekszi ezt, a' hol és a' midőn valakinek teljességgel lehetlen a' szükséges előkészületet megtenni, 's a' pap annak előbbi életmódjából és jelen körülállásából ítélve okosan felteheti róla, hogy a' szentséghez szükséges előkészületet ha lehetne, megtenné, és az egyház' szándéka szerint kíván, ebben vagy amabban a' szentségben részesülni: és az ilyen lehetlenség' eseté-

ben azt mondjuk és hisszük, hogy a' hiányzó föltételeket és készületet kipótolja az egyház — ecclesia supplet. Ugy de lehet-e ezt a' vegyes házasságra lépő katolikusra alkalmazni? Mondhatni-e róla, hogy a' házasság' szentségének, és az ezzel járni szokott egyházi áldásnak fölvételéhez megkivántatott készület lehetlen neki megtenni? ha nem; ugy ennek sem lehet helye „supplet ecclesia“ 's így az áldásnak sem. —

Már föntebb érintém, hogy az egyházi szertartásos könyvek' utmutatásához képest a' pap szinte esküvéssel vallatja a' jegyeseket az oltárnál is előbb, hogysen az áldást reájok mondja, ha valjon az Istennek rendelése, és a' kath. egyház' szokása szerint akarnak-e házasságra lépni? Azt kérdem most protestans atyánkfiaitól, ha a' kathol. pap az eddigi óvás nélkül kényszerítenék a' vegyes házasságok' ünnepesítésére, felelhetne-e a' protestáns fél mint *becsületes, igazságszerető, jóakaratu, egy igaz Istent imádó ember*, felelhetne-e mondám az említett kérdésre *igen* nel meggyőződésének és lelkeismerete' sugalmának sértése nélkül? A' kath. egyház' szokása és hitelvei azt kívánják, hogy a' vegyes házasságból származott magzatok nembeli különzés nélkül a' kath. hitben neveltessenek; a' jelen esetben pedig a' protestans fél az egyház' ezen szándékával éppen ellenkezőt akar cselekedni! — azt kérdem tovább, mikint állíthatja ő mégis esküvéssel azt, hogy a' kath. egyház' szokása szerint akar házasságra lépni? és mikint lehet a' kath. papot arra kényszeríteni, hogy a' protestáns féltől az ő benső meggyőződésének vagy legalább akár miokért eltökélt szándékának, akaratjának, 's vallásos elveinek ellenére esküt csikarjon ki, azt hamis eskü-

vésre — perjurium — kényszerítse, és pedig az élő Isten' oltárának zsámolyánál!? Ó! barátim ha ez nem merény, ha ez nem zsarnoki erőszakítétel a' lélekismeret' szabadságán, úgy nincs tett, nincs bűn a' föld' kerektségén, melly e' nevet érdemelje!

Hát mit mondjunk a' kathol. félnek ez említett kérdésre adandó feleletéről és esküjéről? A' protestansról azt lehet gondolni legalább, hogy vallásos elvei szerint cselekszik. De nem így a' katolikus. Ő egyetlen egy igaz hitet és egyházat hiszen, és tudja bizonyosan, hogy ennek rendelete és szándéka ellen cselekszik vegyes házasságra lépve — nem irtózik-e kezét kinyújtani, 's ujjait a' feszületre téve az élő Istenre a' boldog szűz Máriára és minden dücsöült szentekre esküvéssel állítani, hogy az Isten' rendelete és az egyház' szokása szerint akar házasságra lépni? 's a' kath. pap, ha tisztán lát, józanon gondolkozik, és az egyházi áldásnak minden szavait helyesen felfogja, minő lélekkel mondhatja el az ekképen hamis eskü' bűnével súlyosított házassági szövetekezés fölött ezen egyházi könyörgés és áldás' szavait. „Deus adesto supplicationibus nostris — — ut quod *te autore jungitur*, te auxiliante servetur“? Vagy is inkább minő hatalombitorlás kényszerítheti őt benső meggyőződése és hitelvei ellen cselekedni, és az egyházi szentséget kiszolgáltatni olyanoknak, kikről bizonyosan tudja, hogy nincsenek ahoz kellőleg elkészülve? Vagy, mivel azon katolika nő, ki meg egyezik gyermekeinek a' protestans vallásszerinti nevelésében, tétleg a' vallási indifferentismusra megyen át, és a' kath. egyháztól elszakaszkodik, — miképen kívánhat azon egyháznak szentségében részesülni, mellynek ő nem tagja többé?

Mikint kívánhatja a' katholikus paptól, hogy ez áldást mondjon azon házasságra, mellyet szentségtörő vétkek' suljával hiszen, sőt tud terhelve lenni? Mikint kívánhatja a' kath. paptól, hogy az érette az Istent kérje, és malasztjáért könyörögjön, mellynek segédelmével a' kath. hitben nevelni kellő gyermekeket attól elidegeníthesse, és a' protéstans vallásban nevelhesse? Mi sok képtelenségek, összeütközések, lélekismeret és meggyőződés elleni tettek! Nem áll-e érdekében és mulhatlan kötelességében a' kath. egyháznak, ezeket lehetőkép' gátolni? „Der kath. Kirche muss es frei stehen, je nachdem jene Garantien — a' nevelést biztosító óvások — ihr geleistet werden oder nicht, ihre Mitwirkung bei der abzuschliessenden Ehe zu ertheilen, oder zu verweigern. Uiber eine solche Weigerung kann das Brautpaar nicht als über eine Rechtsverletzung klagen; nicht der katholische Theil, weil, wenn er die Segnungen seiner Kirche verlangt, er auch die dazu von ihr auferlegten Bedingungen erfüllen muss; auch nicht der akatholische Theil, weil er gegen eine fremde Kirche gar kein Recht auf eine kirchliche Handlung hat. — Um die äusserste Nachgiebigkeit zu zeigen, ist an einigen Orten um grössere Uibel zu vermeiden tolerirt, dass wenn auch die nöthigen Garantien nicht gegeben sind, der kath. Pfarrer doch bei der Eingehung der Ehe *gegenwärtig* sey, und die abgegebene Erklärung in's Kirchenbuch eintrage. Er muss sich jedoch aller Gebethe und Feierlichkeiten enthalten, wodurch er eine solche gegen die Vorschriften der Kirche eingegangene Verbindung zu approbiren, den Schein haben könnte.“ Fr. Walter eml. m. §. 318.

Ezek a' lélekismeret' szabadságát tapodó, a' belső

meggyőződéselleni tettekre készítő, a' tiszta erényességet és léleküdvöztséget veszélyeztető körülállások voltak azok, melyekre nézve a' kath. ker. anyaszentegyház minden időben, 's világszerte óvta a' maga híveit házasságra lépni valamint minden nem katolikus kereszténnyel úgy protestánsokkal is: vagy ezt csak bizonyos óvások kikötése mellett engedte meg, a' mint ezt kétségbehozhatlanul tanusítják a' romai pápának válaszlai, melyeket az e' tárgyban kérdezkedő különféle országok' és nemzetek' érsekeinek és püspökeinek folyamodására adtak koronkint. Így a' többek közt lotharingi Henriknek, IV. Henrik' francia király', Katalin nevű, kalvinista vallásu leányával házasságra lépni, csak a' romai pápának VIII. Kelemennek dispensatioja által engedtetett meg 1604. — Az angol király I. Károly, és Henriette francia kiárlynak Lajosnak leánya között hasonlóképp a' római pápa dispensatiojának következtetésében létesült a' házassági egybekelés 1625 és pedig a' nevezett pápa' nagy alamizsnásának jelenlétében; de egyházi megáldás nélkül. A' würzburgi püspök 1706. folyamodott XI. Kelemenhez hasonló dispensatioért; a' nyomon következett évben ismét a' zweibrückeni herczeg' vegyes házasságra léphetését kérte a' romai pápa által megengedtetni's a' t. A' hol egyszersmind meg kell azt is jegyeznünk, hogy még a' melly házasságok romai dispensatio mellett kötettek is katolikus és protestáns között, még ezek sem áldattak meg az egyház szertartása szerint, mért XIV. Benedek pápa — de 'Synod. diaeces. I. VII. n. 3. — nyilatkozása szerint „hujusmodi matrimoniis — mixtis — sacerdotalem benedictionem non esse impertiendam, neque Missam in praesentia haeretici — Sponi — celebrari debere,

nec matrimonium ipsum intra Ecclesiae ambitum contrahi, quoniam nihil horum ad illius validitatem intervenire necesse est.“ Éppen ezen értelemben nyilatkozott VI. Pius pápa is 1782. Julius 13. a' mechlени érsekhez irtt válaszában. A' tridenti gyülekezel' végzéseit fejtegető congregatio 1791, August. 12. a' Clevei herczegnek ezen utasítást adta „Parochi — — — audiant duntaxat utriusque — sponsi — consensum: verum tamen abstineant omnino a *precibus recitandis, a benedictione impertienda*, atque ab omni alio Ecclesiae ritu adhibendo.“ Tehát mind a' nevezett congregatio, mind a' romai pápák merő és egyedül *passiva assistentiat* kívánnak a' katolikus lelkészekről a' vegyes házasságokra nézve; a' mi az említett VI. Pius pápa leveléből, mellyet a' mondottam mechlени érsekhez bocsájtott, még világosabban kitűnik, a' hol ezeket irta: „Poterit — tehát nem debet, csak poterit — parochus catholicus *materialem* suam exhibere praesentiam, sic tamen, ut sequentes observare teneatur cautelas: Primo, ut non assistat tali matrimonio in loco sacro, nec aliqua veste ritum sacrum praeferente indutus, neque recitabit supra contrahentes aliquas preces ecclesiasticas, et nullo modo ipsis benedicat.“ — VII. Pius pápa is több ízben nyilatkoztatá ki az anyaszentegyháznak ezen őskori tanitmányát „jelesül 1803 és 1817. Hasonlókép VIII. Pius a' rajnavidéki püspökökhez 1830. e'képen irt „Quod si in *Ecclesiae utilitatem et communitate animarum bonum* cedere posse dignoscatur huiusmodi nuptias coram parochi catholico celebrari, tunc ipse Parochus catholicus aliusve sacerdos ipsius vices agens, poterit iisdem nuptiis *materialem tantum praesentiam*, omni excluso ritu ecclesiastico adesse.“ Az egy-

házat jelenleg igazgató szentséges római pápa XVI. Gergely 1832, Majus 27, a' bajorországi püspököknek azt hagyta meg a' jelen tárgyra nézve: „Vestrum officium est, ut fideles mixta illa matrimonia inire cupientes (uti et eorum genitores, aliivē, sub quorum cura sunt) edoceantur sedulo, quatenus circa eam rem canonum sententia sit, graviterque moneantur ne eos perfringere audeant. Quare si res postulet, revocare in illorum memoriam oportebit notissimum illud naturalis divinaeque legis praeceptum, quo non peccata solum, sed pericula etiam ad peccatum proxima inducentia vitare monemur, ut et praeceptum aliud ejusdem legis, quo parentibus injungitur filios edocere in disciplina et correptione Domini, ideoque et erudire ipsos ad verum Dei cultum, qui unice in catholica religione est. Hinc adhortamini fideles illos, ut serio perpendant, quantam Supremo Numini injuriam faciant, et quam crudeliter erga se, et suos liberos acturi sint, ubi nuptiis mixtis temere contrahendis se filiosque suos perversionis periculo committunt. Azonban nem ellenzi a' szentséges atya ezentul is a' vegyes házasságokat egyáltalán, de azt egyenesen megkívánja, hogy azok a' szokott óvások mellett köttessenek, mert ha ezek nélkül köttetnek, azt parancsolja, hogy a' katolikus lelkész tartóztassa magát mind olyan tettektől, mellyek azt tanúsíthatnák, hogy a' házasságot helyesli, különösen tartóztassa magát a' szokott imádságoktól, áldásoktól, és minden egyházi szertartástól.“

A' legujabb porosz kormány' tettei a' vegyes házasságokra vonatkozó mindenki előtt ismereteseek, miért azoknak részletes előhozásával unatkozást nem akarván okozni senkinek, csak azt kérdem, mi lett

a' vége ezen egész Európának nem csak figyelmét magára vonszó, de azt némileg egész forrongásig ingerlő kérdésnek? Ezt a' hirlapok magának Dunin Márton pöseni érseknek August 27, 1840. a' megyés püspökökhez bocsájtott leveléből e'képen közlik „ — — el nem mulaszthatom tudatni veletek, hogy ő királyi felségének velem közlött nyilatkozásánál fogva, 's a' polgári törvény' II. r. XI. cz. 442. §. rendelete szerint teljes szabadságokban áll, 's legkevésbé sem tilalmaztatik a' vegyes házasságoktól minden megavataási szolgálatot és minden egyházi szertartást megtagadnotok, 's e' miatt senkinek sem szabad titeket okadó feleletre vonni“ Hirnök 1840. Sept. 21. Az ifju király mindenkép' hajlandónak mutatkozik attyanak a' kath. egyház ellen intézett tetteit jóvá tenni, és rendelkezéseit visszavonni. Ennek tanuja egyebek közt ez is. A' mult év october hónap 24, midőn a' paderborni püspök a' papság' nevében üdvözléné a' királyt, ez így felelt a' tisztelkedőnek: „Örömmel és megismeréssel fogadom el azon érzelmek' nemes nyilatkozását, melyet ön főtisztelendő püspök ur a' kath. papság' nevében előttem kinyilatkoztatott. Bizzanak bennem, hogy egyházuknak legfigyelmesebben viselendem gondját. Ha, mit nem reméllek, ellene bántalmak követtetének el, tisztetnem tartom azokat haladék nélkül megszüntetni és orvosolni. Ha az egyházban sebek léteznének mellyeket az ön magán ejtett, elragadtatással nézendem azon tüneményt, midőn püspökei és pásztoraik által önmagát gyógyítandja is.“ Sürgöny 1840. nov. 19.

Ne mond: hogy a' fölhordott példák magyarhonra nézve mitsem nyomnak, mivel azok külföldi

glak, és a' pápák' nyilatkozásai nem a' mi püspökeinkhez intéztettek: mondám, ne tedd ezt az ellenvétést, mert ebből éppen ellened tűnik ki egy leczáfolhatlan bizonyítvány; az a' bizonyítvány t. i. hogy a' magyar honban mind a' jelen korig nem adta elő magát szükség, a' romai székhöz folyamodni a' vegyes házasságok körüli kérdések miatt: habár nálunk is talán itt ott kötlettek vegyes házasságok a' szokott óvások' hiányával, de közönséges szokássá soha sem váltak az efféle házasságok. Aztán a' romai pápa nem csak egy két artomány' egyházainak feje, hanem az egész világon elterjedt anyaszentegyházé: a' mit következésképp' ő mint feje az anyaszentegyháznak, a' hit' és erkölcs' tárgyaiban rendel, az kötelező erővel bír az egész föld' kerekiségén létező katolikus keresztényekre nézve.

Hogy a' magyarhoni kath. egyház pedig hű, tántoríthatlanul hű és engedelmes leánya volt mindenkor a' közönyös romai anyának, már fentebb kezdém említeni. Ugy vagyon; honunknak legzivatarosabb korszakában is t. i. az új vallások miatt és által támadt dulongó viharok és egyenetlenkedések közepette is tántoríthatlanul kívánt a' magyarhoni kath. ker. egyház, a' romainak hitelveihez ragaszkodni; jelesül hogy a' vegyes házasságokból ne talán valaha jogainak csorbulása, a' honfiak között visszavonás 's lelki veszély keletkezzék, bölcs előrelátással óvást tett és ellene mondott már a' bécsi békekötésbe iktatott vallásos czikkeknél. Ezen óvást és ellenmondást többszer megújították a' Clerus és kath Rendek az országgyűléseken; jelesül 1620. 1625. 1645, 1647. és 1790ben is. Igaz, hogy ezen ellenmondásra nézve azt is olvassuk egy párszor törvény-

vünkben. „Non obstante contradictione Cleri.“ De ez semmi! mert azért csak igaz marad az historice, hogy a' kath. egyház hű kívánt mindenkor a' maga hitelveihez maradni, 's bogy annak megegyezése nélkül tolattak reá némelly vallásérdeklő törvények.*)"

Ezen nyilvános körülállásokon kívül, melyekben a' kath. egyház ünnepélyesen kijelentette a' maga hitelveihez ragaszkodását, sok magános, egyes esetek is adták elő magokat, melyekben az egyházi hatóságok tettelegesen rendelkezéseik által is kifejtették az egyház' állandó gyakorlatát a' vegyes házasságokra vonatkozólag. Rövidség kedvéért csak néhányat említek. Az Esztergami Consistorium 1716ban, sep. 13án a' házassulandókkal tenni kellő oktatásra nézve ezen parancsolatot adta a' plebanusoknak: Ut — — matrimonia catholicorum cum acatholicis, praesertim ubi vir acatholicus est, bonis, quantum fieri potest, modis disvadeant, et si disvaderi non possunt, antequam pars acatholica se sub *certo vinculo* in scriptis exprimendo, obliget, quod partem catholicam in fide orthodoxa inperturbatam relinquere, proles vero utriusque sexus in eadem fide et religione educare velit, eadem matrimonia non permittant,“

Fribaisz Mihály, esztergami Generalis Vicarius 1743. januar' 5ikén ugyan az érsekmegyei papsághoz eresztett körlevelében ezeket rendeli: „— — Parem quoque diligentiam necesse est adhiberi, ne deinceps matrimoniis haereticorum cum catholicis *assistatur* prius, quam *ejurata haeresi* fidem catholicam amplectantur.

*) Tehát nem most szóllalt fel a' kölni, pécsi, 's nagyváradi püspök legelőször a' vegyes házasságok ellen, mint ezt a' S—nyi követ állitá octob. 21. ker. ülés. 1840.

1753, decemb. 22kén Szentilonai József, ugyan eszterg. vicarius az eddigi gyakorlatban volt rendele-
teket ujtván meg a' megyebeli papsághoz bocsájtott
levelében a' Ildik pont alatt ezt rendeli : „Ut nullus
disparis religionis homines copulari petentes ad matri-
monium admittat, sed prioribus dispositionibus semet
accommodet.“

A' nyomba következő év' oct. hó' 18kán az eszt.
Consistorium ismét több czikkelyekből álló végzést tett
közzé a' megyében; a' 8dik pont alatt ez foglaltatik
„Occasione, qua diversae religionis sponsi semet insi-
nuaverint pro matrimonio, sequentem normam obser-
vabunt; ante caetera compartem acatholicam argumen-
tis e Scriptura Sacra et doctrina Ecclesiae ac Patrum
desumptis, ut et propositione inreparabilium damnorum
animae ad conversionem excitent, — — tum parti ca-
tholicae pericula et ruinas ac indecentem catholicō ho-
mine contractum ob oculos proponant, eique salutaribus
monitis et motivis matrimonium tale disvadeant, — et si
cum neutra parte profecerint, officio vicariali negotium per-
scribant.“ E Protocollo Ecclesiae Parochialis Novizoliensis.

Mind ezekből eléggé kiváglik, hogy valamint áta-
lán a' kath. ker. egyház, úgy külön a' magyarhoni sem
helyeselte soha a' vegyes házasságokat a' szokott óvá-
sok nélkül; és ha azok nélkül kötöttek, bárha a' *kor-
mány éppen nem félt is itt ott a' százfejű hydra-
hierarchia ellen föllépni a' gyöngék'* — azaz pro-
testansok' — védelmére; az egyhazy hatóság mindazáltal
csak *passiva praesentia*t engedett meg a' inaga papjai-
nak minden egyházi szertartások' használata nélkül, ha
a' szokott óvások nélkül kötendő vegyes házasságokba
kénytelenítették befolyni. Hogy pedig a' szokott óvá-

sokat a' protestáns fél, kész volt elfogadni, ez sok nevezetes férfiak' és nők' példájából bizonyosabb, hogy sem egyes esetek' fölhordásával kellene tanusítani.

Attól félsz, hogy az ilyen csupa passiva praesentia által létesített házasságokból *ollyan nemzedék fog származni, melly a' státusnak veszedelmére leend.**) Erre azt feleli a' kath. egyház Jeremiás prófétával: gyógyítottuk Babylont, és meg nem gyógyult, hagyjuk el őtet.“ (51, 59. —) 'S ha csak ugyan ilyen nemzedéktől lehet tartani, kik okozzák a' státusnak ezt a' veszélyt? Nem azok-e, kik az eddig gyakorlatban volt óvásokat ellenzik a' vegyes házasságokhoz kötni? 'S ha csak ugyan félni lehet az efféle házasságokból származó ivadéktól — lehetne-e reménység a'hoz, hogy erényesebb magzatok származzanak a' vegyes házasságokból, ha azokba active fogna a' katolikus lelkész befolyni? számolhatna-e az isteni kegyelmeknek nagyobb, bővebb mértékére a' katolikus fél, ha szinte három szentség ellen elkövetett szentségtörés' bűnével terhelt lélekismerettel bocsáttatnék a' házassági szövethetés' ünnepesítésére.

Elidegenednek a' hivek ezen passiva assistentia mellett a' religiótól, és katolikus papjaiktól? Bizd ez barátom a' katolikus papokra. Különben azon katolikus hivek, kik passiva assistentia mellett készek házasságra lépni, letettek azok már a' religio, egyház és ennek szolgálji iránt minden tiszteletet, melly bennük az által bizonyosan fel nem fogna éledni, habár az oltár előtt áldaná is meg a' pap az ő házasságokat. Azon hivek' keblében pedig, kik passiva assisten-

*) Lásd B—r megye' fölírását a' Fejedelemhez.

tiával se nem éltek, sem élni nem akarnak, inkább erősödni fog valamint általán az igaz kath. hithez ragaszkodásuk, és buzgóságuk; úgy szilárd lelkiületű és tántoríthatatlan állhatatosságu papjaik iránti bizodalomuk és tiszteletük is. Vagy olyan tettekkel szerezzene a' kath. papság maga iránt tiszteletet és bizodalmat, melyeket az isteni és egyházi törvények egyaránt kárhoztatnak? 'S ha az illy szentségtörő házasságok' ünnepeiséért csakugyan tiszteltetnék is valóan a' katholikus pap, de várhatná-e nem csak az egyház hanem a' status is üdves eredményeit azon tiszteltetésnek, melly a' kath. hiveknek erkölcsi romlását és üdvöztségük' veszélyeztetését maga után vonzó tetteknek jóváhagyásából ered? Vagy lehet-e az ég alatt egybe irtózatossabb botrányt képzelni is, mint ez illyen kath. pap, a' ki ma a' szent szószékről azt hirdetné hiveinek — mert ellenkezőt nem szabad neki mondani — hogy a' vegyes házasságokat tilalmazza a' kathol. egyház, és — holnap az oltár előtt ugyanazon szentegyházban jóváhagyja, ünnepeíti, megáldja ugyanazon vegyes házasságot!

A' népet lázítja föl e'képen az egyházi hatóság? Ha e' tárgy miatt veszély fenyegetődik, én a' népmozgalomtól félelmet sokkal alaposabbnak látom, ha a' polgári hatóság erőszakosan bele avatja az őtet nem illető dologba magát. Vagy véled-e, hogy a' melly nép igazán szereti és tiszteli a' maga papját, nem fogná-e azt az ellene megkísértett erőszak ellen védeni? A' katholische Stimmen czimű folyóirat' mult évi juniusi füzetében olvasom: hogy midőn a' poseni érsek a' vegyes házasságok ellen közzé tette pásztorlevelét, és azt határoz az egyházi szószékekről kihirdetni parancsolta,

Stroda nevű mezővárosban a' másodszori kihirdetésre a' környéken tanyázó katonaság körülvette egyszerre a' templomot, a' helybeli káplánt az isteni tiszteletnek bevégzése után fogságra kísérendő, 's halljad, mi történt! „Als er — a' Káplán — nach dem Gottesdienste die Kirche verliess, bildete die ganze Gemeinde einen undurchdringlichen Kreis um denselben, um ihn gegen jede Berührung der bewaffneten Macht zu schützen. Was glauben sie indessen das geschah? Um das Volk von seinem Seelsorger zu trennen und diesen magischen Kreis zu sprengen; schoss Gensdarm in eine der Kirche zunächst gelegene Scheune, die sofort in Feuer aufging. Man hat sich jedoch bei Anwendung dieses heroischer Mittels getäuscht, denn mit alt polnischen Heldenmuth und wie aus einem Munde erklärten die Vorsteher, und die ganze Gemeinde: eher solle das Feuer ihre Wohnungen verzehren, als dass sie ihren Seelsorger in die Hände seiner Feinde überliefern?

Honunknak egyik jeles országgyűlési szónoka is megismeré, és elég őszinte volt kimondani „hogy kár volt az országgyűlésének eddig is a' vallás' dolgába avatkozni; de még nagyobb kár abba mélyebben ereszkedni, mint azt a' polgári társaság közérdeke megkívánja. Minden politikai hiba századok után is megboszulja magát, miokért megbocsáthatatlan hiba volt a' törvényhozó testtől, hogy a' vallásbeli dolgokba avatkozott.“ *) Ezen őszinte vallomástétel után igen alkalmas helyen vélem idézhetni azon szavakat, melyeket ezen czimű röpkeiratban „Pia desideria“ für Ungarn, ergänzt

*) Lásd a' gyorsírók' naplójában Z—a megyei követ nyilatkozását.

und mit Noten versehen 1840, 1841. olvastam „Das ist die Folge dürrer Ernten auf dem Felde unpraktischen Theorien und leeren Gezänkes über Principien fragen, statt radicalen Verbesserungen, damit sind unzählige Landtage vergiftet worden? 's a' t. Vajha az országszerte hires szónok hű maradt volna elveihez! 's vajha foganat nélkül ne hangzottak volna el azok a' jelenvoltak' fülei mellett! Vagy ha megbocsáthatatlan vétek volt az országgyűlésének a' vallásbeli dolgokba avatkozni, nem hasonló hiba-e, ha ezt egyes megyei hatóságok teszik? Egyes megyének hatásköre terjedelmesebb e, mind az egész országé? Mit jelent tehát nemes Pestmegyének azon határozata, melly szerint egy állandóan bírószkodó törvényszéket állított, melly a' vegyes házasságokat megáldani vonakadó katholicus papokat maga elébe idézze, és azokat annyiszor a' hányszor 600 forintra büntesse?*) Ha az országgyűlés megállapodott abban, hogy ezen egyházi szertartásról rendelkezni egyedül az egyháznak saját-ágához tartozik, minő jognál fogva ereszkedhetik egy megyei hatóság ugyanazon tárgyba? és minő okok szerint ragadhatja azt hatóságának köréhez? Pestmegye ezen rendelkezését megküldötte a' többi ns. megyék-

*) Gravis omnino res est, si quem adeo insanabile teneat dominandi cacoethes, ut *tribunal novitium* sponte sua erigere, judicariam auctoritatem sine *Regio consensu* usurpare audeat. Gravius est, si eorum injuria id fiat, quibus jure et more, publicisque regni constitutionibus competit ea dijudicatio, quae ad novellum tribunal deducitur, Gravissimum vero legibus permissas provocaciones intervenire, et tanquam obsidiis, obnoxia capita abstrudere." Joan. Jemicus, in *Peniculo Papporum Poson*. 1611. p. 77.

nek is, és felszólítja mindnyáját, *hogy e' közszéltre munkáljanak, 's hogy a' kebelökben ne talán elkövetett vagy elkövetendő egyes kihágásokat megbosszúlják.*“ Azt legyen szabad itt kérdenem; ha vétkesek a' vegyes házasságot meg nem áldó katholicus papok, a' megyei hatóságokat kell-e ellenük ingerleni és *bosszúállására* felszólítani? Nincs-e a' magyar Clerusnak saját bírósága? nem élt-e mindenkor polgári alkotmányunk keletkezése óta a' privilegium fori jótékonyságával? 's nem ellenkezik-e a' törvénybeli eljárásoknak helyes rendével a' bíraskodást az executionál kezdeni? Nem azért van-e constitutionk, hogy ennek' paizsa alatt [mindenkinék 's állományi törvények' értelmében szolgáltatassék ki az igazság? Klein Samuel többszer említett munkájában írta — Praef. I. VI. — Evangelica Ecclesia omnem fidei coactionem, omne in consensientias dominium aversatur et rejicit, Papatum aequae et Caesareopapatum respuit.“ Nem lehet-e a' sokkal régibb religionak is ekkép nyilatkozni? Vagy ha azt nem mondja is, hogy megveti — rejicit, respuit — a' világi hatóságot — caesareopapatum — a' religio' dolgában, nem szabad-e legalább illőleg azt megkérni, hogy a' lélekismereteken uralkodástól óvja magát? Vagy talán a' katholicusoknak nincs is lélekismeretük, avagy olly kopott és tágas az, mellynek rovására a' religio ellen minden nemű vétkes tetteket föllehessen szabadítani? Midőn a' sokszor idézett törvény — 1790, 26. — annyira biztosítja protestáns honfiainkat, hogy azok egyedül saját elöljáróiktól függjenek csak azokban, a' mik religiojukhoz tartoznak, 's hogy az ő synodális végzéseik semmiféle kormányhatósági rendelkezések által — per

nulla mandata dicasterialia alterari — még ne változ-
 tathassanak : ugyanekkor a' törvény, noha azt mond-
 ja világosan, hogy a' protest. vallásnak — absque prae-
 iudicio cath. romanae religionis — enged szabad gya-
 korlást, még is a' katolikusokat szinte azokban, mik
 az ő religiojukat illetik, sőt a' hitelveknek lényegét
 érdeklik, a' minők a' szentségek' kiszolgáltathatás föl-
 tételei, a' vele járni szokott szertartások 's a' t. min-
 den vallásbeli szabadságoktól megfosztotta-e, 's az egy-
 házat a' világi hatóságnak, 's így még a' protestánsoknak
 is alája vetette? Vagy a' hol a' törvény' és büntett
 léte bizonyos, jóváhagyhatja-e ott a' helyesen ítélő ész
 a' bosszúállást? — Azt mondod: hogy ez polgári
 ügy, azért idézzük a' megyei polgári hatóság elébe a'
 kath. papokat. Barátom ez ürügy csak, és azzal élve
 igen inconsequenseknek mutatjátok magatokat. Ám ha
 a' vegyes házasságok' megáldása vagy meg nem ál-
 dása csupán polgári ügy, mi szükség azt kívánnotok,
 hogy az, templomban — katolikus pap előtt — 's egyházi
 szertartások közt menjen véghez? Nincsenek-e száz
 meg száz polgári ügyek, 's szerződések, melyek
 erőteljeseknek ismertetnek az egész világon; noha
 azok sem szentegyházban, sem katolikus pap előtt
 nem kötöttek, és ennek imádsága által nem szente-
 sittettek. Ugy látszik nekem, hogy készakarva való té-
 vedés és csalódás van itt e' dologban. Ugyan is ezt hi-
 szik sokan — legalább másokkal azt akarják elhíttetni,
 hogy ezen egész ügy se nem a' protestantismus' sem
 pedig a' catholicismus' ügye, hanem csupán a' katholi-
 kus papi rendé. Ez makacsodik csak, ez akar önkényt
 bitorolni. 'sa't. Uraim! ez calumnia! ám mint előadám, az
 áldás, az egyházi ünnepesítés a' religionak elveiben,

és a' kath. egyház szakadatlan gyakorlatán alapszik; a' papok a' religionak csak szolgálói és az egyházi rend-
leteknek végrehajtoi; ha csak ugyan tehát perbe akar-
tok valakit idézni, úgy senki más, mint az isteni reli-
gionak elvei, 's szelleme ellen kell pert inditnotok;
— hogy pedig ez a' religio szellem 's nem személy, 's
így a' bíró előtt sem maga, sem ügyvédje által meg-
nem jelenhet, ki tehet róla! akarom mondani, a' dolog-
nak természete mutatja, hogy e' tárgyban képtelenség
nélkül még csak képzelni sem lehet az actió helyét. —
Végten ha csak ugyan egyik vagy másik papon, sőt
százon, és ezereken megvétetik a' 600 forint büntetés,
mi fog innét következni? El fog a' kath. egyház állani
a' maga ösvényétől? Nem! ezt nem fogja tenni soha,
nem lehet-nem szabad neki tenni; avagy azon pilanat-
ban megszűnik lenni az, a' minek lennie kell. — Ne
felejtsük, azt is, hogy az *áldás* nem egyéb mint imádság,
könyörgés isteni malasztért és segedelemért esdeklés;
tehát nem merő világi ügy — hanem egészen lelki! melly
tulajdonkép a' szívnek Istenhez fölemelésében áll. O!
de kérem lehet 600 vagy akár hány forint büntetéssel
arra kényszeríteni a' szívet, hogy istenhez emelkedjék?
Ha nem, minek mondassuk el a' papok által csak úgy
mechanice az egyházi imádságokat? Remélhetni-e azok-
nak fogantatját? illik-e az Isten imádsásával eképen játé-
kot űzni, színeskedni, hazudni még pedig az oltár előtt,
még pedig szentség kiszolgáláltatása alkalmával? 's
ha az egyházi szertartások arra is szolgálnak, mint az
ágostai confessio tanítja art. 24 „ut imperitos doceant“
O! valjon mit fog a' katolikus néptanulni lelkipásztorának
illy religiót gúnyoló tettéből, vagy igazabban mondva a'
világi hatóságnak ilyen tette kényszerítő erőtetésé-

ből? — A' világi hatóságnak valamint rendelkezései, úgy büntetései is csak olyan tárgyakra terjedhetnek, melyek emberi hatalom, physikai erő által eszközölhetők és végrehajthatóki, ezt jól tudja maga is a' polgári hatóság, ezt tudnia kell! Miért ereszkedik hát még is tisztán lelki tárgyakba 's miért erőtetí a' kath. papságot olyan tetre, mellyet tudja, hogy az hitelveinek és lelkismeretének sérelme nélkül nem teljesíthet? Felelek: úgy látszik éppen azért kényszeríti illyesekre a' papságot a' világi hatóság, mivel tudja, hogy azokat meg nem teszi, meg nem teheti. De miért ezt? Azért előszer, hogy meggyűlöltesse a' kath. papságot. Másodszor? Már az erre adandó felelet igen messzi vinne, és épen kellemetlen lenne fejtegetni, hová czéloznak ezen hosszas és kínos faggadózások. — Kinek szemei vannak a' látásra, lászon, és fülei a' hallásra, halljon. — Vannak hibás, gáncsos katolikus papok? Ezt nem tagadjuk. A' 12 apostol között is volt egy, ki Krisztust eladta; másik, ki őt megtagadta. De hát a' hibásokkal egyetemben a' jókat is megvessük és a' nép megutálásának tegyük-e ki? Hijányak vannak az egyház' rendszeriben kormányban, fegyelemben 's a' t.? Ezt sem tagadjuk; sőt minden jó lelkű katolikus pap és nem pap édes örömmel nyujt kezet a' fattyu hajtások' kinyesésére, ha illyenek csak ugyan léteznek; csak hogy a' nemes anyagyökök sértetlenül hagyassanak; és a' nyesegetés munkáját az vigye, a' kit az hivatása szerint illet.

De a' nemes megyéknek bosszuállásán kívül még mástól is igen méltán félhetünk, ha p. o. a' nép előtt olyan predikatiók mondatnak, mint Pünkösöd után XVdik vasárnap lehetett P. városában egyik protes-

táns templomban hallani. A' szónok itt egy utazni induló ifjunak példáját fösté le hallgatóji előtt élénk színekkel; ki mielőtt utnak credne, esdekelve kérte édes attyát, adná reá atyai áldását, mert ettől igen sok függ utazásának szerencsés folytathatására és bevégzésére nézve. A' kemény szívű atya azonban — folytatja az egyházi szónok — reádördül esengő gyermekére, 's a' jámbor hiedelmű ifjunak azt dörgé, hogy az az áldás mitsem jelent, 's az minden foganat nélküli hijáavalóság volna — 's így az áldást megtagadá tőle. "E' példabeszédet hevült lelkesedéssel és hallgatójainak sympathiára helyesen számítva magasztos hangon adván elő az egyházi szónok, így szólítá meg végre hallgatójait: „Már most azt kérdem, ezen atyai áldásnak megtagadása nem mindegy-e az atyai átokkal? — — 'S ekkor előhuzza zsebkendőjét, 's azzal szeméit lezárva zokogó rivást szinlett a' szentnek lenni kellő szószeréken álló pap 's a' legnagyobb ingerültségig izgatá föl a' jelenlévőket.“ Hogy ezen *egyházinak* lenni kellő beszéd nem volt a' pusztában kiáltónak szava, kitetszett Pestmegyének mult évi November hó 17dik és következő napjain tartott közgyűlése alkalmával, a' midőn a' vegyes házasságok' egyházi áldását érdeklő tárgy szőnyegre hozatván, egyik katolikus táblabíró így szóllott „a' haza és egyház nevében *át hozom* el azokat a' papokat, kik megáldani nem akarják a' vegyes házasságokat!.“

Azt mondd: engedelmességet esküsznek a' püspökök fölszentelésük alkalmával, sőt még előtte, a' fejedelemnek. Ez igaz. Tudják is jól magyarhoni püspökeink, hogy jobbágyi hódolattal tartoznak koronás urunknak; mindazáltal ha ezen eskűnek azt az értelmet ákarná a' világi hatalom tulajdonítani, hogy a' püspö-

kök ez által egyszersmind az egyház és ennek látható feje a' romai pápa iránt *engedetlenségre* kötelezzék le megukat, nem lenne-e ezen eskű azonegy az angol suprematie esküvel és megtagadása a' kath. hitnek? 'S ha ilyen eskű kívántatnék püspökeinktől, lehetne-e mondani, hogy felséges urunk az advocatia jogánál fogva védi a' kath. hitet és egyházat? *) De tudják a' magyarhoni püspökök azt is, hogy az egyháznak és az ő fejének szava Isten' szava, 's ha az emberek' és az Isten' szava közt összeütközés adja elő magát, azt is tud-

*) A' leMBERGI latin szertartású érsek pásztori levelet eresztett a' kormánya alatt lévő papsághoz, melyben a' vegyes házasságokat csak úgy engedi megáldatni, ha az illető lelkipásztorok minden egyes esetben dispensatit kérnek püspökjüktől 's ha a' feltételek teljesítetnek, melyek alatt a' dispensatio engedtetni szokott. Ezen rendelet a' schismaticusok és protestánsok között nagy figyelmet gerjesztett, és igen különböző hatása volt; mert amazok a' vegyes házasságok' alkalmával többnyire maguk is mind átmentek a' romai kath. ker. hitre nem csak gyermekeiket engedték abban neveltetni. De nem így a' protestánsok, mert egyebek közt jelesen a' radautzi bíró panaszt tett a' helybeli plébánus ellen a' kerületi kormányzónál. Ez a' panaszt az országos fő kormány elibe terjesztette, a' honnét felszült kebellet várták katolikusok és protestánsok a' választ; melly csak ugyan kiadatott Ó cs. kir. főherczegsége eszter Ferdinánd fő kormányzó által, 's mellynek erejénél fogva meghagyatik: „Hogy a' kerületi hatóságok a' kath. papok lélekismeretbeli dolgaikba teljességgel ne ereszkedjenek, a' radautzi bíró fenyíttessék meg, miért merészlette a' lelki pásztor azért vádolni, mivel ez egyenesen saját püspökjének parancsát teljesítete.“ Allgem. Religion's-und Kirchenfreund 1840. August. S. 399.

ják, mellyiknek kell inkább engedelmeskedni. Végtén tudják lójj a' magyarhoni püspökök, hogy a' király is megesküszik koronáztatásakor arra, hogy az igaz hitet és anyaszentegyházát védeni, és ezt minden jogaiban, 's szabadságiban sértetlenül meg fogja tartani és őrizni.

Azt mondod: hogy ez a' romai pápa iránti engedelmesség külföldön már több papokat, 's ezek között két érseket is rabságba ejtett. Tudom tudom a' szomorító eseményt; de mit akarsz abból kihozni? Talán hasonló sorsra vannak a' magyarhoni püspökök is kijelelve? Gyávaság! Azt gondolod a' magyarhoni püspökök nem lesznek készebbek száműzelést, várbeli fogságot, 's a' t. választani, mintsem hogy hitelveik 's tulajdon meggyőződésük ellen cselekedjenek? 's aztán mit nyerne végtére az ellenség, ha hivataluktól mefosztatnak, és száműzetnek is minden püspökeink? A' száműzetettek helyét nem fogják-e uj püspökök elfoglalni? 's ezen ujjonan választattak azt véled, lélekismeretlenebbek lesznek-e amazoknál, és könnyelműebbek az őskorról reájuk maradt tanítmányok ösvényéről letérni? Nem, minden bizonnyal nem. A' szeretet, melly őket hiveik üdvezségéhez csatolja, a' tisztelet, melly őket az igaz hithez és egyházhoz köti, nagyobb, erősebb mindennél, még a' halálnál is. (Apocalips. VII, 6.) „A' pápa' suprematiáját a' magyar király soha el nem fogadta, nem is fogja soha elfogadni“ azt mondod tovább?*) Legyen úgy; de hát azt kérdem: a' romai pápa, és a' romai kath. egyház mikor fogadta el a' magyar király', annál inkább a' vármegyék' suprematiáját a' religio' lényeges dol-

*) Gr. Sz—i nyilatkozását april 11. ül. 1840, lásd a' gyors-írók' naplójában.

gaiban? Különben igen könnyű volna honi történeteink' köréből több királyaink' példáját előidézni, mellyek eléggé tanusítják, hogy azok a' polgári ügyekben is suprema-tiát tiszteltek a' romai pápákban. Példa kedvéért — hogy a' régiebbeket ne említsem, Sigmond király 1410-ben azt kérte XXIII. János pápától „hogy ötlet és ma-radékát erősítse meg magyar ország birtokában — — Engedelmet kért arra is, mint már Lajos is, hogy Aka-demiát állíthassan. Ezt cselekedte I. Mátyás is 's a' t. Virág Bened. Magyar Századok II. R. I. 379 —

Azt ne mond: hogy a' papoknak azért vannak jö-vedelmeik, hogy hivatalukat teljesítsék, és pedig nem el-darabolva felébe harmadába hanem egészen, mikint ők is megkívánják példaul, hogy a' tizedek egészen fizet-tesse nekik. — Az egyházi jövedelmek' és tizedek' keletkezését érdeklő kérdést mint ezen iratnak czéljá-tól távul vezetőt mellőzván csak azt kértem: ha az egyháziakat megfosztod a' tizedektől és egyéb ren-des jövedelmeiktől, gondolod az elegendő ok leend-e őket olyan cselekedetre bírni, mellyek saját és hiveik üdvezségét veszélyeztetik? Nem, ők rendithetetleneb-bek hitelveikben, állhatatosabbak az egyház iránt tar-tozó engedelmisségben, hogy sem ezt cselekedjék; méljebben feküsznek szivükön Jezusnak az ő isteni tanítójuknak eme szavai „Mit használ az embernek ha az egész világot megnyeri is, lelkét pedig elvesz-ti.“ mondom méljebben fekszenek Jezusnak ezen sza-vai az ő szivükön, hogy sem akármelly dus jövedel-mek elvesztésének ijesztgetése hivatásuk' szentsége el-lenl tettre képes lenne azokat kábítani.

Mellyekhez képest nincs egyébbhátra a' közbéke, egyesség, atyafiságos szeretet és kölcsönös bizoda-

lom állandó fõntartására, mint hogy a' világi hatóságok vagy lépjenek vissza körüknek határaiba; vagy ne kívánják az egyházat hátrálni abban, a' mit ez igenis a' maga hatóságának köréhez tartozólag cselekszik: hogy t. i. ezután is vagy a' szokott óvások mellett engedje ez meg a' vegyes házasságokat, vagy ha ezek nélkül köttetnek, ne kényszeritessék azoknak ünnepesítésére senki a' kath. lelkészek közül. „Kann die Staatsgewalt die Kirche nicht nöthigen von jenen Garantien — a' magzatok' nevelést. biztosító óvások — abzustehen. weil darin ein religiöser Indifferentismus läge, wodurch sie sich mit dem Grundprinzip ihrer Existenz in Widerspruch setzen würde — Der Katholischen Kirche muss es also frei stehen, je nachdem jene Garantien ihr geleistet werden oder nicht, ihre Mitwirkung bei der abzuschliessenden Ehe zu ertheilen oder zu verweigern,“ Frid. Walter eml. m. §. 318. l. 633.

utolsó

Nyomtatási hibák.

<i>Lap.</i>	<i>Sor.</i>	<i>Helyett</i>	<i>Olvasd :</i>
21	4	Dispensatio . .	Desponsatio
40	24	Paterno . . .	Patareno
65	30	hajtsa . . .	sujtsa
74	17	Ne is mond . .	Ne is sürgesd tovább
89	24	Liricius . . .	Siricius

